

A FRANCIA
POLGÁRI TÖRVÉNYKEZÉS,

KÜLÖNÖSEN

A BÍRÓSÁGI SZERVEZET

ÉS

ANNAK ALAPELVEI.

ÍRTA

CSATSKÓ IMRE.

BŐLCSELET- ÉS JOGTUDOR, HITES ÜGYVÉD, KIR. ÍTÉLŐ TÁBLAI BÍRÓ, A
MAGY. TUDOM. ACADEMIANAK LEVELEZŐ, S AZ ALLAMVIZSGALATI BÍZOTT-
MÁNY JOGOSZTÁLYÁNAK TAGJA, A KASSAI ÉS GYŐRI KIR. ACADEMIÁKBAN
VOLT JOGTANÁR.

ELSŐ MAGYAR EGYESÜLETI KÖNYVNYOMDA (FANDA ÉS TÁRSAI).

Nyilvánosság és szóbeliség a jelszó, mi nálunk is a polgári törvénykezés javítására nézve hangoztatik. Tévedés volna azonban azt vélni, hogy az említett két mozzanat a polgári törvénykezésben egyedül az üdvhözó, és hogy azoknak alkalmazása által már elég van téve a polgári törvénykezés jelenkori kifejllettségének és kívánalmainak.

A jelenkor igényeinek megfelelő polgári törvénykezés s ennek közegéül szolgáló bírósági szervezetnek behozatala több nagy befolyású alapelvek iránt e kérdéseknek előleges megoldását feltételezi: vájjon azok a polgári törvénykezés szabályozásánál elfogadtassanak-e vagy sem, és ha igen, miként és mely ki terjedésben alkalmaztassanak azok?

Célszerűnek véltem tehát a polgári törvénykezésnél, különösen a bírósági szervezetnél alkalmazandó alapelveket fejtegetni, és minthogy azok legelőbbben Franciaországban alkalmaztattak, az újabb korban elfogadott, vagy tervezett polgári törvénykezési rendtartások a franciának nagyobb-kisebb mértékben csak utánzásai levén, az említett elvek

iránt felhozható érveknek előadása után, azoknak Franciaországban mikénti alkalmazását kimutatni, s az ez iránti észrevételeket közölni, és ekként egy részt a polgári törvénykezésnek alapelveit megismertetni, más részt pedig az azoknak alkalmazásánál szükséges óvatosságra figyelmeztetni.

Töredékeket e munkámból a magyar tudományos akadémiának 1867-iki március 4-iki ülésében olvastam fel, miről több hírlap helyeslő említést tett.¹⁾ Szabad legyen reménylenem, hogy az említett töredékeknek bővebb kidolgozása által, mire leginkább szabadságidőmet használtam, nem végeztem minden haszon nélküli munkát.

Kelt Nádasd-Ladányhan, 1867. július 31-én.

Az író.

¹⁾ L A „*Bon*” 1867-ki március 7 ki 55. sz.; a „*Fővárosi Lapok*” 1867-ki március 6-ki 54. sz.; a „*Hírnök*” 1867-ki március 6-ki 54 számát.

Midőn az 1860-i October 20-ki legfelsőbb nyilatkozatok folytán a magyar törvényeknek visszaállításával, a már, mindnyájunknak legnagyobb öröme, és legbensőbb megnyugtatóására visszaállított *alkotmányos életnél*: hajnala pirulni kezdett, és *szép nemzeti nyelvünk*, az öt fenyegető veszélytől szabadulva törvényes állásába visszahelyeztetett: a kedvetlen körülmények összehatása miatt egy ideig szunyadozott irodalmi munkásságom új ébresztő ösztönt nyert; minek eredménye azonban halmozott hivatalos teendőim mellett csak kisebb értekezésekben mutatkozhatott.

Legújabb időben a *codificálásnak* elismert, és sürgetett szüksége arra indított, hogy a törvényhozásnak nagy terjedelmű, és több szakavatott egyénnek *szakadatlan* és *beható* munkásságát igénylő tárgyai közül, különösen az *alaki jogot*: a törvényszéki szervezetet és a perbeli eljárást tűzzem ki tanulmányozásom tárgyául; és kir. Személynök úr Ő Excjájának, mint elnökömnek, ki ebbeli igyekezetemet helyesléssel kísérte, kegyességéből *nagyobb terjedelmű* pereknek előadásától megkíméltetvén, s így irodalmi munkásságomra több időt nyervén, *A polgári törvénykezés elveiről értekezést* készítettem, mely a *jogtudományi közlönynek* múlt évi számaiban, kivéve a nyilvánosságról szóló részt, mely kéziratban megvan, meg is jelent.

Ez irányban megkezdett munkásságomat folytatni, és ha mind erőm, mind időm engedni fognák, a *természeti jogról* írott munkámat újra átdolgozni, s ez alkalommal, vagy önállólag az *ismereteknek forrásairól* nézetemet előadni szándékom. Ha ebbeli szándékomat legbensőbb óhajtásom szerint valósíthatnám, és igyekezetemet némi siker is koronázná, ez nagy megnyugtatósomra, és végnapjaimban vizsgálásomra szolgálna.

Említett abbeli elhatározásomra, miszerint a polgári törvénykezést válasszam tanulmányozásom tárgyául, nagy befolyással bírt, a sokaktól elfogadott ama nézet, hogy *mindenek előtt a polgári törvénykezést* szükség szabályozni; mintha ennek megtörténtével a mai polgári törvénykezés körül mutatkozó hiányok azonnal megszűnnének.

Ez merész remény. Mert ki a gyakorlati jogéletben jártas,

alig fogja tagadhatni, hogy a törvénykezés szabályozása, különösen a bíróságok szervezése s a perbeli eljárásnak rendezése *sok jelenleg mutatkozó hiányt* megszüntetni képes leend ugyan; de a legjobb bírósági szervezet és legtökéletes eljárás mellett is a jogszolgáltatás bizonytalan, habozó és a perlekedőknek jogait veszélyeztető fog maradni, ha kimerítő és határozott *anyagi törvények hiányában*, a jelenleg uralkodó anyagi jognak bizonytalansága mellett, lesznek bíráink kénytelenek tovább is eljárni. A bírának legjobb akarata, leghőbb buzgalma sem elegendő a jogszolgáltatás iránt *bizalmat* és abbani *megnyugvást* gerjeszteni, ha nincsenek világos, határozott, kimerítő s összevágó anyagi törvények, melyek a bírának, az ítélet hozatalnál biztos vezér-fonalul szolgáljanak.

S ennélfogva meggyőződésem az, hogy az *alaki jogot az anyagival együtt* kell a törvényhozásnak munkássága tárgyául kitűzni, s azon igyekezni, hogy a szervezendő bíróságoknak a perbeli eljárás szabályaival egyszersmind jó anyagi törvények, a hozandó ítéleteknek alapjául szolgálандók, nyújtassanak; és csak így lehet reményleni, hogy a bírósági *önkénynek* lehetőleges kizárásával, a jogszolgáltatás céljának megfeleljen, s az a közbizalmat és megnyugvást kiérdemlőleg kezeltsék.

Állításomnak kétségtelen bizonyítványául szolgál *Franciaország*, hol a jogszolgáltatás leginkább annak folytán nyeri meg a közbizalmat, hogy ott *kimerítő, határozott, összevágó* törvénykönyvek léteznek; melyek nem csak a polgári törvénykezést rendezik, hanem az anyagi jognak szabályait is magukban foglalván, a bírának az általuk eldöntendő ügyeknek megítélésére, a máskint elkerülhetlen *önkénynek* kizárásával, biztos alapot szolgáltatnak.¹⁾

Miután a Sürögönynek 1865-ki 206-ik és 207-ik, s a Jog-

¹⁾ Mit gerechtem Stolze darf der Franzose auf seine Gesetzgebung blicken, die in der *Harmonie des Ganzen* noch nirgends ihres gleichen gefunden hat, und heller als der Ruhm seiner Schlachten trahit das Verdienst des mächtigen Caesarén, dieses Gesetzgebungswerk gefördert und vollendet zu haben; ja, wie man sie auch ansehen mag, diese Schöpfungen eines neuen Zeitalters der menschlichen Cultur und Staatengeschichte, Eines bleibt dabei unumstösslich: sie sind ein erhabenes, ein würdiges Denkmal menschlicher Weisheit. *Parequin* die französische Gesetzgebung. München. 1861. 1, k. 22-ik 1.

tudományi Közlönynek 1866-ki 28. és köv. számaiban a polgári törvénykezésre vonatkozó elveket előadni igyekeztem, szándékom kimutatni, hogy ez elvek a létező polgári törvénykezéseknél alkalmaztattak-e, és miképen. S e tekintetből minden más polgári törvénykezések között tanulmányozásom és előadásom tárgyául *főképen a francia polgári törvénykezés* ajánlkozott; a) mert az említett értekezésemben fejtegetett és majdnem közelismerés szerint célszerűeknek talált elvek, legelőbb Franciaországban vétettek alkalmazásba ¹⁾; b) mert a francia bírósági szervezet és polgári perrendtartás, több nemzeteknél részint egészben, részint némely módosításokkal behozatván, mai napon több mint száz millió népség által van elfogadva, ²⁾; és mert c) a polgári perrendtartásnak újabb tervei, mint például: a bajor, porosz, és a több német szövetségi országoknak küldöttjeiből álló *hannoverai bizottmányi* ³⁾ nagyobb kisebb mértékben a francia polgári törvénykezésben elfogadott elveket követik. ⁴⁾

¹⁾ Das französische *Processrecht* zeigt sich in seinen Grundsätzen, und seiner geschichtlichen Fortbildung als ein musterhaftes System von rein practischen, verstandesmassigen Satzungen, und die *Gerichtsverfassung* als eine mit dem wirklichen Leben übereinstimmende, als eine naturwüchsige. Die Franzosen sind in der Jurisprudenz die *modernen Römer*. Dr. Koch. Entwurf einer Civ.-Proc.-Ordnung mit Motiven, nebst einem Anhang. Berlin 1848. S. IV-V.

³⁾ L. Koczinsky: Französische Zivilprocessordnung in Krakau. Krakau 1855. S. 1. Europa népessége Galetti's allgem. Weltkunde 12-te Aufl. Pest 1859. S. 250. szerint 280 millió.

⁴⁾ A német szövetségi államok számára polgári perrendtartást készítendő bizottmányban, mely 1862-ki September 12-kén *Hannoverában* ült össze, a következő küldöttek vettek részt: az osztrák, bajor, szász királysági, hannoverai, württembergi, bádeni, mindkét hassiai, meklenburg-schwerini, szászmeiningi, nassauai, és a frankfurti, ezek az első olvasást bevégezték 1864. július 26-kén és a második olvasást 1865. január 15-kére határozták. Ez azonban csak 1865-i február 17-kén vette kezdetét, és tartott 1866-i márczius 24-kéig E második olvasásban az előbbi küldöttek közül részt nem vettek: a bádeni, választó hassiai, Frunkfurt városi; és mint új tagok megjelentek a holsteini és lauenburgi. L. Entwurf einer allgem. deutsch. Civ.-Proc.-Ordnung. Nach der ersten Lesung. Von Petersen und Struckmann. Hannover 1864. – Ugyanaz: nach der zweiten Lesung, von Struckmann Hannover 1866.

⁵⁾ L. Bedenken über das franzüa. Wesen der für Preussen,

Mint hogy azonban az általam fejtegetett elveknek az egész francia törvénykezésben mikénti alkalmazását kimutatni, több időt és fáradságot igényelne, jelenleg *ama főelveknek* a francia törvénykezésben! alkalmazásáról kívánok szólni, melylyeken a francia törvénykezésnek külső szervezete, ha úgy szabad mondanom, épülete alapszik; mely mintegy körülírja ama tért, melyen a perbeli eljárásnak, a pernek kezdetétől annak befejeztéig működni kell; e mintegy belső működésnek, a perbeli eljárásnak magának előadását más alkalomra hagyván.

A törvénykezésnél általában, tehát különösen a polgári törvénykezésnél is mindenek előtt eme kérdés döntendő el; *miként legyenek a bíróságok szervezve?* és pedig nem csak azért, mert bíróságok nélkül törvénykezés általában lehetetlen: hanem azért is, mert a bíróságoknak szervezete legnagyobb befolyással bír az egész törvénykezési eljárásra: azoknak jó szervezete a törvénykezésnek célját, a pontos, gyors és olcsó jogszolgáltatást előmozdítván, rossz szervezete pedig e célzt nehezítvén, sőt lehetetlenné is tehetvén.

I.

A közigazgatási ügyeknek a bíróságiaktól különválasztása.

A bíróságoknak szervezésénél egy fő szabályul szolgál az, hogy a jogszolgáltatás *tiszta és elkülönözött* legyen, azaz: hogy a bíróságok mindattól, mi nem tartozik szorosan a bírászkodás köréhez, szabadok és mentek legyenek.

Az állami főhatalomnak részei: *a törvényhozás, bírászkodás és közigazgatás*; az utóbbi kettőt a végrehajtó hatalom kifolyásainak is tekinthetni.

A törvényhozás az államhatalomnak minden tárgyaira kiterjed, a mennyiben a jogrend megkívánja, hogy a közigazgatásnak eljárásában szabályul szolgálendő *elvek* a törvényhozás által megállapítva, és ne csupán a közigazgatási hatalomnak önkényére bízva legyenek; melynek osztán teendője, a törvényhozás által kimondott elveknek előforduló egyes esetekben mikénti alkalmazását *rendeletek* által szabályozni. *Például:* az adózási, katonáskodási kötelezettségnek mikénti teljesítése

Baiern, und von der Commission in Hannover ausgearbeiteten Entwürfe einer bürgt. Prozessordnung, genus. v. R. v. *Krewel*. Leipzig 1805.

körüli általános szabályokat a törvényhozás határozza meg; miként kelljen osztán előforduló egyes esetek és viszonyok között az általános szabályokat alkalmazni, azt rendeletek által a közigazgatási hatalom mondja ki.

Hol az állami főhatalom *egy* személyben pontosul *korlátlanul*, ott az említett megkülönböztetés nem gyakorlati; mert az, ki korlátlan főhatalmánál fogva a közigazgatásban megtartandó főelveket kimondja, szabja meg önkényleg a végrehajtási szabályokat is; de hol *alkotmány* szerint a törvényhozói hatalom országgyűléssel van megosztva, ott a gyakorlatban is nagy lehet eljárni, hogy az általános szabályokat magában foglaló *törvényeket* az államfő az országgyűléssel együtt, a végrehajtási szabályokat pedig, a törvények által kiszabott határok között a kormány maga alkotja.

A *bírászkodás*. állandó és közösen kötelező törvények szerint,, a „kormánynak befolyásától függetlenül gyakoroltatik.

Ha *törvény* sértetett meg, a mennyiben t. i. az egészen mellőzöttet, vagy rosszul értelmezettet, ily sérelmet orvosolni, a törvényhozáshoz tartozik, vagy ahhoz, kit a törvényhozói hatalom ily esetben orvoslással különösen megbízott.

Ha *közigazgatási szabály* lett áthágva, figyelembe veendő az, vajjon az által valakinek joga megsértetett-e vagy sem; az előbbi esetben ha a sérelem másként folyamodási után nem orvosoltatik, bírászkodásnak van helye; mit azonban az alkotott törvények szerint a közigazgatási közegek szoknak sokszor gyakorolni az okból is, ne hogy a bíróságokhoz szükséges folyamodás által gyors és halasztást nem tűrő eljárásukban akadályoztassanak.

S e tekintetből különösen figyelembe veendő, miszerint az *állam* a magános polgárokkal többféleképen jöhet közelebbi érintkezésbe, éspedig 1-ör *kormány*a, mint a főhatalomban foglalt jogok gyakorlásának közege által; 2-ör *kormány*a, mint vállalkozó és a magánosokkal szerződő fél által; 3-ör mint vagyon birtokos vagy *tulajdonos*, mely minőségben az a magánosokkal úgy, mint akármely magános fél különös magánjogi viszonyokba léphet.

Az *elsőre* példát nyújt az állami kormánynak eljárása az adó s egyéb közterhek, katonaaállítás. a magántulajdonnak köz-

jogszolgáltatás megkívánja, hogy a bíraskodással foglalkozók az állami főhatalom más ágához, *péld.* a pénz, nevelési, kereskedelmi, katonai stb. ügyhöz tartozó minden idegenszerű ügyeknek elintézésétől mentve maradjanak.

A jog és közigazgatási ügyeknek egymástóli elválasztása, s azoknak elintézésével külön egyéneknek megbízása mellett szól a más ügyek körül legnagyobb sikerrel alkalmazott *munka felosztási elv*, melynek okos alkalmazása a bírósági személyeket sok oly mellékes, és kevesebb jogtudományt s ügyességet igénylő teendőkől szabadítaná meg, melyekkel jelenleg nálunk is elfoglalvák, és csupán a bírósági teendőkre szorítatván, a folyamatban levő peres ügyeket gyorsabban elintézhetnék; működésök központosítatván, és több szabad idejük maradván, a bírósági teendőket behatóbban, és nagyobb tudományos készültséggel végezhetnék, és a törvénykezés célja, a pontos és gyors jogszolgáltatás tetemesen előmozdítatnék. Különösen czélszerűnek látszik *n peren kívüli* törvénykezéshez tartozó ügyeknek elintézését, a bíróságokhoz nem tartozó személyekre (*közjegyzőkre*) bízni; mert ellenkező esetben könnyen ama visszásság adhatja magát elő, hogy a bíróság oly tények jogossága vagy jogtalansága felett volna hivatva határozni, melyeket az ő felügyelete alatt eljáró saját személyzete végezett.

Franciaországban az említett *elkülönzési elv* a bíróságoknál legnagyobb mértékben van alkalmazva; különösen a törvénykezési ügyek a közigazgatásiaktól el vannak választva; a bírósági személyek a közigazgatási ügyekbe, mint például: az adózási, nevelési, katonai ügyek, közrendészet stb. semmi befolyást sem gyakorolnak, s ezeknek kezelése más, a bírósági aktól különböző, közigazgatási közegekre van bízva ¹⁾ Ez már Franciahonnak bírósági és közigazgatási szervezetéből is ki tűnik.

¹⁾ L. Anselm *Feuerbach*: Über die Gerichtsverfassung und das gerichtl. Verfahren Frankreichs. Giessen. 1825. 18. köv. 1. Dr. Ludwig *Frey*: Frankreichs Civ.- u. Crim.-Verfassung. Mannheim 1842. 17-ik köv. 1. Ernst Julius *Parequin*: die französ. Gesetzgebung. München. 1861. I. K. 25. köv. 1. III. K. 59. 1. *Mittermaier* der gemeine deutsche bürg. Prozess. I. B. Bonn 1838. 62. 1.

Franciaországban a bírósági és közigazgatási közegek szervezete az országnak felosztásával párhuzamosan jár. így a törvénykezési ügyeknek elintézése végett több községből álló Cantontban van egy *békebíró*) több Cantouból álló kerületben (Aron-dissement) van egy *kerületi törvényszék*) több kerületi törvényszék fölött van, több Departementet magában foglaló területen, *egy felebbviteli törvény szék*, királyi most császári udvar; és végre a bírósági szervezetnek legfőbb fokát képezi az egész Francia birodalomra kiterjedő *semmitő udvar* Parisban.

A közigazgatási közegek ezek: egyes községekben a *polgármester*, (maire), több községből álló kerületben az *alprefectura*, több alprefecturát magában foglaló Departementben a *főprefectura* és a közigazgatási közegek élén az *államtanács*.¹⁾

A mint fent érintve volt Franciaországban a bíróságoknak cselekvősége egyedül a *jogszolgáltatásra van szorítva*, kizárásával a közigazgatás körébe tartozó minden ügyeknek; de a közigazgatási közegekről viszont nem mondhatni, hogy azok csupán csak a közigazgatási ügyeknek elintézésére volnának szorítva mert ezek a bíróságoknak mellőzésével oly ügyeket is elintéznek, melyek szorosan véve a bíróságoknak köréhez tartoznak.

II.

Törvényszéki és közigazgatási jogszolgáltatás.

Ugyanis a bíraskodásnak fogalma szerint, az államterületén belül lakók közt létező jogviszonyokból támadt magán természetű perek, *akármely címből*, s akármely személyek közt keletkezzenek azok, a bíraskodásnak köréhez tartoznak, s ennélfogva a bírák által volnának elintézendők. Ez azonban a gyakorlatban gyakran másképp mutatkozik; mert a közigazgatási hatóság fenntartja magának oly peres ügyeknek bírói eldönté-

¹⁾ Die Organisation der französ. Justizverwaltung scheint uns eine der logischten, jedenfalls symmetrischten zu sein, die es giebt. Sie theilt sich natürlicher Weise in Civil-, Handels-, Straf- und besondere Gerichtsarbeit, welche alle in Cassationshofe ihren Culminationspunkt erreichen. Deutsches Staatswörterbuch. Von *Buntschli* und *Brater*. Stuttgart und Leipzig, 1858. III. B. 685 - 686. S.

sét is, melyek szorosán véve a bíróság köréhez tartoznának; miből aztán mint fent előadatott, a bírászkodásnak, vagy jogszolgáltatásnak két faja származik, t. i. a *törvényszéki* és *közigazgatási jogszolgáltatás*.

E kétféle jogszolgáltatás, az államban gyakorolható egész bírászkodásnak körét magában foglalja; de az, hogy mindegyiknek területe mennyire terjed, nagyobbra-e vagy kisebbre, attól függ, vajjon a közigazgatási hatalom, mely rendszerint hatáskörét tágítani igyekszik, *mennyi és miféle* peres ügyeket tart fen elintézés végett saját közegeinek!)

Franciaországban ama kérdésnek eldöntésénél, vajjon mely peres ügyek tartoznak a közigazgatási jogszolgáltatáshoz, következő két főszabály határozó; az *első*: hogy mind oly peres ügyek, melyeket illetőleg az állam-kormány mint ilyen és nem mint valami magánjognak alanya (tulajdonosa vagy birtokosa) működött, a közigazgatási jogszolgáltatásnak tárgyát képezik; *vagy*: a bíróságok, törvényszékek eleibe tartoznak oly ügyek, melyeknél az államkormány nem mint ilyen, hanem mint magánjogok alanya jó tekintetbe; a *második*: hogy közigazgatási ténynek tartalma s értelme, úgy az ily tényből származható következménynek módja és köre iránt ítélni és dönteni soha sem tartozhatik a törvényszéki, hanem egyedül a közigazgatási jogszolgáltatáshoz. ²⁾)

Ha tehát például, kérdés támad arról: vajjon valami jóság az államé vagy magánosé-e; vagy ha valami szolgálmány iránt magán birtokos és az állam, mint államjóság tulajdonosa közt per támad, az eldöntés az első főszabály szerint a *törvényszéki* jogszolgáltatáshoz tartozik. Az állammal kötött szállítási vagy munkateljesítési szerződésekből eredett jogkérdések eldöntése; a közigazgatási közegek által hivatalos eljárásuk folytán va lakinek okozott kárnak megtérítése iránti per, a *közigazgatási* jogszolgáltatás köréhez tartozik.

¹⁾ L. *Krit. Zeits.* f. Rechtaw. u. Gesetzg. d. Ausl. IV. k. 475 -ik 1. 1832. – *Staatslexikon* v. Rotteck u. Welcher art. Justiz, VIII. k, 740 1.

²⁾ L. *Feuerbach* id. munka 7-ik 9-ik lap. – *Frey* id. munka 22-ik 23-ik lap. – *Käufer* Cours de procédure civile française Paris. 1831. 29 ik 1.

Ezekből kitetszik, hogy Franciaországban *sok oly peres ügynek elintézése* van a közigazgatási jogszolgáltatásnak fenntartva, mely szorosán véve a törvényszéki jogszolgáltatásnak volna a dolog természeténél fogva átengedendő.¹⁾

A törvényszéki jogszolgáltatásnak *alsóbb állása* a közigazgatási jogszolgáltatásénál kitűnik abból is, hogy ha a törvényszéki és közigazgatási jogszolgáltatás közegei között az illetőség iránt vita támadt, azt nem a legfőbb törvényszék, t. i. a *semmitő udvar*, hanem a legfőbb kormányzék t. i. az *államtanács* döntötte el.²⁾

A köztársasági kormány alatt 1848–1850-ben az ebbeli illetőségi kérdéseknek eldöntése végett különös törvényszék állítottatott fel, mely négy semmitő-udvari, és négy államtanácsi tagból áll, kiket három évre a nevezett testületek választanak, a jogügyi vagy ha az akadályozva volna, a tanügyi miniszter elnöklete alatt.³⁾ *Parequin*: id. munk. I. köt. 30–31. 1. *Frey*: id. munk. 2-ik kiad. Erlangen 1851. 37-ik 1.

III.

Peres és perenkívüli ügyek.

Franciaországban azonban a bírósági teendőknek elkülönzése a mondottak által még nincsen befejezve, mert itt mindaz, mi az ügy nevezett *peren kívüli eljáráshoz*, önkényti törvénykezéshez tartozik, valamint a *jelzálogi ügyek*, s *árvák* ügyei a bíróságoknak hatáskörén kívül esnek; és az első félékre nézve a *közjegyzők*, a másodikra nézve a *jelzálogkönyvek őrzői*, a harmadikra nézve a *családtanácsok* vannak elintéző

¹⁾ Nehogy a bírósági és közigazgatási hivatalnokok az alkotott törvények által szabályozott bírósági és közigazgatási illetőséget túllépjék, a francia büntető törvénykönyv a 127-ik és köv. §§-aiban rendelkezett.

²⁾ *Feuerbach* id. m. 5-ik 1. – *Frey* id. m. 20-ik 1. – *Kr it*, *Zeit.* f. R. u. G. d. Ausl. I. 247–248.

³⁾ Ki a francia közigazgatási jogszolgáltatásról többet tudni kíván, olvassa Guenoux-nak arrólí értekezését a *Krit. Zeits. f. Rechtswiss. und Gesetzg. des Auslandes.* Von *Mittermajer* und *Zachariae* 1829 233-ik és köv. lap. Über das Institut der Friedensrichter von Henrion de *Pansey*, übersetzt von Ludwig Hoffmann. Zweibrücken 1834. 289. 295. 3; 723. 1.

hatalommal felruházva. S ezek szerint a bíróságoknak hatáskörébe egyedül a peres ügyekre van szorítva.¹⁾

Sőt a peres ügyeket illetőleg a bíróságoknak teendője Franciaországban korlátozottabb, mint egyebütt.

Ugyanis a francia bíró, a rendes eljárásnál; a pernek a kereset beadásával megkezdésére, s annak felszerelésére semmi befolyással sem bír, és a pernek csak akkor jó ismeretségébe, midőn az már az *avoués* (prókátorok, ügy viselők) és a *huissiers* kiket Mittermayer végrehajtóknak nevez, befolyása mellett, az írásos előkészület által felszerelve s a szóbeli előadásra elkészítve a bíróságnál bejelentetik; ekkor veszi a bíróságnak per körüli cselekvősége csak kezdetét, mi leginkább abban pontosul, hogy a pernek nyilvános tárgyalásakor a felek, illetőleg *ügyvédjeik* (advocat) szóbeli előadásait meghalgtja, s az ügynek állásáról magának kellő tudomást szerezvén, *ítéletet hoz*, mit a törvényszéki elnök indokaival együtt szóval kihirdetvén, annak szerkesztése és kiadmányozása az illető ügyvédeknek és a Greffiernek dolga, mibe az elnök csak akkor foly be, ha az ügyvédek közt az Ítéletben előadandó ténykörülmények és pereskérdés (qualités) iránt vita támad. Az ítéletnek vérehajtását is nem a bíróság, hanem az arra hivatott *Huissiers* teljesítik, s a bíróság, a végrehajtásnál csak annyiban vesz részt, a menyiben a közben valami jog feletti vita eldöntendő.²⁾

S ez szabály, melytől a pernek a bíróság előtti tárgyalását illetőleg csekély kivétel van akkor, midőn a törvényszék a pernek alapos elintézhete végett írásbeli tárgyalást tart szükségesnek.

Az előadottakból kitetszik, hogy Franciaországban a bíróságoknak hatásköre igen körül van írva; a per körüli ama teendők, miket máshol különösen nálunk is a bíróságok maguk végezni szoknak, több mellék egyének közt: mint a *huissiers*,

¹⁾ *Krit. Zeit.* f. R. u. G. d. Ausl. I. 312–315-ik 1. *Mittermayer* id. munka. I. K. Bonn. 1838. 66-ik J.

²⁾ *Feuerbach* id. m. 20-22, 158-ik köv. 1. *Frey* id. m. 267-ik köv. és 287-ik köv. 1. *Paraquin* id. m. I. 69-ik köv. 1. *Mittermaier* id. m. I. 66-ik 67-ik 1. *Völderndorf-Waradein* das Wesentliche des franz. Civ. Piozesses. Nördlingen. 1848. 34-ik köv. 1.

az *avouék*, *advocatok*, (prókátorok, ügyvédek) és *greffierek*, vannak megosztva.

Figyelmet érdemel e helyütt még az is, hogy több más mellékes teendőktől, miket máshol a bíróságok végezni szoknak mint: a bíróság által végzettekéről *kimutatások*, bírósági és ügyvédi *vizsgálatok*, a francia bírák fel vannak mentve.

A Franciaországban elfogadott ügy elkülönzésre nézve célszerűnek látom Feuerbachnak és Krewellnek észrevételeit előadni. *Feuerbach* ¹⁾ elismeri ugyan, hogy Franciaországban az említett elkülönzés mellett a bírák száma kisebb; de ha figyelembe vesszük mindazokat, kik a törvénykezéshez tartozó ügyekkel foglalkoznak, és kik azt, mit a bírósághoz tartozó személyzet máshol végezni szokott, teljesítik, úgy látni fogjuk, hogy mindazoknak száma Franchonban nem csekély. Ugyanis Feuerbach előadása szerint a *jelzálogkönyvek* vezetésével 363 *jelzálogörző*, szinte annyi Írnokkal foglalkozik. Az önkényti törvénykezéssel foglalkozó *közjegyzőknek* száma legalább 6951; Parisban egyedül 113, a párisi nyolc murai Cantonban 29; *avouék*, kik a pereket felszerelik, 3874-nél nem kevesebb; a párisi kerületi törvényszéknél egyedül 150; *Huissierek* száma legalább 8000, Parisban 196; különösen az első folyamodási törvényszéknél]30. Feuerbach azoknak számát, kik oly teendőt végeznek, miket Némethonban is a bírósághoz tartozó személyzet teljesíteni szokott, összesen 1916 l-re teszi.

A közjegyzőket, avoueket, ügyvédeket, huissiereket a *közkinctár* nem fizeti ugyan, de fizetik az illető felek, és pedig mint Feuerbach megjegyzi, jobban, mint fizetné azokat a közkinctár. Egyébiránt jogos és méltányos, hogy díjazza az említett személyeket az, ki azokat saját ügyeiben használja, nem pedig ezek helyett mások, kiket az illető ügy nem érdekel; mi megtörténik ott, hol a nevezettek, vagy az azoknak teendőit végzők a közjövedelemből fizettetnek.

Kraewell (főtörvényszéki tanácsos Naumburgbau)²⁾ a francia bírósági szervezetben elfogadott ügyelkülönzésről, azt a német bírósági szervezettel összehasonlítva, következő észrevéte-

¹⁾ Idéz. munka 27-29-ik lap.

²⁾ Id. műnk. 53. köv. 1.

leket tesz: a mit Németországban az *elnök* felügyelete s ellen-örködése mellett egy testületet képező személyzet végez, az Franchonban három önálló személyzet közt (bírák, greffierek, huiszierek) van megosztva, mi az eljárást nehezkesebbé teszi; a peres felek *érdekében* van, hogy az ügyet, annak kezdetétől fogva, a bíró vezesse, az okból is, mert az eljárási szakban is támadhatnak a bíróság által eldöntendő kérdések; az alsóbb tisztviselőkrei *felügyelet* Franchonban hiányzik, s azok mint önállók a felek zsarolására hajlandók. – Sajnálataát fejezi ki *Krewell* a felett, hogy a német szövetségi államoknak küldötteiből összeállított hannoverai bizottmányban a német bírósági szervezetet csak *egy követ*, i. i. a választó haszjai pártolta.

A Franciaországban szabálykint elfogadott ügyelkülönzés alól kivételt képez *a békebíró*, mert az az önkényti törvénykezésnek, a peren kívüli eljárásnak némely teendőit is végzi.

Különösen annak hatóságához tartozik e tekintetből 1-ör az atyai hatalom alóli felszabadítás, Code civ. 477-9; 2-szor összehívása a családtanácsnak, és az abbani elnöklet, Code civ. 406–16; 3-szor a gyám, vagy gyámsegédnek kinevezéséről szóló nyilatkozatnak felvétele, Code civ. 392. 398; 4-szer halál eseteknél a pecsét feltétele és levétele, Cod. de proc. civ. 907. köv. 5-ször jelenlét a végrehajtáskori ajtófelnyitásnál, az adósnak elfogatásánál, Code civ. 126. Cod. de proc. civ. 587, 781. 6-szor felvétele a notorietäts actnak házasság esetében, midön a házasulandó nem képes keresztelő levelét előmutatni, vagy szüleitől, nagy szüleitől tanácsot kérni, Code civ. 70. 71.151–155. 7-szer feltétele fiúvá fogadásról okiratnak, Cod. civ 353. 363. 8-szor végrendelet felvétele döghalál, vagy más ragadós betegség alkalmakor, Cod. civ. 985. 9-szer nyilatkozatok felvétele a végrehajtás némely eseteiben, Cod. de proc. civ. 571. 914.935. ¹⁾

A békebírósnak eme kivételes állapota egyik oka annak, hogy Franciaországban az *rendkívüli bíróságnak* tekintetik. ²⁾

¹⁾ *Frey*: id. m. 69-ik 1. új kiad. 64-ik 1. *Feuerbach*: id. m. 44-ik 1. *Mittermajer*: id. m. II. k. 2-ik kiad. 1827. 27-ik 1.

²⁾ Franciaországban a törvénykezés rendes és rendkívüli van felosztva. A *rendes* törvénykezés szabályként áll, és mindarra kiterjed, mi attól különösen elvéve nincsen; a *rendkívüli* törvénykezés kivételes és csak oly ügyekre terjed ki, melyek annak különösen fentartva

Nehogy azonban ama visszásság adja magát elő, miszerint a békebíró mint bíró oly tények fölött Ítéljen, melyeket ő mint az önkényi törvénykezés közege teljesített, például: általa készített végrendelet fölött, – a törvény úgy intézkedett, hogy ha azok iránt per támad, ne a békebíró, hanem az illető kerületi törvényszék határozzon.

IV.

Testületi bíróság.

A törvényszékeknek szervezetére befolyást gyakorol ama körülmény is, vájjon az *egyes vagy testületi bíróságok* rendszere van-e elfogadva.

Az egyes és testületi bíróságnál az írásbeli eljárásban a per felszerelése körüli eljárásnak egy formaságát feltételezván, tagadhatatlan, hogy a már felszerelt perben az egyes bíró *rövidebb idő* alatt hozhat ítéletet, mint a társasbíró; mert az egyes bíró a perbeli iratokból magának a pernek állásáról kellő tudomást szerezvén, minden további halogatás és másokkal *tanácskozás* nélkül azonnal kimondhatja az ítéletet. A *társas* bíróságnál ellenben akár azt teszszük fel, hogy a pert mindenek előtt az, annak az egész bíróság előtti *előadására* kijelölt, bírói személy tanulmányozza, kinek előadása által osztán a többi bírói személyek szereznek maguknak tudomást az eldöntendő pernek mibenlétéről; akár pedig azt, hogy az Ítélet hozatala előtt mindegyik törvényszéki tag különösen tanulmányozza a pert; mindig *több idő* fog kívántatni a végre, hogy az ítélendő bírák a pert kellőleg megismerjék. Mert hol *előadó* használtatik, ott legalább amaz idővel szükségeltetik több mint az egyes bírónál, míg az előadó a pert előadja, és a többi bírákat annak mibenlétéről kitanítja; hol pedig mindegyik törvényszéki tag a kérdésben forgó pert külön tanulmányozza, ott annyival több idő fog erre megkívántatni, a mennyivel egynél több személy

vannak. A rendes törvénykezésnek *közegei*: a kerületi, a felebbviteli törvényszékek, és a semmitő udvar; a rendkívüliek: a békebíró, és a kereskedelmi törvényszékek. A katonai törvényszékek itt mellőzendők, hol a polgáriakra nézve adatik elő a törvénykezés. *Frey*: id. m. 40-43-ik 1.; *Feuerbach* id. m. 31-33-ik I.; *Parequin* id. m. I. 34-35-ik 1.; *Bauter* id. m. 25-ik 1.

fog a pernek eldöntésébe befolyjni. Ehhez járul még a társas bíróságoknál a tanácskozás és *szavazás*, mi a bírák eltérő nézeteinél hosszabb időt vehet igénybe.

Testületi bíróságnál az előadónak nagy *befolyását* a pernek előadásánál és eldöntésénél tagadni nem lehet, mi a peres feleknek jogait illetőleg veszélylyel járulhat. Ha *egyres bíró* az írásbeli eljárásnál nem közvetlenül az iratokból szerez magának a per állásáról tudomást, hanem azt magának, talán az által, ki a tárgyalást vezette, előadatja, ez az egyes bírósági eljárás lényegével ellenkező *kinövésnek* tekinthető.

Az ítéletnek alaposágáról, jogosságáról nagyobb *biztosítékot* nyújthat a társas, mint egyes bíróság; mert több bírósági személyben több *jogtudomány* és gyakorlat feltételezhető, s egyes bíró könnyebben megvesztegethető és *részrehajlásra* indítható, mint a több tagból álló testületi bíróság, minek következménye az, hogy a felek részéről nagyobb *bizalom* és megnyugvás mutatkozik a társas, mint az egyes bíróság által hozott ítélet irányában, s a tapasztalás tanúsága szerint több egyes mint társas bírósági ítélet szokott a felsőbb bíróságok által felebbvitel útján megváltoztatni. Az *egyres bíróra* hatni, kétségtelenül könnyebben lehet, és az az önkénykedni akaró kormánynak *eszközévé* könnyebben aljasulhat, mint a testületi, kivált több személyből álló bíróság.

Hogy azonban a társas bírósági tagoknak *függetlensége* épségben fentartassék, és hogy vagy az elnök vagy pedig más bírósági személy az ítélethozatalnál a többiek felett valami felsőbbiséget ne gyakoroljon; ezt alkalmas szervezési, és különösen szavazási szabályokkal akadályozni kell.

A *szóbeli* eljárásnál, kivált bonyolodottabb ügyekben, az ügy eldöntését *egyres bíróra* bízni veszélyes volna, és a perekedő feleknek itt csak az által adathatik kellő biztosíték, hogy a szóbeli tárgyalásnál több bírák voltak jelen, kik a felekhez és tanukhoz intézett kérdések által magoknak a perről kellő tudomást szereztek, és kimerítő körülményes *tanácskozás* után Ítéletet hoztak. Ily biztosíték az egyes bírónál hiányzik; minél fogva hiányozván a feleknél a hozott ítélet jogosságáról meggyőződés, azt rendszerint társas bíróságot képező törvényszékhez felebbezni szokják.

Franciaországban a *testületi bíróságok* vannak szabályként elfogadva, miszerint a perbeli ügyeknek érvényes elintézhetésére, több döntő szavazattal bíró törvényszéki tagnak jelenléte szükséges.

Különösen a *kerületi törvényszékeknél* érvényes határozat hozatalára az elnökkel együtt legalább *három* bírósági tagnak jelenléte kívántatik; – a *felebbviteli törvényszékeknél* (királyi, császári udvaroknál) polgári ügyekben az elnökkel együtt legalább *hétnek*, – a *semmitő udvarnál* szinte az elnökkel együtt legalább *tizenegynek*.¹⁾

A *kereskedelmi törvényszékekhez* tartozó ügyeknek elintézésére akár tárgyaltsanak azok különálló kereskedelmi törvényszékek akár pedig az illető kerületi törvényszékek által, mindig az elnökkel legalább *három* bírósági tagnak jelenléte kívántatik.

Az említett szabálytól, mely szerint a francia bíróságoknál, mindig több tagból álló testület ítél, kivételt képez a *békebíróság*, hol jogérvényes ítéletnek hozatalára *egy bírói személy*, t. i. a békebíró elegendő. S e körülmény ismét egy oka annak, hogy a békebíróság Franciaországban rendkívüli bíróságnak tekintetik.

Mínthogy a törvényszéki bírácoknak említett száma csak *a legkisebb számot*, melynek érvényes határozat hozatalra meg kell, határozza meg, megtörténhetik, hogy valamely ügynek elintézésénél a bírói tagok nagyobb és különösen *páros számmal levén* jelen, a szavazatok két egyenlő részre oszlanak, mikor az ügy eldöntése végett több bírói tagból összeállított nagyobb *tanácsok* határozandnak.

Az egyes törvényszéknél alkalmazandó összes bírácoknak száma függ még az elintézendő *tárgyaknak sokaságától miszerint* osztán a törvényszékeknek több vagy kevesebb tanácsban keilend működniök.

Franciaországban különösen a *kerületi törvényszékek* az elintézendő ügyeknek mennyisége szerint egy vagy több *kama-*

¹⁾ *Frey* id. m. 97-ik 114–115-ik 144-ik, 1. *Feuerbach* id. m. 62-ik, 79-ik 97-ik 1. *Paraquin*, d. na. I k. 41 ik, 4S-ik, 59-ik, 1. *Mittermaier* der gem. deutsche bürg. Proc. I. B. Cl-ik 1. *Értekezésem* a jogtud. közlöny 1866-ik 44-ik sz. *Rauler* id. m. 41-ik 1.

rabol (tanácsból) állanak. Feuerbach ¹⁾ szerint van Franciaországban *egy* kamarából álló kerületi törvényszék 279; *két* kamarából álló 71; *három* kamarából álló 4; a párisi kerületi törvényszék Feuerbach szerint 6, Frey ²⁾ szerint pedig 10 kamarának megfelelő személyzetből áll.

A *fellbbviteli* törvényszékek is több osztályúak. Az *első* osztályba tartoznak azok, melyek három kamrának megfelelő személyzettel ellátvák, s ilyen van Franciaországban 13; a 2-ik osztályba azok, melyek *négy* kamrából állanak, s ilyen van 10; a 3-ik osztályhoz tartoznak azok, melyek *öt* kamrának megfelelő személyzettel bírnak, s ilyen van kettő, t. i. a rennesi, és párisi. Harmadik osztályú felebbviteli törvényszék volt Brüsselben és Genuában is, míg azok Franciaországhoz tartoztak.

A bíróságoknak szervezésénél, különösen azok számának meghatározásánál döntő befolyással bír az is, hogy a bíróságoknak igénybevétele, azoknak *nagy távolsága* miatt a perlekedő feleknek okozandó idő és költség veszteség által, ne nehezítettessék, s e tekintetből célszerűbb leend a bíróságokat szaporítani és ekkép is a jogszolgáltatásnak lehetőségét könnyíteni.

Más részről nem mellőzhető mozzanat az, hogy a társas bíróságoknak felállítása nagyobb *költséget* okoz, mi okból történik, hogy a társas bíróságok kevesebb számmal állíttatnak fel, és különséget tevéen a *fontosabb* tárgyú, bonyolódottabb, és csekélyebb, egyszerűbb ügyek között, valamint figyelemmel arra, hogy a mindennapi forgalomban sok *halasztást* nem tűrő ügyek jönnek elő; az utóbbiaknak gyorsabb elintézhete végett kevesebb költséggel járó *egyes* bíróságok nagyobb számmal állíttatnak fel, mi által eszközöltetik az is, hogy a peres felek kétségbe vont jogaiknak biztosítása tekintetéből- kevesebb *idő- és pénz-vesztességgel* járulhatnak a bíróságokhoz. Az egyes bírósági illetőségnek meghatározásánál egyedül a tárgy *értékét* venni irányadóul nem célszerű; mert a tapasztalás tanúsága szerint, csekély értékre vonatkozó ügyek is bonyolódottak, nagyobb jogtudományt és gyakorlatot igénylők lehetnek.

Az eszély dolga a bíróságoknak felállítása körül akként

¹⁾ Id. m. 64., 80-1-ik 1. Frey id. m. 89. 115-ik 1.

²⁾ Id. m. 2-ik kiad. '851, 89-ik lap.

járni el, hogy az *olcsó és gyors* jogszolgáltatás mellett a peres ügyeknek *jogos* elintézése hátrányt ne szenvedjen, és a bíróságok személyzetükre nézve úgy szerveztessenek, hogy azok iránt a perlekedők teljes *bizalommal* lehessenek. Ez utóbbi tekintetből célszerű a *választott* bíróságoknak sikeres használatát, mint a peres felek bizalmán alapulókét, alkotott törvények által előmozdítani, mi egyszersmind a közköltséget is kevesbíteni fogná.

Általánosan elfogadott *nézet* az, hogy első folyamodásilag szabályként *testületi* bíróságok járjanak el, s az egyes bíróságok gyorsabb és könnyebb elintéztést igénylő s a társas bíróságok illetősége alól kivett bizonyos peres ügyekre szoríttassanak.¹⁾

Franciaországban a *békebíróságoknak* felállításánál a *terület* vétetett leginkább figyelembe és hogy a békebíróságot kevés idő és költség vesztességgel mindenki használhassa. A hol tehát a népesség aránylag nagyobb, ott nagyobb, hol pedig az aránylag kisebb, ott kisebb számú népesség esik *egy* békebíróra. Így *Feuerbach* szerint, ki idézeti munkáját 1825-ben adta ki, az alsó-rajnai departementben 419,930 lakossal és 33 békebíróval, egy békebíróra esik átalán véve 13,635 lélek; a felső-pyrenei departementben 198,763 lakossal és 20 békebíróval, általában egy bíróra esik 7,044 lélek; Parisban 743,765 lakossal és 12 békebíróval egy bíróra jut 59,489 ember, *Frey* szerint, ki idézett munkáját 1842-ben adta ki az alsó rajnai departementben 500,000 népséggel és 33 békebíróval *egy* Diróra esik átalánban 13,00) lakos; a felső-pyrenei departementben 250,000 népséggel és 26 békebíróval egy bíróra 9,000 lakos. Parisban 1 millió lakossal és 12 békebíróval, egy bíróra körülbelül 100,000 ember.

Legtöbb *kerületi* törvénytörvényeknek népessége *Feuerbach* szerint 50-80,000 lélek; de vannak olyak is, melyeknek né-

¹⁾ *Mittermaier* id. m. I. 11. il. 23. köv. 1. *Feder* Grundzüge einer, volksthümlichen deutschen Gerichtsverfassung. Offenburg, 1862. 41. kbv. 47 köv. 56 köv. 1. *Gelb* id. m 57. k v. 87. I. Figyelmet gerjesztő *Mittermaiernek* id. m. II. köt. 8-ik lapján tett ama nyilatkozata, hogy az eljárásnak minden javítása eredménytelen mindaddig, míg egyes bírák mint rendes bírák első folyamodásilag ítélnék.

pessége 20,000 és még kevesebb is; ellenben olyak is, melyeknek népessége a száz ezret meghaladja. *Frey* szerint az *első folyamodást* törvényszékek népessége általában 70-100,000; de vannak olyak is, melyeknek népessége csak 30,000, másoké pedig meghaladja a 100,000-et. A *párisi* kerületi törvényszéknek hatósága az egész párisi népességre kiterjed.

A *felebbviteli* törvényszékek közül az ajaccioi csak egy departementet t. i. korsica szigetét foglalja magában, azoknak népessége általában véve körülbelül egy millió; de van felebbviteli törvényszék több millióval is, mint a renessi; a párisi pedig közel 3 millióval. ¹⁾

Békebíró van Franciaországban összesen 2846; *kerületi* törvényszék 361; *felebbviteli* törvényszék 27. ²⁾ vagy az algiri felebbviteli törvényszékkel 28. ³⁾

V.

Két fokozatú bíróságok, egyszeri felebbezéssel.

A bíróságok szervezésénél nagy befolyású körülmény az is, vajjon a *perek felebbvitele* miként van szabályozva, az hány-szor, egyszer vagy többször van-e megengedve.

Miután megtörténhetik, hogy *ügyvédek* az ügy állását az első folyamodási bíróság előtt nem elég világosan, és kimerítőleg adták elő, vagy hogy az első *bíró* emberi gyarlóságánál fogva téves nézetből indulva hozta az ítéletet; a peres feleknek kell módot nyújtani arra, hogy egy más, *felebbviteli* bíróság előtt az ügy állását bővebben felvilágosíthassák, és az első bíróságnak netaláni balfelfogását kimutatni igyekeztén, a második folyamodási bíróságnak az ügy jogos eldöntésére alapos irányt nyújthassanak. A felebbviteli törvényszéknek szüksége tehát minden jó, azaz céljának megfelelő bírósági szervezetben, tagadhatatlan; különösen pedig ott, hol első folyamodásilag *egy*

¹⁾ Feuerbach id. m. 37-ik 62-ik 77-ik 78-ik lap. Frey id. m. 47-8-ik, 97-ik 113-ik lap.

²⁾ *Erit. Zeit.* f. R. u. G. d. Ausl. V. 241. 1. *Staatsl.* V. 796-art. Frankreich. *Frey* id. m. 97-ik 113-á-ik 1. a 2-ik kiad. 44-ik lap, csak 2,200 békebíró említ ugyanannyi Cantonban.

³⁾ *Frey* id. m. 2-ik kiad 211-ik 1.

bíró ítél, ki tehát az általa hozott ítéletnek jogosságáról nem adhat oly biztosítékot, mint a testületi bíróság, a mint az fent bővebben előadatott.

Kérdés: hogy a célszerű bírósági szervezetben *hány fokozatú* bíróságok legyenek, s afelebbvitel minden perben hány-szor engedtessek meg?

Az ítélet jogosságáról elegendő biztosítékul, és a perlekedő feleknek nagy megnyugtatóként szolgálhat az, *ha két különálló, kivált testületi bíróság* ugyanegy perben összehangzó ítéletet hoz. Hogy pedig ez lehetséges legyen, minden perre nézve *három fokú bíróságok* szükségesek, t. i. egy első folyamodásig és két felébb viteli; mert csak így van meg a lehetőség, hogy ha a második fokú bíróság az első bírósági ítélettől eltérőleg ítél, egy harmadik fokú bíróság vagy az első vagy a második fokú bírósági ítélettel összehangzó ítéletet hozzon s így két egybehangzó ítélet létesüljön.

A peies feleknek egyenlő joga mindahhoz, mi jogainak biztosítására alkalmas eszköz; milyen a felebbvitel is szinte a *három* fokozatú bírósági szervezetet kívánja meg.

Mert az első folyamodási bíróság mindaddig míg ítéletet nem hozott, a felek irányában *közösnek* és pártatlannak tekinthető., mely előtt ők a kérdéses ténykörülmenyeknek tisztába hozatalára, és jogaiknak igazolására szolgálható minden eszközöket egyenlően felhasználhatnak. De ha az itt vesztes félnek megengedtetik, hogy a pert, kedvező ítélet nyerhetésének reményében, a *másodfokú* bírósághoz felvihesse, s ő itt csakugyan kedvező ítéletet is nyert; az egyenlőségi jognál fogva meg kell engedni a másik félnek is, hogy ő a másod bírósági kedvezőtlen ítéletet szinte jobb ítélet nyerhetésének reményében *egy harmadik* fokú bírósághoz felebbvihesse, s e szerint mindegyik fél a felebbezési joggal legalább egyszer élhessen.

Oly esetben, midőn két különálló bíróság ugyanegy perben *két egyenlő* ítéletet hozott, a pert még egy harmadik fokú bírósághoz felebbezni nem látszik szükségesnek; minthogy két egyenlően ítélő bíróság az általa hozott ítéletnek jogosságáról elegendő erkölcsi biztosítékot ad; és ha a harmadfokú bíróság a két egyenlő ítélettől netalán *eltérőleg* ítél, ez csak akkor fog a harmad bíróságnak ítélete iránt bizalmat, és megnyugvást

előidézni, ha a harmad folyamodási bíróság a közönség előtt mind alapos jogtudományánál, mind pedig tiszta, részrehajlatlan jelleménél fogva nagy *tekintéllyel* bír.

A felebbezésül előadottak különösen az *írásbeli* és nálunk is elfogadott törvénykezési eljárásra alkalmazhatók; mely szerint a felsőbb bíróságoknál *új tárgyalás* nem történik, új bizonyítékok fel nem hozhatók, hanem a per, csak az első bíróságnál írásban foglaltak alapján, vizsgálattik meg és döntenek el; a peres feleknek s ügyvédeknek a felebbviteli törvényszéknél jelenléte sem szükséges, s ezeknél fogva az írásban foglalt pernek a felebbviteli bírósághoz küldése, s itteni felülvizsgálata a feleknek különös költséget nem okoz. ¹⁾

Máskint áll a dolog ott, hol szóbeli eljárás van elfogadva. Itt t. i. miután a felebbviteli bíróság előtt a pernek *szóbeli tárgyalása* szinte úgy, mint az első bíróság előtt egész terjedelmében ismételtetik, és kimerítő írásbeli pernek hiányában, annak ott ismételtetnie kell is a végre, hogy az ítéendő bírák a pernek mibenlétéről maguknak tökéletes tudomást szerezhessenek; több mozzanatok vannak, melyek a csak *egyszeri felebbvitel*, és így a két fokozata t. i. egy első bírósági és egy felebbviteli bíróságok mellett harcolnak.

Különösen a felebbviteli bíróságok részéről hozandó ítéleteknek jogszerűségét biztosíthatni az által is, hogy a felebbviteli törvényszéknél az ítélet hozhatásra *több bírói tagnak*, mint az első folyamodású bíróságnál, jelenléte kívántatik; hogy a felebbviteli törvényszéknél rendszerint *korosabbak* tehát, mint e körülménynél fogva is alaposan feltehetni, nagyobb jogtudományal és gyakorlattal bírók ítélnék ²⁾; de még is leginkább az által, hogy az egész szóbeli tárgyalás és különösen a bizonyítási eljárás a felebbviteli törvényszék előtt ismételtetvén, *újabb*, netalán az első bíróság előtti szóbeli tárgyalás után felfedezett *bizonyítékokat* is szabad felhozni, ³⁾ és ez általa perlekedő

¹⁾ A német birodalomban az 1815-ik június 8-ki német szövetségi actának XII-ik czikke által az ottani írásos eljárás mellett három fokú bíróság állapított meg.

²⁾ *Paroquin* id. m. 46. l. *Arnold* id. m. 173-k l.

³⁾ *Mittemeier* der germ. deutsch, bürg. Prozes. Bonn 1832. III. k. 54. 57. 75-k l. *Feuerbach* id. in. 257-ik l. 289. *Volderndorf-Waradeln* id. m. 89. *, 167. l.

feleknek mód van nyújtva, a felebbviteli törvényszék előtt jogainak biztosítására szolgálható minden eszközt felhasználni. *)

A szóbeli eljárásnál *két fokozatú* bíróságok és éhez képest a felebbviteli jognak egyszeri használhatása mellett *szól* a peres feleket tekintve az is, hogy a szóbeli eljárással kapcsolatos három fokozatú bíróságok és kétszeri felebbezhetés mellett *a perbeli költségek* tetemesen szaporodnának; mert írásos pernek hiányában valamint a 2-ik, úgy a 3-ik fokú bíróság előtt is a szóbeli tárgyalást ismételni kellendvén, a feleknek, tanuknak, és az alsóbb fokú bíróságok előtt működött ügyvédnek a harmadik fokú bírósághoz utazása s itteni ellátása, vagy egy új, a harmadik fokú bíróságnak helyén lakó, az ügy állásával ismeretlen ügyvédnek felfogadása és díjazása, igen sok költséget okozhatna.

Például: mennyi költségbe kerülne a perlekedő feleknek, tanúikkal, ügyvédekkel együtt Franciaországnak végdepartementjaiból *Parisba*, vagy ha Magyarországnak szóbeli eljárás volna behozva, az ország szélén levő megyékből: Marmarosból, Árvából, Krassóból vagy Krasznából *Pestre* utazni. A sok és bizonyos *idő s pénz veszteség*, s egyéb kellemetlenség hihetőleg azt eszközölné, hogy a harmadik fokú bíróságnak megengedett használhatását igénybe igen kevesen vennék, és gyakorlatban csak két fokú bíróságok működnének.

Figyelmet érdemel még amaz észrevétel, miszerint több, mint két fokozatú bíróságok mellett *sem fog megszűnni* minden ok, a hozott ítéletnek jogosságáról kétségeskedésre, minthogy az Ítéletnek kimondása mindig a bírának *alanyi felfogásától* és meggyőződésétől függ, mi kétséget enged meg az iránt, vajjon az ítélet a pernek valódi állásával megegyezően hozott-e.²⁾ De a per vesztes fél, akár mik ép legyenek a bíróságok szervezve, akár egy vagy többszöri felebbvitel legyen megengedve, az ellene hozott ítélettel mindig elégedetlen leend.

Az előadottak lehetnek okai annak, hogy Franciaországban *csak két fokú bíróságok* egyszeri felebbezhetéssel állítottak fel, melyek az említett biztosítékok, és még a szóbeliség és nyil-

¹⁾ *Feder*: Grundzüge einer volkthüüi'chen deutsch m Gerichts-Verfassung. Offenburg. 1862. 97-ik. 1.

²⁾ *Feder*: Grundzüge stb. Offenburg. 1862. 96-ik 1.

vánosság; valamint az állam ügyészségnek közbejárása, a semmitó udvarnak örököse, és még egyéb, alább előadandó, biztosítékok mellett elegendőképen biztosítani látszanak a peres feleknek jogait; mert mióta Franciaországban az új bírósági szervezet behozatott, történtek ugyan a polgári törvénykezés körüli némi változások és javítási indítványok, de az ellen, hogy csak két fokozatú bíróságok léteznek, panasz még nem emelkedett; és ott is hol a francia törvénykezési rendszer elfogadtatott, az a két fokozatú bírósággal együtt történt. ¹⁾

Ezek után lássuk miként vannak Franciaországban a *bíróságok illetőségükre és fokozatukra* nézve szervezve. ²⁾

VI

A francia bíróságok illetősége, és alárendeltsége.

Franciaországban, mint említett, szabályként a két fokozatú bírósági rendszer van elfogadva és az érvényes ítéleteknek hozatalára megkívántató *bírásnak száma* akként megállapítva, hogy a felelbiteli bíróságoknál az ítélendő bírásnak száma nagyobb legyen, mint az első folyamodásiaknál. Vannak azonban Franciaországban az említett szabály alól kivételek, melyek szerint bizonyos ügyekben az első fokozatú bíróságok *végkép. határoznak*, úgy hogy azokat megvizsgálás végett felsőbb bírósághoz vinni nem lehet.

Ugyanis a polgári peres közügyekben *első bíróságként* járnak el a *békebírák, a kerületi és kereskedelmi* törvényszékek.

a) A békebírók.

A békebíráknak polgári bírói hatósága alá az 1790-ki augusztus 24-ki és 1791-ki május 14-ki törvény szerint tartoz-

¹⁾ Mittermeier M. m. I. 73-ik lap; Rauler id. m. 38-ik I. Geib: die Reform des deutschen Rechtslebens Leipzig. 1848. 84. köv. lap. Arnold die Umgestaltung des Civ.-Proc. in Deutschland. Nürnberg. 1863. 166. lap.

²⁾ A. mostani francia bírósági szervezet a következő három szervező törvényen nyugszik, t. i. az 1791-ki augusztus 14-ki; a VIII. ventöse 27-ki (1800. május 18-ki); és az 1812-i április 20-ki től vényeken. L. Krit. Zeit. f. Rechtsw. u. Gesetz, d. Ausl. 1829. I. 315 ik 1.

nak 1-ször minden *személyi* és *ingó dolgokra* vonatkozó perek 100 frank értékéig, és ezek közül azokat, melyeknek tárgya 50 frankot meg nem halad, a békebíró végkép dönti el, *felebbvitel lehetsége* nélkül; azokat pedig, melyeknek tárgya 50 frankot meghalad, felebbezhetés mellett. Ha az érték meg nem határozható, akkor a békebíró illetősége ki van zárva. 2-szor. Minden *megszorítás nélkül az értékre* nézve oly perek, melyek szántóföldeken, gyümölcsökön, aratásokon okozott károkból, határ, vagy egy év alatti birtok vagy vízfolyás háborításokból erednek; a bérbe adott házak és földek javítása körüli perek; a megtagadott haszonvétel miatt a bérlők részéről támasztott kártérítési perek; az úr és szolga vagy munkás közt a kikötött bér iránt támadt keresetek, a szóvali vagy tetteges bántalom miatti perek, ha azokat a panaszos fél a bűnvádi útnak mellőzésével a békebíró előtt kezdette; némely vámügyekből támadt perek. Az utóbbi perekben is a békebíró 50 frank értékéig ítélt mint *első és utolsó bíró* felebbezhetés nélkül, 50 frankot meghaladó vagy meg nem határozható értékre nézve pedig mint csupán első bíró felebbezhetés mellett.

Az 1838-ik június 7-kén hirdetett törvény által a békebívoságnak illetősége *kiterjesztetett* különösen 1-ször a tisztán személyi és ingókat illető keresetekre nézve oly módon; hogy a békebírák *felebbezés kizárásával* ítélnének 100 frank, és felebbezés használhatásával 200 frank erejéig; 2-szor oly perekre nézve, melyek vendéglősök, vagy azok, kik idegeneknek szállást adnak, utasok vagy oly személyek közt, kik bútorozott szobákban laknak, a tartozás, vagy oly tárgyaknak, melyeket használnak, elvesztése vagy rongálása iránt támadnak; melyek egy részt utasok, másrészt fuvarosok, hajósok közt késedelem, szállítási bér, vagy az utasok jószágának elvesztése vagy megrongálása miatt; vagy egy részt az utasok, másrészt a kocsigyártók vagy ilyes munkások közt, a tárgyak szállítása, munkadíj és kocsijavítás iránt indíthatnak, és pedig 100 frank értékig *felebbezés nélkül*, 1500 frank értékig felebbezhetés

¹⁾ *Feuerbach* id. m. 41. *Frey* id. in. 69-ik 1. *Paraqnin* Id. m. I. k. 36-ik 1. III. k. 59-ik 1. *Haute*, id. ra. 45-ik 1. *Völdemdorf-Waradein* id. m. 45-ik köv. 1.

mellett; 3-szor szinte 100 frank értékig felebbezés nélkül, és *felebbezés mellett* az értékei megszorítás nélkül oly perekben, melyek a bérnek nem fizetéséből és az e miatti felmondásból erednek; úgy szinte melyek a bér nemfizetése miatt eszközlött zálogolásra vonatkoznak; oly megszorítással mégis, hogy a békebíró ily perekben csak akkor ítélhet, *ha az évi bér*, melyre a per vonatkozik, Parisban 400, más hol pedig 200 frankot meg nem halad; 4-szer a többi perekre nézve melyek már az 1790-ki és 1791-ki törvény szerint a békebírószághoz tartoztak, az a változás történt, hogy a békebíró azokban ítélhet *felebbezés nélkül* 100 frank, felebbezhetés mellett pedig 1500 frank értékig. A bére bírt jószágot illetőlegi különösen megemlítettnek a Cod. civ. 1732. és 1735. cikkeiben előadott károsítások. ¹⁾ Ha azonban a bére tartott jószág körüli kár tűz vagy vízáradás által támadt, akkor az azt illető perben a békebíró csak 200 frank értékéig ítélhet, és pedig 100 frankig *felebbezés nélkül*, azontúl 200 frankig felebbezhetés mellett. Felebbezhetés használhatásával kiterjesztetik a békebíró illetősége az *értékei megszorítás* nélkül, ha a per a mezőföldön tett károsításokra, a bérlett jószág javítására, a szolga vagy munkás bérére, szó vagy írás általi becsületsértésre vonatkozik.

Ugyan az 1838-ki törvényben előadatnak az esetek, melyekben a békebíró *soha sem ítélhet felebbezés* nélkül; ezek legtöbbszörre nagy vagy bizonytalan értékre vonatkoznak. Ide tartoznak különösen a vízvezetésnek háborításából réteken, malmokon eredett károk; egy év alatti birtokháborítások, visszahelyezések, határ, fák vagy sövények ültetése körüli panaszok; a Code civile 674. cikkében említett építkezések és munkák, a mennyiben a falnak tulajdona, vagy közössége nem tagadtatik; élelmezési fizetések iránti panaszok, ha azok évenként 100 frankot meg nem haladnak, és a Code civ. 205. 206. és 207-ik §§-ai szerint a gyermekek által szüleiknek vagy más

¹⁾ A Code civil 1732-ik cikke szerint a bérlő felelős mindazért, mi használata ideje alatt elrontatik vagy elvesz, ha nem igazolhatja, hogy az az ő bűne nélkül történt; az 1785-ik cikk szerint: a bérlő felelős oly károsításokért vagy veszteségekért, melyek házához tartozó személyek vagy albérlői által okozottak.

felmenő rokonaiknak; a nő és meny által az ipának vagy napának, s ezek valamint azok által viszont fizetendők. ¹⁾

Különös figyelmet érdemel a *találmányi* szabadalmak (pátensek) iránti eljárás; mi irányzott lehet *a)* az utánzás megszüntetésére és az utánzott készlet elkobzására, *b)* az okozott kárnak megtérítésére, *c)* az utánzónak megfenyítésére, pénz-bírságban marasztalás által. Az 1790-ki törvény szerint a találmányi szabadalmakból támadt mind háromféle *kereset* a béke-bírósághoz, ki fegyelmi hatalommal is bír, tartozott. Későbbi gyakorlat által a per a kerületi törvényszékhez utaltatott, ha az a szabadalomnak *megsemmítésére* irányztatott. Az 1838-i törvény 20-ik §-a, tekintve ama *jogkérdéseknek* fontosságát, melyek a szabadalmak körüli perekben előfordulnak, ezeket, a mennyiben azok polgári természetűek, a kerületi törvényszékekhez, a mennyiben megfenyítésre irányozvák, a fegyrendőri bíróságokhoz utasította. A találmányi szabadalmak iránt 1844. július 5-kén kelt törvény pedig 34-ik köv. 40-ikköv. §§-ban az 1838-k említett törvény rendeletét nem változtatta. ²⁾

Figyelmet érdemel a békebíróságra nézve még az, hogy a Code de procedure civile 7-ik §-a szerint, a békebírónak bírói hatósága a peres feleknek szabad egyezkedése által kiterjeszthetik oly más perekre is, melyekre nézve az sem a panaszlottnak (alperesnek) lakását, sem a per tárgyának létezési helyét tekintve, nem illetékes, és ez történhetik vagy a feleb-bezhetés fentartásával vagy a nélkül. Megkívántatik azonban, hogy a békebíróság a per tárgyára nézve illetékes legyen. ³⁾

A békebíróknak hivatalos hatásköre a polgári peres és perenkívüli törvénykezéshez tartozó ügyeken felül még többre is kiterjed, ők különösen a polgári peres ügyekben mint *egyeztetők*, fenyítő ügyekben pedig részint mint bírók, részint mint a *fenyítő rendészet* (policia) tagjai járnak el. A békebíró fenyítő

¹⁾ L. *Fölix* (pirisi ügyvéd) értekezését a békebíróságról és az első folyamodási törvényszékekről. *Krit. Zeits.* f. Rechtsw. u. Gesetsg. d. Ausl. Heidelberg. 1839. XI. köt. 1-ső köv. 1.

²⁾ *Krit. Zeits.* d. Kw. u. Gesg. d. Ausl. XI. 16-17-ik 1. XVII. köt, 420-ik köv. 1.

³⁾ *Feuerbach* id m. 43-ik 1. *Frey* id. m. 60-ik 1. *Parequin* id. m. III, 57-8-ik 1. *Völderndorf-Waradein* id. m. 49-ik 1.

ügyekben *mint bíró* jár el oly áthágási esetekben, melyek legfeljebb 15 frankkal, vagy 5 napi fogsággal vannak fenyegetve; a békebíró mint fenytő rendészet tagja a bünteteket egyszerűen feljelenti, vagy vizsgálja. ¹⁾

A polgári perekbeni *kiegyezkedést* illetőleg figyelembe veendő, hogy a *Code de proc. civ.* 48-ik §-a szerint, oly felek között, kik kiegyezkedési képességgel bírnak, oly tárgyra vonatkozólag, melyekről egyezkedni lehet, indított perek az első folyamodási *törvényszékeknél* csak úgy fogadhatnak el, ha egyezkedés végett vagy alperes a békebíró eleibe megidézett, vagy a peres felek az előtt önkényt megjelentek. Ama perek, melyekben kiegyezkedési kísérlet nem szükséges, a *Cod. de proc. civ.* 49-ik §-ában vannak előadva. ²⁾ Ha az illető fél egyezkedés végett a békebíró előtt meg nem jelenik, ennek egyéb káros hatása nincsen, minthogy a *meg nem jelent* fél csak akkor halgattatik meg az illető *törvényszéknél*, ha a tíz franknyi bírságot lefizette, s erről nyugtát mutat elő. *Cod. de proc. civ.* 56-ik. §. Oly ügyekben, melyek a békebíróshoz mint bírósági hatósághoz tartoznak, a kiegyezés megkísérlése nincs rendelve. ³⁾

Mielőtt a francia békebíróshoz hatásköréről és eljárásáról némely *észrevételeket* előadnánk, a következők figyelembe veendő. — Franciaországban a békebíróshoz az 1790-i *alkotmányozó* gyűlés szüleménye. A szándék az volt, hogy a *békebírók* mint békítők, egyeztetők, és csekélyebb s egyszerű, a helyszínen elintézhető ügyekben mint bírák járjanak el; mint választott bírák a közbizalommal bírván, sikeresen és boldogítóan működjenek. E célnak elnyerhetésére elegendőnek látszott, ha fő tekintet leend azok választásánál az erkölcsi *tiszta jellemre*, nem követelvéni tőlük valami különös műveltségét vagy tudományosságot; minél fogva a békebíróvá *választhatásra* nem is kívántott egyéb, mint 30 évi életkor, francia honfíság, szabad állapot. a polgári jogok élvezete és 10-15 franknyi census. ⁴⁾ Később azonban a békebíróshoz hatósága kiterjesztett a nélkül, hogy

¹⁾ *Feuerbach* id- m. 42-43-ik 1. *Frey* id. m. 62. 66-ik 1.

²⁾ Vessd össze: a *Code civ.* 2044--2058-ik 1. §§-ait.

³⁾ *Völdendorf-Waradein* id. munka 63-ik 1.

⁴⁾ *Frey* id. m. 51-ik I. 2-ik kiad. 47-ik 1.

a már megválasztottak helyett más ügyesebbek választattak, vagy újabbaknak alkalmazásánál a szaporodott ügyek alapos elintézéséhez megkívántató ügyességre figyelem lett volna, mi-ből osztán természetesen az következett, hogy a békebírák *kép-telenek* levén a rajok bízott ügyeknek elintézésére, panaszokra szolgáltattak okot.

Cárré szerint a békebírással össze nem fér *a)* más bírói, vagy *b)* közigazgatási hivatal, *c)* az ügyvédség és prókátorság, *e)* a papi állapot, *f)* *d)* a közjegyzőség, nyilvános számhivatal, *g)* fizetések tanárság. ¹⁾

A békebírásságok már 1795-ben oly teendővel bíztattak meg, melyek *eredeti* rendeltetésekkel ellentétben vannak. Ugyanis ők, kiknek rendeltetésük vala, békítőleg és szelíden el-járni, *fenyítő* és *rendőri* hatalommal láttattak el, s úgy tüntet-nek elő, mint kik egy kézben a békeolaját nyújtják, más kézben pedig a büntető vesszővel fenyegetnek. Mikép lehet re-ményleni, hogy az, kit a békebíró ma megfenyített, holnap iránta bizalommal, és hajlandó legyen, előtte egyezkedésre lépni.

De a békebírónak *értelmi* képzettsége sem teszi őt alkal-massá arra, hogy a kiegyezkedés végett hozzá utasított *kerületi törvényszéki*, tehát legfontosabb és gyakran legbonyolodottabb ügyekben sikerrel járjon el. Annak, ki a perre hajlandó feleket egyességre bírní akarja, a kérdésben forgó *ügyet* minden kör-ülményeivel együtt, tökéletesen *ismernie* kell; kell egyszer-smind alapos jogtudományal bírnia a végre, hogy a felek mel-lett és ellen felhozható okokat felfogván és mérlegelvén, átlát-hassa, vájjon melyik félnek lehet a per megnyeréséhez alapo-sabb reménye; mert hihetőleg az leend a neki némileg kedvező egyességre hajlandó, kinek a per szerencsés kimeneteléhez ke-vesebb reménye van. A békebírónak pedig *ismerete* sincsen a felek közti ügyről; mert az a kerületi törvényszék, mint illető bíróság előtt leend megkezdendő és tárgyalandó, s így ha a békebíró elegendő *jogtudományal* bírnia is, nem képes az ügy-nek mivolta szerint a feleket sikeresen egyeztetni. S a tapasztalás is azt tanúsítja, hogy a békebírák mint egyeztetők nem működnek a reménylett eredménnyel, és hogy Franciaország-

¹⁾ *Krit. Zeit.* f. Rw. u. Gesetzg. d. Ausl. V. 241-ik. 1.

ban több egyességek kötöttek a felek közt a közjegyzők mint a békebírók előtt. ¹⁾ *Ellenkezés* mutatkozik abban is, hogy a békebírókra, mint polgári bírókra csak csekélyebb ügyek eldöntése bízatik, holott más részről tőlök az kívántatik, hogy mint egyeztetők a legfontosb és legnehezebb ügyekben sikerrel járjanak el.

Annak, hogy a per kezdetekor a felek között megkísérlem szokott egyeztetéseknek ritkán van óhajtott sikere, *egyik oka* az, hogy a felek, mielőtt joguk orvoslása tekintetéből bíróhoz folyamodnak, rendszerint a lehetséges szelidebb eszközöket, mint például: rokonok, barátok általi közbenjárások, rábeszélésék, már felhasználták, és midőn azok a bírósághoz járulnak, többnyire *felizgatott* kedély állapotban vannak, mikor békés kiegyezkedés köztök alig reménylhető. *Másik oka* az, hogy lehetséges, miszerint a peres felek amaz alanyi meggyőződésben vannak, hogy az ő *ügyök jogos*, az ellenfelé pedig jogtalan, és e meggyőződésökben csak akkor ingattatnak meg, midőn a per folyama alatt ellenök felhozott bizonyítékokat mérlegelik; ez előtt tehát s így a per megkezdése előtt is, az ellenféllel egyezkedni hajlandók nem lesznek.

Még kevésbé lehet a kiegyezkedést reményleni ott, hol a felek helyett azoknak *meghatalmazottjaik*, különösen ügyvédek jelenhetnek meg az egyezkedés megkísérlésére, mert ezeknek alig ha nem inkább érdeökben leend ki nem egyezkedni, β a pert, mint *keresetöknek* forrását óhajtani; és hihetőleg ez oka, hogy a megkísérlem rendelt per előtti egyezkedések oly ritkán sikerülnek. ²⁾

Általában *célszerűtlennek* látszik a per megkezdése előtti egyezkedéseket törvényben parancsolólag elrendelni, hanem azok megkísérlését inkább a feleknek szabad akaratjukra kell bízni. ³⁾ Még célszerűtlenebb az említett egyezkedések megkísérlésére a feleket erőltetni, például *pénzbírság* által; mi Franciaországban megtörténik, mint ez fentebb előadatott, és mi

¹⁾ Frey id. m. 57-ik 1. Feuerbach id. munk. 52-ik 1.

²⁾ *Staatslexikon* von Bottek und Welker VI. köt. 145. 149-ik 1. ftt. Friedensgericht.

³⁾ Értekezésem a jogtudományi közlöny 1866-ik 41 sz. 646-ik 1. 101. pt.

céltalan túlszigornak, valamint nem helyeselhető jövedelem forrásnak tekinthető.

Ha a francia békebírósnak bírósági teendőit tekintjük, még inkább kitűnik, hogy az célszerűtlenül van szervezve, mert *hiányos* személyi tulajdonai mellett oly peres ügyeknek elintézése van reá bízva, melyeknek alapos megbírálása bő jogtudományt és gyakorlatot igényel, ilyek péld. a *birtok háborítási* esetek. Nem helyeselhető az sem, hogy bizonyos ügyekben előbb 50, jelenleg 100 frank értékig a békebíró *végkép*, a felebbezésnek kizárásával határoz s így a szegényebb állapotú perlekedőknek (szolgáknak napszámosoknak stb.) sorsa, kiknek a békebírósnak illetőség alá tartozó követelése talán egész vagyosuk, egyedül a békebírónak kezébe van adva; ki annak tudatában, hogy az ő ítélete felülvizsgálatni nem fog, *felületes*, könnyelmű bíraskodásra indíthatatik, ¹⁾ és kinek szeszélyétől, kedélyállapotától függhet ily esetekben a perlekedőknek Ugye.

Ama körülmények, hogy a békebíró sok ügyekben *végkép* ítélni, egy fő okul kellene szolgálni arra, hogy a bíróban megkívántató mind értelmi, mind erkölcsi kellekkel ellátott egyének választassanak békebírókká. A *társas* bíróságoknál az egyik, netalán gyengébb bírónak téves felfogását *helyreigazíthatja* vagy egy másik ügyesebb bírótárs, vagy az elnök; mi a békebírónál, ki egymagában pontosítja az egész bírói hatalmat, nem lehetséges. Mily *veszély* fenyegeti tehát a peres feleket, ha a békebíróban értelmi vagy erkölcsi hiányok vannak, könnyű felfogni; de annál nehezebb elhinni, hogy a perlekedők az ily békebíró iránt *bizalommal* viseltetni, s annak ítéletében megnyugodni fognak; sőt inkább megfosztva levén a felebbezés megtagadása által joguk sérelmének orvosolhatásától, keserű érzet fogja további cselekvőségeket lehangolni. Mindezek a *közforgalomra* is károsan fognak hatni.

A francia békebírósnaknál *hiánynak* tekinthető az is, hogy oly különféle. a polgári és büntető törvénykezésre kiterjedő ügyek tartoznak hatósága alá, a nélkül hogy az iránt, vájjon az azoknak elintézésére s illetőleg teljesítésére szükségelt *ismeretekkel* és ügyességgel bír-e, valami bizonyítvány kíván-

¹⁾ *Krit. Zeit.* f. R. u. Gesetzg. d. Ausl. IX.. köt, 178-ik l.

atnék, holott a tapasztalás tanúsága szerint ritkaság, hogy valaki csak hosszas tanulmányozás és folytonos gyakorlat által megszerezhető ily ismeretekkel és ügyességgel bírjon.

A békebíráknak ily különböző tárgyakkali elfoglaltsága okozhatja azt is, hogy ők a *sürgősebb* fenyítő, és jövedelme-
sebb peren kívüli törvénykezési ügyekkel elfoglalva levén, a szorosán polgári *bíróságiakat* a feleknek hátrányára elhanyagolják, vagy sietve felületesen végezik. ¹⁾

Hiányos a francia békebírószági szervezet azért is, mert azok *kevés fizetéssel* vannak ellátva; különösen ez az illetőségök alá rendelt népességnek száma szerint 20,000-ig 600 frk; 30,000-ig 800 frk; 50,000-ig 1,000 frk; 100,000-ig 1,200 frk; Parisban 2,400 frank;²⁾ és mert azok a kormány által kinevezetvén, mint más közigazgatási tisztviselők *elmozdíthatók*. A csekély fizetés megvesztegetésre ad okot, és arra; hogy a békebíró gyakran nem helyeselhető módon igyekszik a fizetés hiányt pótolni, a mint erre példákat felemlítenek Feuerbach és Frey.³⁾ A kormánytól függőség és elmozdíthatóság szinte alig eszközöl jó és részrehajlatlan jogszolgáltatást.

A francia békebírószág körül mutatkozó *hiányokat* a francia írók is elismerik; annál feltűnőbb, hogy mind a mellett 1838-ban a békebírószágnak illetősége kiterjesztetett. E kiterjesztésnek előnyeit *Fölix* párisi ügyvéd a Krit. Zeits. f. Echts-
wis. u. Gesetzg. d. Ausland. 7-ik köt. 412-ik köv. lapon foglalt értekezésében, különösen a 416-ik és köv. lap, következőkben adja elő. A peres felek bíráihoz *közelebb* jutnak; a peresügy hamarabb lesz elintézhető; a pernek értéke nem fog részben a költségek által felemésztetni, mi sajnosán megtörténik, ha csekélyebb ügyek az első folyamodási törvényszék elé kerülnek. Más részről nem állíthatni, hogy tetemes érték feletti határozat egyetlen személyre bízott; mert nagyítás nélkül mondhatni, hogy az *ingó vagyon* értékének mostani magasságánál az 1790-ki 50 és 100 frank a jelenlegi 150 és 300 frankot képviselik.

¹⁾ *Mittermater* id. műnk. 11. köt. 12-ik, 46-ik, 55 - 56-ik lapon.

²⁾ *Krit. Zeitschr.* f. Rw. und Gesetzg. d. Ausl. V. köt. 21-ik 1.

³⁾ *Feuerbach* id. műnk. 57-ik 1, *Frey* id. műnk. 49-ik 1. ***

Fölix ugyanott a *poroszrajnai* békebíróságot a franciával összehasonlítván, előadja, hogy a porosz békebíró *felebbezés* nélkül ítél 20 tallérig, felebbezés mellett pedig 300 tallérig. A porosz békebírótól jogtudomány és gyakorlat, és legalább *két vizsga* megkívántatik. A porosz békebírónak *fizetése* jobb, 300-400 tallér, mi mellett annak több mellékjövedelme is van. Hasonló változások történtek a békebíróságok körül a *rajnai* bajorországban, és hassziában. A porosz békebíró továbbá a kormány önkénye szerint el *nem mozdítható*. Az előadotknál fogva reménylhető, hogy poroszthonban a békebíróságokra oly egyének fognak alkalmaztatni, kik a hivatal magasabb kívánatainak megfelelni képesek. A francia békebírónak képessége, elmozdíthatása, és csekély fizetése mellett Fölix sem várt az új törvénytől a polgárok számára valami előnyt.

Klimrath szinte párisi ügyvéd a még akkor tervben volt békebíróági illetőség kiterjesztésétől az akkori francia békebírók mellett csak amaz *előnyt* reményli, hogy közelebb s így kevesebb költséggel fogják a perlekedők panaszait a békebírónál előadhatni, és csak úgy vár a békebírószámtól jó eredményt, ha *független* és *ügyes* jogtudók alkalmaztatnak a békebírószágra. A békebíróági illetőség kiterjesztésének egyedüli okául említi a szándékot, a testületi bírák számát kevesbíteni. ¹⁾

Az előadottakból azt lehet következtetni, hogy a francia békebírószágra körül mutatkozó *hiányok* annak többféle ügyekkel elhalmozottságából, a bírának rossz ellátásából, függetlensége s egyéb megkívántató értelmi kellékek nem létéből származnak; és *nem szükségkép* kapcsolják magával a békebírószágra intézettel, miről fényes tanúságot tesz amaz eredmény, melyet máshol a jól rendezett békebírószágra előmutatnak. ²⁾

Hogy a békebírószágra által eszközözendő *kiegyezkedések*

¹⁾ *Krit. Zeits* f. Rw. u. Gesetzg. d. Ausl. IX. 165-ik köv. lap. *Carre* is úgy nyilatkozik, hogy a békebírónak bírói hatásköre az alapos jogismeretet, különösen a polgári jognak és eljárásnak tanulmányozását megkívánja.

²⁾ *Staatslex.* von Rotteck und Welcker VI. 141-ik 146-7-ik 1. art. Friedenegericht.

nek száma abékebirónak személyi tulajdonaitól függ, arról példát hoz elő *Feuerbach*, ki a bajor rajnai kerületbeli 1819-1820-ik évi kimutatások szerint előadja, hogy 31 békebíró közül egyik egy kiegyezést sem mutathatott fel; tizenkettő közül némelyik 5, 6, 8 egész 20 kiegyezést eszközölt; kilencz húsznál többet de 50-nél kevesebbet; egy 54, egy 57, egy 60 egyességet; *egyik* pedig 138-at. Ez utóbbit, ki egyszersmind gazdag földtulajdonos volt, *Feuerbach* úgy tünteti elő, mint egyszerű, igénytelen, komolyságot szelídséggel egyesítő, magát a felek érdekeibe begondoló, jóakaró, és vagyoni állásánál fogva is független embert, ki a felek *teljes* bizalmát bírta. ¹⁾

Sőt Franciaországban is, mióta a békebíróknak kinevezése körül nagyobb *elővigyázat* használtatik, a békebírószágok eljárása jobb eredményt mutat. Különösen *Golbérynek*, ki felebbviteli törvényszéki bíró, előadása szerint: 1834-ben a békebírószágok előtt 490,000 ügy fordult meg, 20,000-ben *egység* történt, felébb vitetett csak 3,774, ezek egy harmadánál kevéssé többen az ítélet megváltoztatott. A kiegyezkedéseket illetőleg a békebírák rendkívüli szolgálatot tesznek; 97,838, kiegyezkedés végett bejelentett ügy közül 38,454 kiegyenlített. ²⁾ A kiegyezkedésről érdekes adatokat közöl a „Törvényszéki Csarnok” 1867. 17-ik száma.

Célszerűnek látom e helyütt az *angol* békebírószágról mint az angolországban fellelhető minden jelességnek alapjáról valamit előadni, miről *Coke* a híres angol jogtudós azt mondja, hogy az egész kereszténység nem bír valami hasonlóval, ha az kellőleg kezeltetik.

Miután már 1215-ben a magna charta a föld tulajdonnak és a forgalomnak szabadságát kimondotta, és political jogokat adott, de jogállapotot, nyilvános biztonságot és rendet nem állapított meg, s ennél fogva angolországban is az ököljog uralkodott; a közbiztonság fentartása végett a jobb birtokosok közül *Conservatives pacis* nevezettek. Miután azonban ezek a nyilvános békét fentartani elégtelenek voltak . 1-ső Ede 1275-

¹⁾ *Feuerbach* id. munka 52-ik 1.

²⁾ *Staatslex.* v. Rottek und Welcker. V. köt. 797 8-ik 1. art. Frank reich VI. köt.140-ik 1.

ben rendkívüli *büntető bizottságokat* állított fel, melyekből később a *békebírák* eredtek. 3-dik Ede alatt 1327 és 1328-ban a békebíróági intézet lényegesen átváltoztatott az által, hogy a békebírák választása a *királyra* ruháztatott, és hogy azoknak hatósága bírósági teendőkre is kiterjesztett.

A békebírónak *kellékei* törvényben vannak meghatározva, és a ki azokkal bír, a békebírósnak gyakorlására a *kinevezést* a királytól nyeri. Minden grófságban van egy *békebizottság*, minek tagjává lehet minden *jó hirben* levő teljes korú polgár, kinek a törvényben meghatározott évi jövedelme van. A béke bizottmánybani beiratást a Lord-Cancellár engedi meg, s az által a beiratott a grófság *jelesbjei* (Notablek) közé van felvéve; ki azonban a békebírósnak gyakorolni akarja, az a grófság békebírájává kinevező *oklevelet* kap.

A békebizottmány tagjainak, valamint a működő békebíróknak száma meghatározva nincsen; az utó obiak száma minden grófságban 100–300; *angolhonban* magában van körülbelül 4,000 békebíró. Egész nagy britanniában van 94 békebizottság, körülbelül 6,000 békebíróval. A kinevezett békebíró négy *esküt* tesz le, 1-ször hivatal, 2-szor vagyon iránti, 3-szor hivségi és 4-szer vallási esküt; ez utóbbiban esküszik arról, hogy a legközelebbi három hónap alatt az ur vacsorájában részesült.

A király rendszerint azokat választja békebírákúl, a *leggazdagabb* és tekintélyesb birtokosok közül, kiknek belátásukban, tevékenységükben, jogosság szeretetükben, és a közügyek iránti vonzalmukban nagy mértékben bízik.

Az angol békebíró hatásköre kiterjed 1-ször a törvényszéki *rendőrségre*, különösen a büntethető csekélyvények vizsgálátára és némelyeknek büntetésére is, 2-szor az *erkölcsi* rendészet kezelésére, 3-szor a *közigazgatási* rendészet gyakorlatára, 4-szer az *ipar* rendészetre, 5-ször a *közadózás* körüli áthágásokra és csalásokra, 6-szor hozzá tartozik bizonyos *katonai* ügyekben segédkedni, 7-szer polgári ügyekben *bírászkodni*.

Ez utóbbi tekintetből az *angol* békebíró bírászkodik az iparmesterek magok közti, a mesterek és segédjei közti, az uraság és szolgálai közti perekben; élelmezési ügyekben; becsületsértések felett, tulajdonsértések, tized panaszok, végrehajtási intézkedések felett; ha a fizetés bankjegyekben és váltókban

20 Schillingen felül, és 5 g Sterlingen alól megtagadtatik; erőszakos birtok háborításokról, fogadások és lófuttatásokból támadott perekről.

Eljárnak pedig a békebírák vagy magok *egyedül*, vagy kisebb; vagy nagyobb negyedévi *gyűlésekben*. Különösen *két* vagy több békebíró kívántatik, ha polgári vagy büntető ügyek megbírálásáról van szó. A grófságnak *valamennyi* békebírái kötelesek még négyszer egy évben, (Middlesexben Londonnal nyolcszor) bizonyos napon egy *nagy negyedévi* gyűlésre összejönni, és pedig változtatva a grófságnak két főhelységében, hol a fogházak és a békebírószáki irattárak léteznek. A nagygyűlésre meghívtnak a nagy és kis *esküdtszék*; valamint a Coronerek, Constablerek, fogházőrök és egyéb alhivatalnokok is.

Az ily békebírószáki gyűlésnek *hatásköréhez* tartoznak, 1-ször minden büntettek és rendőri fegyelem alá tartozó esetek; kivéve a honárulást, és más főbenjáró büntettet, melyek az utazó bírácoknak üléseiben ítéltetnek el. A *büntető* ítéleteket csak az esküdtszék közreműködésével lehet hozni; 2-szor az egyes békebírótól vagy a kisebb békebírói gyűléstől *felebbezett* ügyek; 3-szor az egész grófságot érdeklő *közös* közigazgatási ügyek. A gyűlések tanácskoznak a magánosok által beadott nyilatkozatok, panaszok, javaslatok felett, és azokat magokéva teszik.

A békebírák *fizetés* nélkül viselik hivatalukat; a nekik járó *díjakat* írnokaiknak szokják átengedni, kik egyszersmind a békebírói irattárra felügyelnek. Csak a *londoni* békebírák kapnak sok és fontos, bonyolódott teendőiknek tekintetéből fizetést, mi 100 Guina. A békebíráknak épen az, hogy fizetés nélkül hivataloskodnak, szerez oly nagy tekintélyt, minővel más országban a hivatalnokok nem bírnak; és sehol sem oly nagy a *törvény* és annak szolgálói iránti tisztelet, mint Angolországban. *Vincke*, ki a nagy britaniai belkormányzatot jeles munkában leírta, az *angol* békebírószágról így nyilatkozik: Az angol békebírószáki intézet minden tekintetben jeles, és talán a legtokéletesb mind azok közt, melyek valamely országban előjönnek.¹⁾

¹⁾ Frey id. munka 2-ik kiad. 65 ik köv. lap. *Vincke*; Darstellung der innern Verwaltung Grossbritanniens 2-to Aufl. Berlin 1848

E sorok írása közben, őszinte megvallom, a sokak által gúny tárgyává tett, 1848 előtti *megye táblabírói* intézet jött ismét s ismét eszembe, melyben én elemeit látom egy az angol *békebíróshoz* hasonló intézetnek létesíthetésére; mert, a volt kinövésektől elvonva, a táblabírói testületben képviselve volt a *birtok*, és ez által az anyagi *függetlenség*, az értelmiség általában, és különösen a közigazgatás és bíraskodás körüli, az *erkölcsi* tiszta, a jogosságot, méltányosságot és emberiséget becsülő jellem. Mily kitűnő tulajdonok s igen alkalmasak mindazoknak végzésére, miket az *angol* békebírák teljesítenek. Ezt tagadni az 1848 előtti férfiak közül alig fogja valaki. Hiszen a jelen országgyűlésen is vannak, több kitűnők, kik a volt táblabírói testülethez tartoztak és Hazánk bölcs vezére is 1848 előtt Zala megyének dicső táblabírója volt. Én úgy vagyok meggyőződve, hogy az angol békebíróshoz a *magyar jelemmel* igen megegyez, és az a nemzetnek örökös háláját érdemelné meg, ki a meglevő elemeket egy az angol békebíróshoz hasonló intézetnek létrehozatalára sikeresen felhasználni szerencsés volna.

b) A kerületi törvényszékek.

A *kerületi törvényszékek*, mint első folyamodási és mint felebbviteli bíróságok működnek; és pedig oly módon, hogy a perek nemei szerint majd mint csupán első folyamodási, majd mind felebbviteli, majd mint első és utolsó folyamodási bíróságok ítélnek. – A kerületi törvényszékek, mint 1-ső *folyamodási* bíróságoknak illetőségéhez tartoznak, valami személyt vagy dolgot érdeklő mindama perek, melyek a békebíróhoz és kereskedelmi törvényszékhez, mint első bíróságokhoz utalva nincsenek.

A kerületi törvényszék illetőségéhez az 1790-ki augusztus 16-24-ki törvény szerint tartoznak; 1-ször minden *személyi*

10-46-ik 1. Die peinliche Rechtspflege und der Geist der Regierung in England. Nach dem Französischen des Cottu, frei bearbeitet von Dr. Joh. Pet. v. *Hornthal* Weimar. 1821. 49-ik köv. lap. Ki az angol békebírákról bővebb értesítést kíván, olvassa e munkát: Geschichte und heutige Gestalt der englischen Communal-Verfassung von Dr. Rudolf *Gneist*. 2-te Aufl. Berlin 1863.

és *ingó dolgok* körüli perek, melyeknek tárgya 100 frank értéket meghalad; 2-szor minden dologi és úgynevezett *vegyes* perek ¹⁾ az értékei megszorítás nélkül; 3-szor a közvetett adóból, mint vám, szabadalom, stb. díjak, eredett perek; 4-szer az állami jószágokat illető minden perek; 5) minden perek, melyek a kereskedelmi vagy büntető bíróságok által, a magán elégtételre nézve hozott Ítéleteknek végrehajtásánál származnak; 6-szor végre oly perek, melyekre nézve az illető felek részéről kötött egyesség által a kerületi törvényszék bírónak választott.

Eme perek közül a kerületi törvényszékek mint első és utolsó folyamodási bíróságok, tehát a *felebbezésnek kizárásával* ítélnék; 1-ször oly személyi és ingó dolgokat illető perekben, melyeknek tárgya 1000 franknyi értéket meg nem halad; 2-szor oly dologi vagy vegyes perekben, melyekben a per tárgyát képező dolognak, bérlet, becslés vagy kamat által kimutatott *évi jövedelme hű* frankot meg nem halad; 3-szor a közvetett adózásból eredett perek; 4-szer oly perek, melyekre nézve a kerületi törvényszék a perlekedők által végkép döntendő bíróságnak választott.

A kerületi törvényszéknek illetősége alá tartozó többi perekben különösen akkor is, ha a per tárgyát képező ingatlan jószágnek *évi jövedelme meg nem határozható*, felebbvitelnek van helye; tehát ezekben a kerületi törvényszékek csak mint első bíróságok, és nem végkép ítélnék.

Mint 2-od fokú, vagy is *felebbviteli bíróságok* ítélnék a kerületi törvényszékek mindama perekben, melyek a békebíróságtól felebbezés útján hozzájuk jutottak, és melyek, minthogy Franciaországban csak két folyamodású bíróságok léteznek, felebbezés által *tovább nem vihetők*. ²⁾

A kerületi törvényszékek iránt az 1838-ki ápril 11-ki törvény által az a *változás* történt, hogy azok *felebbezés nélkül*, tehát mint első és utolsó bíróság ítélnének: személyi és ingókra vonatkozó perekben 1500 frank tőke erejéig; ingatlanokra vo-

¹⁾ Das wesentliche des franz. Civ. Prozesses von Eduard Job. von *Völderndorf-Waradein*. Nördlingen 1848. 45-ik l.

²⁾ *Feuerhach* id. in. 73-ik l. *Frey* id. m. 100 ik l. *Paraquin* id. m. I. k. 41 köv. l. III. k. 61-ik l. *Hauler* id. m, 42-ik lap. *Staatslex.* XIII. 213. art. Proces, Civilproces.

natkozó perekben pedig, ha azoknak évi jövedelme kamatban vagy bérben a 60 frankot meg nem haladja, és hogy a sommás eljárás több perekre kiterjesztetett. *Felebbezhetés mellett* a kerületi törvényszékeknek illetősége valami értékhez kötve nincsen, mert azok akárminő nagy érték felett mint első folyamodást bíróság ítélnék. ¹⁾

A kerületi törvényszékek *hatósága* a polgári bírósági ügyeken kívül még kiterjed a *büntetőkre* is; különösen a kerületi törvényszéknek tagjai közül vannak a büntető ügyekben *vizsgáló bírák*; a kerületi törvényszék jár el mint *vád alá helyező* kamra; ő fenyíti a 15 franknyi bírságnál vagy 5 napi fogságnál nagyobb, de nem öt évet meghaladó és gyalázó büntetéssel fenyegetett *vétségeket*; *felebbviteli* törvényszék az a békebírószéktől mint rendőri bíraktól felebbezett ügyekben, és ha az a département fő helyén székel, hol felebbviteli törvényszék nincsen, felebbviteli bíróság az az illető kerületi törvényszékek, mint *fenyítő* bíróságok által hozott ítéletekre nézve is. ²⁾

Amaz intézkedést illetőleg, mely szerint a kerületi törvényszékek, bizonyos perekben mint *első és utolsó* folyamodási bíróságok ítélnék, ugyanaz észrevételt tehetni, mely fentebb a békebírószékekre nézve előadatott; és a kerületi törvényszékekre nézve még annál inkább, minthogy ezek jóval nagyobb érték iránti perekben végkép ítélnék. ³⁾ És valóban a mezőföldön, kisebb városokban mily sokan lehetnek azok, kiknek *egész vagyonuk* nem több 1,500 franknál, vagy 60 franknyi évi jövedelmet adó ingatlanál, és mindezeknek sorsa kirekesztőleg *három*, gyakran nem minden kifogás nélküli bírói személynek tudományára, és jellemére van bízva. Hogy az ily törvényszék által hozott ítéletben az illető felek meg nem *nyugosznak* tanúsítja az, hogy Klimrath (párisi ügyvéd) szerint a felebbezés megszorítása a *semmisségi* folyamodványok számát szaporítja. ⁴⁾

¹⁾ *Krit. ZelU.* f. li. u. G. d. Ausl. 1839. XI. k. 18-ik köv. lap. *Fölix* párisi ügyvéd közlése szerint.

²⁾ *Feuerbarh* id. m. 70-ik köv. 1. *Frey* id. m. 102-ik köv. lap.

³⁾ Dr. Friedrich Christiaa v. *Arnold* bayerischer Staatsrath tünd Apellations Gerichts-Präsident im Ruhestand. Die Umgestaltung des Civ.-Processes in Deutschland. Nürnberg 1863. 172 ik 1.

⁴⁾ *Kril. Zehn.* f. Rw, u. Geseng. des Ausl. IX. 198-ik 1.

Elismert dolog ugyan az, hogy Franciaországban a *felebbezések* száma az első folyamodási, különösen a béke-bíróságok előtt tárgyalt perek számát tekintve, csekély; de ennek okául az hozatik fel, hogy a felebbviteli törvényszékek az első folyamodási bíróságoktól, s illetőleg a peres felektől távol esnek, tehát a felebbezések használata már e miatt, de még a prókátoroknak, huisziereknek fizetendő díjak miatt is a feleknek sok költséget okoznak.

Ha mindezek mellett még figyelembe vesszük azt, hogy a békebíróóság előtt elintézett s a kerületi törvényszékhez felebbezett minden perben sommás eljárás van gyakorlatban; alig fog valaki kételkedni azon, hogy a francia bírósági szervezet e *tekintetben* helyeslést és utánzást nem érdemel!) A semmi és sok felebbezés között az *üdvös közepet* eltalálni, a törvényhozói bölcsesség feladata.

Bomhard említi, hogy a bajor rajnai részben szokás a felebbezendő perek iránt felebbviteli törvényszék mellett működő *ügyvédnek* véleményét megszerezni, ki részre hajlatlanul, s ismerve a felebbviteli törvényszéknek eljárását, szokott nyilatkozni a felett, vajjon jobb ítélet remélhető e vagy sem; és ha az *tagadólag* nyilatkozik, a per felebbezése rendszerint elmarad. És Bomhard leginkább e jó szokásnak tulajdonítja amaz eredményt, mely szerint a 600,000-nyi népességet meghaladó Pfalzban az utóbbi (1861 előtti) három évben csak 84, 83, és 78 polgári per felebbeztetett, míg az alatt a *négy* illető kerületi törvényszék előtt 3,084, 2,913, és 2,951 polgári ügyben határozat hozott; mihez a titkos ülésben péld. *árva ügyekben* hozott végzések számítva nincsenek. ²⁾

e) Kereskedelmi törvényszékek.

E helyütt célszerű előadni a *kereskedelmi törvényszékeknek* illetőségét, és azoknak a bírósági szervezetben helyét, miszerint

¹⁾ *Feuerhach* id. m. 67-ik köv. 75-ik köv. 226-ik 1. *Frey* id. m. 103-ik köv. 1. *Völderndorf-Waradein* id. m. 52-ik 65-ik 1. *Fölix* Krit. Zeits. f. Rw. u. G. d. Ausl. VII. 419-ik lap. *Cod. d. pr. civ.* 404. §. *Bomhard* (állami főügyész, később jogügyminiszter.) *Die Civilrechtspflege in der bayerischen Pfalz.* München 1861 6-ik 1.

²⁾ *Bomhard* id. m. munk. 17-ik 1.

kitűnjék, hogy a kereskedelmi törvényszékek mint első, vagy másod folyamodási, vagy mint vegyes bíróságok működnek-e.

A kereskedelmi törvényszékek, mint már említve volt, Franciaországban *rendkívüli bíróságnak* tekintetnek, több oknál fogva azért is, mert azoknak illetősége egyedül *a törvényben* különösen *kijelölt* és a kereskedelmi törvényszéknek fentartott esetekre terjed ki.

Ilyek mind oly perek; 1-ször melyek kereskedők és bankárok közti szerződésből és kötelezettségből származnak; 2-ször melyek valami kereskedelmi üzletre vonatkoznak; ¹⁾ 3-ször kereskedelmi főnök, segéd vagy szolga ellen oly tárgyakra nézve támasztott perek, melyekkel ama kereskedő, kinek szolgáltatásban vannak, kereskedést üz; 4-szer perek, melyek a pénzügyi nyilvános tisztviselők által kiadott váltókra és jegyzékekre vonatkoznak; 5-ször a bukott kereskedőnek beadott mérlege és kereskedelmi könyvei, valamint a követeléseknek vizsgálata és hitelteli megerősítése irántiak; 6-szor az ellenállás (oppositio) oly szerződésre nézve, mely a bukott és hitelezői között kötött, feltéve hogy az ily szerződés a bukásra vonatkozik; 7-szer a bukott és annak hitelezői között kötött szerződéseknek bírósági megerősítése; 8-szor végre a bukott által történt vagyon átengedése; a code de procedure civile 901. cikke szerint. ²⁾

A kereskedelmi törvényszék az illetősége alá tartozó előadott ügyeket részint mint *első és utolsó* bíróság, tehát a felelbezés kirekesztésével, részint *csak mint első* bíróság tehát a felelbbvitel megengedésével dönti el. Mint első és utolsó bíróság a kereskedelmi törvényszékek oly perekben ítélnék, melyek tárgyának értéke az 1000 frankot meg nem haladja, vagy a melyekre nézve az illető peres felek a *felelbezhetségi jogról* lemondván, úgy egyeztek meg, hogy azokat a kereskedelmi törvényszék mint első és utolsó bíróság végkép döntse el. A többi ügyekre nézve a kereskedelmi törvényszék csak mint első folyamodási bíróság ítéel. ³⁾

¹⁾ Mely üzletek tartandók kereskedelmieknek a *Code de commerce* 632. 633-ik §§-aiban foglaltatik.

²⁾ *Code de commerce* 631. 634. 635. §§.

³⁾ *Code de commerce* 639-ik §.

A kereskedelmi törvényszékekhez *felebbezések nem történnek*; azok tehát a tekintetben különböznek a kerületi törvényszékektől, melyekhez, mint említve volt, a békebíróságok által elintézett bizonyos *ügyek felebbezhetők*.¹⁾

Megjegyzendő, hogy miután az ipar és kereskedelem Franciaországban sincsen mindenütt *egyenlő* kifejlődésben és terjedelemben; sőt vannak Franciaországban is oly vidékek, melyekben a *csekélyebb* számban előforduló ipar és kereskedelmi ügyekre vonatkozó perek egy törvényszéket elegendőképpen nem foglalkoztatnának; történt, hogy ily vidékeken *önálló* kereskedelmi törvényszékek fel nem állítván, ezeknek teendői a kerületi törvényszékhez utaltattak. E szerint tehát vannak Franciaországban *oly kerületi* törvényszékek, melyek egyszerűen a kereskedelmi törvényszékeknek teendőit is végzik; s önálló kereskedelmi törvényszékek csak oly nagyobb ipart és kereskedelmet űző vidékeken és városokban léteznek, hol azok, a számosabb kereskedelmi ügyeknek elintézése által elegendő foglalkozást nyernek.²⁾

Az 1806-ik márczius 18-ki törvény által *ipartanácsnokok* (conseils des prud'hommes) állítottak fel, kik az iparüző mesterek és segédek vagy gyármunkások közti peres ügyeket intézik el; kiktől a felebbezés a kereskedelmi törvényszékekhez megyen.

A francia kereskedelmi törvényszékeknek több *különösségei* vannak, mint; hogy azoknak bírái az elnökkel együtt a kereskedelmi testületből kereskedők által két évre *választatnak*, és ezek fizetés nélkül szolgálnak; hogy a peres felek személyesen jelennek meg a törvényszék előtt, és az *ügyvédek* itt melőztetnék.

Figyelmet érdemel a kereskedelmi törvényszékek körüli eljárás *Németalföldön*, hol az 1827-ik ápril 18-ki törvény szerint a kereskedelmi ügyeknek elintézésére a *jogtudó* bírák mellett kereskedők is használtattak; az 1835-ik törvény által azonban a *kereskedők* a bíraskodástól végkép kizárattak.

Dr. Asser amsterdami ügyvéd a kereskedelmi törvény

¹⁾ Paraquin id. ni. 1. 54. 1. Frey id. m. 88 95-ik 1. *Völdern-dorf-Waradein* id. m. 40 - 51 1.

²⁾ *Code de coram.* 640-ik §.

székek elleni *érveknek* fontosbjait így adja elő; 1-ször hogy igen nehéz arra alkalmas kereskedőket találni; kik hajlandók volnának ingyenes bírói hivatal viselés miatt saját ügyeiket elhanyagolni; 2-szor hogy a kereskedőknek gyakorlati ismeretei rendszeren csak a kereskedelemnek *egy ágára* terjednek ki; 3-szor hogy a kereskedőben feltevén a legnagyobb becsületes séget és részrehajlatlanságot, még sem tagadhatni, hogy annál, a kereskedelmi ügyeknek különös felfogása miatt a bíróban megkívántató *részrehajlatlanság* gyakran hiányzik; 4-szer hogy a bírónak nem csak a per tárgyát kell ismernie, hanem a *törvényeket* és eljárási alakszerűségeket is, mert másként a felek az ítélet és eljárás körül *semmiségeknek* lesznek kitéve, melyek a felebbviteli, vagy semmitő törvényszéknél költséges eljárásra adhatnak okot; 5-ször hogy a kereskedők általi jogszolgáltatás *eredménytelen* maradna, miután a pert a felebbviteli törvényszéknél vagy a semmitő udvarnál, hol a kereskedők befolyása kizáratik, jogtudó bírák döntenek el; 6-szor hogy a perlekedő kereskedőkre veszélyt hozó lehet, a kereskedelmi könyveket más kereskedőknek előmutatni.

Egyébként ha az ügy elintézésénél annak gyakorlati oldalát tekintve, *valami felvilágosítás* szükséges, azt az a végre meghívott szakértő kereskedők megadhatják, s e tekintetből nem szükség, hogy azok a törvényszéknek akár döntő, akár csak kitanító szavazattal bíró s állandó tagjai legyenek. ¹⁾

Ezek *ellenében* Mittermajer megjegyzi: hogy nagy kereskedő városokban fognak találkozni oly kereskedők, kik a kereskedelmi ügyekben *bíráskodásra* alkalmasok, és hogy a felek az ügyekben ítéendő bírákban megnyugodjanak, az által is eszközölhető, hogy azoknak *bíró-visszavétési* jog (Recusations-Recht) adatik; hogy a kereskedési üzletben sok a *szokás* által szabályoztatik, minek ismeretében leginkább a kereskedők vannak, kik a kereskedés körül előforduló *kifejezéseket*, műszavakat is legjobban ismerik. ²⁾ Hogy az illető szakértőktől

¹⁾ Krit. Zeits. f. Rw. u. Gesg. d. Ausl. IX 451-ik köv. lap.

²⁾ E tekintetből Asser elég pajkosan megjegyzi, hogy a *büntető* ügyeknek elintézését tolvajokra, rablókra, gyilkosokra kellene bízni, kik az ily büntettek körüli *fogásokat*, szokásokat, szójárásokat legjobban ismerik.

den egyes alkalommal *véleményt* kérni, sok idővesztéssel jár, pedig a kereskedelmi ügyek eldöntésénél egy *fő kellék*, a gyors eljárás; hogy a kitanító szavazattal ellátás a kereskedőt igen alárendelt állapotba helyezi.

A francia *kereskedelmi* törvényszékeknek eljárása körül abbéli *óhajtások* nyilvánultak: hogy a felebbezés ne korlátoztassék; hogy az eljárás könnyíttessék, rövidíttessék; hogy az *ügyvédek* használata ott is megengedtessek; hogy azoknak illetősége csupán a *kereskedők* közti kereskedelmi ügyekre szoríttassék; hogy a kereskedelmi törvényszékhez *jogtudó* bíró is alkalmaztassék, s ekkép ott a jogelem is képviseltessék, és hogy a következetesség miatt a *felebbviteli* törvényszékeknel kereskedő bírák is alkalmaztassanak.¹⁾

Ellenkezés mutatkozik a francia bírósági szervezetben a kereskedelmi ügyeket illetőleg annyiban is, hogy a kereskedőkből álló kereskedelmi törvényszékeknek illetősége alá tartozó ügyekről több helyen *polgári kerületi* törvényszékek határoznak, hol a kereskedőknek részvéte kirekesztve van.

A *bajor rajnai* részben a kereskedelmi törvényszéknek teendői a kerületi törvényszékekkel vannak kapcsolva, hol azokat az elnök két törvényszéki taggal, *ipari személyek* nélkül végzik. Ipar- kereskedelmi kérdéseknél hasonlókép járnak el itt, mint ily kérdéseknél más perekben²⁾

d) Felebbviteli törvényszékek.

A kerületi törvényszékektől akár mint közpolgári, akár mint egyszersmind kereskedelmi bíróságok működjenek azok, valamint az önálló kereskedelmi törvényszékektől is a felebbezések a közös *felebbviteli törvényszékek*hez (királyi, császári udvarokhoz) történnek, melyek szabályként mint felebbviteli és nem mint első folyomodási bíróságok ítélnek. A felebbviteli törvényszékek, mint már említve volt *több tanácsra* (kamarákra) felosztva járnak el, melyeknek tagjai egy éven át ugyanazok

¹⁾ *Staatdex.* von Rotteck. VII. köt. 341 köv. lap. art. Handelsgericht.

²⁾ *Völderndorf-Waradein* id. m. 40-ik l. —Kereskedelmi önálló törvényszékek Angolhonban nincsenek. *Arch.* für d. civ. prax, 40-ik köt. 118-ik l.

maradnak, s év múltával az egyik kamrának harmadrésze a másik kamarába megy által; és bizonyos esetekben megkívántatik, miszerint azok több tanácsnak egyesítése által alakított *egy összetett*, teljes vagy ünnepélyes tanácsban határozzanak; az egyes kamrának határozatát azonban egy másik, vagy teljes kamra meg nem változtathatja.

A felebbviteli törvényszékeknek illetősége alá tartoznak polgári ügyekben minden perek, melyek a kerületi és kereskedelmi törvényszékektől hozzájuk felebbezhetők, melyek osztán itt *szóbeli nyilvános előadás után* egyszerű vagy összetett tanácsban bíráltnak meg. Az előadottakon kívül a felebbviteli törvényszékek illetőségéhez tartoznak még *a választott bíróságoktól* felebbezett perek; az első folyamodás! törvényszékeknek elnökei által hozott, úgynevezett *Referat* ítéletek; ¹⁾ a bukkott kereskedők kereskedelmi képességének visszaadása.

A felebbviteli törvényszékeknek illetősége alá tartozó ügyek közül összetett vagy *ünnepélyes tanácsban* intézendők el: a békebírák, kerületi és kereskedelmi törvényszékek elleni syndicat panaszok; a személynek állapotára vonatkozó perek; továbbá oly perek, melyeket az illető egyszerű tanácsban a szavazatok egyenlő megoszlása miatt eldönteni nem lehetett, és olyak, melyek az egyszerű tanács határozata, vagy a főelnöknek rendelete, vagy a felebbviteli törvényszéknél működő főállamügyésznek indítványa folytán, elintézés végett a *teljes tanácshoz* utasítottak; ez utóbbi rendszerint meg szokott történni, ha a perben az *állam feje* (a király, császár) az uralkodó ház hercegei, vagy más magas rangú személyek érdekelvék, vagy végre ha különös *nagy fontosságú* jogkérdések eldöntendők. ²⁾

Az összetett tanácsoknak a felebbviteli törvény székeknél alkalmazhatása által egy fontos *biztosíték van adva* a feleknek arról, hogy az itt hozandó ítélet jogos leend. Az összetett tanácsok által akadályoztathatik egyszersmind a több tanácsban

¹⁾ Ezek sürgős esetekben, vagy a végrehajtás iránti kérdéseknél rendkívüli sommás eljárás útján hozatnak. L. *Paraquin* id. m. I. k. 80-ik 1. III. k. 92. 1. Code de prov. civ. 806-811. cikk.

²⁾ *Feuerbach* id. m. 81-ik köv. lap. *Frey* id. m. 116-ik köv. lap. *Paraquin* id. m. I. 49. köv. 1. IIr. 62-ik 1. *Rauler* id. m. 43. 1.

ítélni szokott törvényszékeknél, máskint mutatkozott *ama hiány*, miszerint ugyanegy törvényszék külön álló tanácsaiban, hasonló tényálladékú perekben egymástól *eltérőleg* ítélt; mi kétségtelenül nem csak az ily törvényszék iránti bizalmat gyengíti, de egyszersmind jogbizonytalanságot is okoz.

A felebbviteli törvényszékeknél használható összetett tanácsokra nézve amaz alapos *észrevételt tehetni*, hogy miután az államban minden perlekedő félnek *egyenlően* van joga, mind-ama törvénykezési intézkedésekhez, melyek a jogok biztosítására alkalmasok; e joggal össze nem egyezhetőnek látszik a francia törvénykezésnek abbéli szabályozása, miszerint a felebbviteli törvényszékhez felebbezett perekben a rendesnél nagyobb számú bírák Ítélnének, és e *biztosítéktól meg vannak fosztva* azok, kik pereiket a békebíróstól a kerületi törvényszékhez, mint 2-od folyamodási és végkép döntendő bírósághoz felebbezték. Igaz ugyan, hogy a felebbviteli törvényszékek előtt sokkal *nagyobb érték* körüli perek fordulnak meg, mint a kerületi törvényszékhez felebbezettek szoknak lenni; de a *jogegyenlőség* azt követeli, hogy a kisebb érték iránti egyik jog és követelés szinte úgy legyen biztosítva, mint akármely nagy értékre vonatkozó másik.

A felebbviteli törvényszéknek valamennyi tanácsaiból összeállított egy nagy vagy *ünnepélyes ülés* szokott tartatni, minden jogszolgáltatási évnek elején (November, hónap első szerda napján;) hol a felebbviteli törvényszéknél alkalmazott *fő államügyész* a múlt évi jogszolgáltatást illetőleg észrevételekkel és ne talán szükségeseknek mutatkozott *javítási indítványokkal* kapcsolt előadást tartani, és az ily indítványok fölött a törvényszék határozni szokott. E határozatokat a főállamügyész mondott beszédjével, és tett indítványaival együtt a *jogügyi ministeriumhoz* terjeszti fel. Ilyféle ünnepélyes ülésnek a perek közvetlen elintézésére befolyása nincsen. ¹⁾

A rendes felebbviteli törvényszékektől valamint a másod folyamodásilag eljáró kerületi törvényszékektől további felebbezésnek helye nincsen, és ez oka, hogy a francia felebbviteli

¹⁾ Frey id. m. 224-ik 1. Feuerbach id. m. 132-ik lap. Paraquin i., m. III. 21-ik köv. 1.

törvényszékeknek az általuk megvizsgált perekre nézve .souverain hatalom tulajdonítatik. – Lehetséges ugyan, hogy a felebbviteli törvényszék által eldöntött valamely per a *semmitő udvar* elé kerüljön; de ez nem történik felebbezés útján, minek célja a felebbezett perben új érdemleges ítéletet kieszközölni; mert a francia semmitő udvar a hozzá jutott perekben *érdemleges Ítéletet nem hoz*, és így az szorosán véve nem is felebbviteli törvényszék, mint például nálunk a hétszemélyes Tábla.

A felebbviteli törvényszékek polgári ügyeken kívül *büntető* ügyekben is eljárnak, különösen; 1-ször mint *vád alá helyező* kamarák az esküdszéki bírósághoz tartozó büntettekre nézve; 2-szor mint *felebbviteli* törvényszék a kerületi törvényszékektől mint fenyítő bíróságoktól hozza felebbezett büntethető cselekvényekre nézve; 3-szor mint *rendes bíróság* az esküdt* széki törvényszéknek illetősége alá tartozó büntetteket illetőleg,

Érdekesek a francia felebbviteli udvarokra vonatkozólag *Feuerbachnak* következő észrevételei. A francia felebbviteli udvarok sokkal nagyobb területjeik és népességek mellett *kevesebb* bíró *számmal* vannak ellátva, mint a bajor felebbviteli törvényszékek, melyek közül a *Rezat* kerületinél 500,000-nél valamivel több népességgel van²¹ személy, kiknek legfeszültebb szorgalma sem képes az előforduló ügyeket elvégezni. A *párisi* felebbviteli udvarnál több mint 2,500,000 népességgel, arányban a Rezattal legalább 111 bírónak kellene lenni és van csak 50; s ez 50 is legalább *felénnyel* kevesebbet van elfoglalva, mint a bajor aránylag sokkal számosabb teher és kereszt-hordozó. A polgári bírák *hetenkint* 10-20 órai munkával, mi leginkább figyelmes hallgatásból áll, végzik hivatalos teendőiket. Ennek azonban nem egyedül a *nyilvános szóbeli* törvénykezés oka, mert Feuerbach maga is hallott egy perben több napig tartó ügyvédi szónoklatokat.

A titok nyitja tulajdonképpen az, hogy a francia felebbviteli törvényszékhez *kevesebb* ügyek jutnak, mint a némethoniakhoz, így a francia felebbviteli törvényszékek sok mellék teendőktől felmentvék; sok pernek az *útja* a francia felebbviteli törvényszékekhez el van vágva; ilyek a *békebíróság* elé tartozók, melyek, ha felebbezhetők is, a kerületi törvényszékekhez vitetnek felébb, és nem tovább, ilyek azok, melyekben a

kerületi törvényszékek mint első s utolsó folyamodási bíróságok végkép határoznak.

A francia felebbviteli udvar csak felebbviteli bíróság, a német és különösen bajor felebbviteli törvényszékek *első folyamodásiak* is egyszersmind. Ide járul még az is, hogy a francia polgári törvények *közösek*, és a kivételes törvényeket megszüntették, s ez által is sok pernek elejét vették, és végre sok pert akadályozott a francia polgári törvénykönyvnek 1341-ik §-a, mely szerint minden 150 frankot *meghaladó követelés* a tanúk kizárásával csak okmánnyal bizonyítható; s az, hogy a *közjegyzői* okmány, ha végrehajtási záradékkal van ellátva, úgy mint egy jogerejős ítélet bíró közbejötté nélkül végrehajtható.

Végre megjegyzi még Feuerbach, hogy ez észrevételek nem csak a felebbviteli törvényszékekre, hanem *más francia bíróságokra* is alkalmazhatók. ¹⁾

e) A választott bíróságok.

Franciaországban a *választott bírósági* intézet a bírósági szervezetnek kiegészítő részét képezi, mi okból arról valamit előadni célszerűnek véltem.

A mennyiben a polgári perekben rendszerint oly jogokról van szó, melyekről le- vagy nemmondani az illető feleknek akaratjától függ, *túlszigorúság* volna, a perlekedő feleknek meg nem engedni, hogy a köztök támadt peres ügynek elintézése végett, az állami hatalom által felállított bíróságoknak mellőzésével, külön bíróságot válasszanak. De a peres feleknek nagy megnyugtatóására is fog szolgálni, ha ők belső meggyőződések és vonzalmuk szerint oly személyeket választhatnak bírójokul, kik iránt teljes bizalommal viseltetnek.

Igen célszerűen cselekszik tehát az állami főhatalom, ha a perlekedő feleknek megengedi, hogy a köztök fenforgó peres ügyeknek elintézése végett a rendes bíróságoknak mellőzésével közös akarattal *különös bíróságot* választhassanak, és azt az ügy eldöntésére megkívánt hatalommal felruházzák. A magánosoknak bíróságot választhatási eme jogát csak oly esetekben szabad korlátozni, melyekben magosabb erkölcsi vagy állami

¹⁾ Feuerbach id. m. 89-ik kör. 1.

érdek is forog fenn. *I. Jogtud. közl.* 1866-ik 41-ik sz. a. értekezelmnek 100. és 101. ptj.

Ez alapelveket követte a francia törvényhozás akkor, midőn a *választott bíróságokról* intézkedett, és melyekről az alkotmányozó nemzeti gyűlés 1790-ik augusztus 16-án és 20-án kelt rendeletének 1-ső §-ában azt mondja: hogy miután a választott bíróság általi eldöntés *legézszerűbb* eszköz a polgárok közti jogpereknek elintézésére, a törvényhozók mit sem tehetnek, mi a bírák választhatósi jogot és ennek hatását megszoríthatná.

A Code de proced. civilnek rendeletei a választott bíróságokról a következők: mindenkinek szabadságában áll ellenie lével egyezkedni az iránt, hogy az olyan peres jogok felett, melyekről rendelkezni joguk van, *választott bírák* határozzanak. Választott bírának *eldöntése alá nem* bocsájthatók a következő ügyek: tartás, lakás és öltözet iránti ajándékozások, hagyományok; házassági elválások, felbontások; valakinek jogi állapota iránti kérdések s oly ügyek, melyeket a bírói elítélés előtt az államügyésszel közleni kell. C. d. p. c. 83-ik 1003. 1004-ik §§.

A *választás* történhetik, vagy a választott bírák előtt felvett jegyzőkönyv, vagy a közjegyzőnek közbejöttével készített, vagy magán aláírások alatt kiállított okmány által. A választási okmányban *semmiség* büntetése alatt meg kell említeni, a *peres ügyet*, és a választott bírának neveit. Ha a bíróság nem határozott időre választatott, akkor a megbízás a választás napjától 1 számítva csak *három hónapig* tart. Ha a választás bizonyos időre történt, akkor a választott bírának adott megbízást ez idő lefolyása előtt csak a feleknek öszhangzó beleegyezésével lehet visszavenni. C. d. pr. c. 1005–1008. §§.

A választott bírák, ha működésüket megkezdették, *vissza nem léphetnek*; vissza sem utasíthatnak, ha csak a megbízás után erre alap nem támadott. A feleknek halála által a bírói megbízás meg nem szűnik, ha valamennyi örökösök teljes korúak; de a peres ügynek tárgyalására és eldöntésére még ha torozott idő a hagyatéki leltárnak felvételére engedett határidőnek, és a meggondolási időnek folyama alatt nem fut (azaz: e határidők a bírói megbízásnak idejébe nem számítatnak.) C. d. pr. c. 1013-1014. §§.

A választott bírának *megbízása megszűnik*; 1) azok egyikének halála, vonakodása, visszalépése, vagy akadályozása által; kivéve, ha az egység úgy történt, hogy a többiek ily esetben is határozzanak, vagy hogy a hiányzó helyett a felek, vagy többi választott bírák mást válasszanak; 2) ha az egységben meghatározott, vagy ennek hiányában a törvényes három havi idő lejárt; 3) ha a választott bírának szavazatai egyenlően vannak megoszolva, és nincsen nekik megengedve, hogy maguknak főnököt választhassanak. Code de proc. civ. 1012-ik §.

A választott bíróság rendszerint *két tagból áll*, kik közül mindegyik fél egyet választott; szabad azonban a feleknek több tagból álló bíróságot is választani, de mindegyik fél a másikkal csak egyenlő számú bírát választhat ¹⁾, s ez okból könnyen megtörténhetik, hogy a választott bírának szavazatai egyenlően vannak megosztva. Ha az egység által ily esetben a bírának meg van engedve az, hogy *főnököt* (elnököt) válasszanak, ezt ama határozatban kell tenniök, melyben kimondják, hogy szavazat egyenlőség van jelen. Ha a bírák a főnök választásában nem tudnak megegyezni, ezt a jegyzőkönyvben kinyilatkoztatják, a mikor osztán a főnököt ama *törvényszéknek elnöke* nevezi ki. kinek hatalmában van a választott bíróság határozatának végrehajtását elrendelni. A felek a főnöknek ily kinevezését az illető elnöknél folyamodvány által szorgalmazhatják. C. de pr. civ. 1017-ik §.

A főnök kötelessége az ügynek átvételétől számítandó *egy havi* idő alatt határozatot hozni, kivéve ha a kinevezési okiratban e határidő meghosszabbított volna; e határozat hozatala előtt azonban tartozik az ellenvéleményt! választott bírakkal *tanácskozni*, kik e végett általa összehívandók. Ha a választott bírák mind össze nem jönnek, akkor a főnök maga mondja ki az ítéletet; köteleztetik mégis a választott bírának egyik véleményét elfogadni. C. de pr, c. 1018-ik §.

A választott bírának eljárására nézve szabályul szolgál az, hogy mind a felek, mind a választott bírák a (rendes) bíróságok előtti eljárásnál megállapított határidőket, és alakszerű-

¹⁾ Frey id. m, 2-ik kutt. 1851. 170-ik 1.

ségeket tartoznak megtartani, kivéve ha a felek ez iránt más-ként intézkedtek. Code de proc. civ. 1009-ik §. ¹⁾

A választott bíróságról a francia törvény különös bőséggel és célszerűséggel rendelkezett, midőn Geib ²⁾ szerint Kémetor-számban az iránt *érdektelelenséget* sőt ellenségeskedést tanúsi-tottak, minek *két oka* volt. Egyik az, hogy miután Poroszor-szágnak példája után a polgári törvénykezésben is a *kutató eljáráshoz* hajlam mutatkozott, ezzel ellenkezni látszott, meg-engedni, hogy az állam által kinevezett bírácnak mellőzésével, s így az állam befolyásának kizárásával, bírác a perlekedők által *szabadon választassanak*. *Másik* az, hogy attól tartottak, miszerint a választott bírácnak alkalmazása által, az állami bí-róságok a mellék jövedelmekben és *díjakban* fognak csorbát szenvedni.

Az első ok el nem fogadható, mert az a perlekődnek jo-gával: a pernek tárgyáról *szabadon rendelkezni*, sárról egész-ben vagy részben lemondani, ellenkezik, és kifolyása az állam magánosok feletti *gyámkodást* vágyának, mi nem helyesel-hető. A második ok azt feltételezi, hogy a törvénykezés *jöve-delem forrás*, mi a törvénykezésnek kétségtelen céljával el-lenkezik.

Az államnak gondoskodni kell arról, hogy a bíróságok akként legyenek szervezve és felállítva, miszerint azokhoz a perlekedők teljes bizalommal, legkisebb *idő és pénz* veszteség-gel folyamodhassanak; de épen a bíróságok szervezése és fen-tartása által okozott *köz költség* kímélése tekintetéből csak óhajtható, hogy minél több perek *választott bíróságok* által in-téztessenek el.

VII.

A *semmítő udvar*.

Hogy a francia *semmítő udvarnak* hatáskörét és rendel-tetését megérthessük, szükséges a következőket előbocsájtani. Annak, hogy a polgári törvénykezés céljának megfelelel-

¹⁾ *Völdendorf-Waradéin* id. m. 45-ik 157-ik köv. 1.

²⁾ „Hie Ref. des deutschen Rechtslebens, Leipzig. 1848. 59-60-ik 1.

jen, egyik fő biztosítékául szolgál az, hogy az államban lehetőleg *határozott és kimerítő anyagi és alaki törvények* létezzenek; melyeknek hiánya a magánosok közti forgalomban a jog bizonytalanságot, a bíróságok előtti eljárásban pedig a biztos alappal nem bíró és ingadozó önkényt fognák előidézni. Franciaországban a lehetséges kimerítő és összevágó törvénykönyvek léteznek, melyek a magánosok jogaira s azok szerzési módjára nézve bizonyos szabályokat tartalmaznak, és a bíróságok előtti eljárást kellőleg szabályozzák. A bíróságoknak osztán *köteles ségők*, a fennálló törvények szerint eljárni és ítélni. ¹⁾

Különösen a Code civile 4-ik §-a szerint, tiltva van a francia bíróságoknak a törvény hallgatásának (nem létének,) homályosságának vagy elégtelenségének ürügye alatt az *ítélet hozatalt* megtagadni; s a mely bíró azt tenné, az a jogszolgáltatás megtagadása miatt be vádoltathatnék. A Code civile 5-ik cikkének értelme szerint pedig köteleztetnek a bírák *a törvény szerint ítélni*, és nincs hatalmukban törvény hiányában valami közös. és jövőre kötelező szabályt alkotni. Ezek szerint a francia bírácoknak hatásköre *körül van írva*, s ama visszaélésnek eleje véve, melyeknél fogva a bírák hajlandók a *törvényhozás* körébe vágni, és ez által az állami főhatalom részeinek különválasztás! elvét, mi a francia állam szervezetében fő irányadó eszme, megzavarni. ²⁾

A francia törvényhozás mint az előadottakból kitetszik, előlegesen igyekezett a perlekedőknek jogait kellőleg biztosítani, a gyakorlatban előfordulható *minden nehézséget* azonban megelőzni képes nem volt; mert habár a francia törvényhozás kimerítő anyagi és alaki törvényeket alkotni törekedett, s a bírákat arra kötelezte, hogy a fennálló törvények szerint járjanak el, és ítéljenek; mintán a törvényeknek mikénti értelmezése mégis *egyéni felfogástól* függ, és megtörténhetik, miszerint a

¹⁾ Hauler id. ni. 31-ik l. Miticrmaier id. m. III-ik k. 149-ik lap.

²⁾ A francia *büntető törvénynek* III-ik könyv. 2-ik fejezet 4-ik osztálya szól a bíróságoknak a törvényhozási, és közigazgatási, valamint a közigazgatási közegeknek a bírósági ügyekben beavatkozásáról, mi ellen a büntetés, az állampolgári jogoknak elvesztése, vagy 16 franktól 150 frankig, illetőleg 100 franktól 500 frankig terjedhető bírság. 127-ik- 131-ik §§.

magában (tárgyikig) világos és határozott törvényt a bírák egymástól eltérőleg értelmezzék; mi még inkább meg fog történni, ha a törvény már *magában is homályos* és két értelmű; a törvénynek bírák általi különböző értelmezése pedig a magánjogoknak bizonytalanságát okozza; e lehetséges veszély ellen orvoslatról gondoskodni kellett.

Mínthogy továbbá a gyakorlatban előforduló eseteknek módosulásai oly különbözők, hogy azokat törvényhozónak *előre látni* alig lehetséges, megeshetik, hogy a rendszeres törvénykönyvek sem elegendők minden előfordulható eseteknek elintézésére; és ez okból a törvényeknek hiányát esetenként pótolni és ily *pótoló hatalommal* valami nyilvános államközeget megbízni szükség.

A perbeni eljárás (a perrendtartás) némely szabályai, a kevesebb befolyásnak mellett, *oly lényegesek* lehetnek, hogy azoknak mellőztével a kérdés alatti pernek kimerítő és alapos ismeretét megszerezni, és ily ismeret hiánya miatt azt jogosan megbírálni nem lehet. Nélkülözhetlen tehát egy arra felügyelő közhatóság, hogy az *eljárási szabályok* és főképp a lényegesek pontosan megtartassanak.

Az okból, hogy a peres felek tudhassák, vájjon kereseteikkel melyik bírósághoz folyamodjanak, és hogy a bíróságok közt *az illetőségre nézve* támadható összeütközések mellőztesenek, a bíróságoknak illetőségét pontosan meghatározni kell; a bíróságoknak osztán szigora kötelességek, csak oly ügyekben járni el, melyek törvényes illetőségek szerint hozzájuk tartoznak. E szabálytól a bíróságoknak eltérniök annál kevésbé szabad, mínthogy a bírói illetőség az elintézendő tárgyaknak minőségét, s a bírósági tagoknak számát és képességét tekintve, szokott meghatározatni. Szükséges tehát a jól rendezett államban arra felügyelni, hogy minden bíróság a törvényben kiszabott *illetőségén* túl ne lépjen.

Az előadottak után a francia semmitő udvarnak hatóságát és rendeltetését megérthetni. *A francia semmitő udvarnak* rendeltetése ugyan is: felügyelni és közbenjárásával eszközölni, hogy a bíróságok a fennálló *törvények szerint* ítéljenek; a köztörvénytől eltérő *szabályokat* ne alkossanak; az eljárási *alakszerihegeket* (a perrendtartást) megtartsák, és minden ható-

sági *túlcsapongástól* akár más államhatalom, akár egymás irányában óvakodjanak.

Azonban, mint már fent említve volt, a semmítő udvar a hozzá jutott perekben *érdemileg* nem határoz, hanem ha azok bau akár az eljárásra, akár az ítéletre nézve valami törvényteleniséget talál, az *ítéletet megsemmíti*, és indokainak előadása mellett a pert érdemleges új eldöntés, és talán egyszersmind új eljárás végett, egy más *hasonló fokozatú* törvényszékhez, mint a minő az, melytől a per közvetlenül hozzá felküldetett, tehát békebíróhoz, vagy kerületi vagy felebbviteli törvényszékhez utasítja. ¹⁾

A semmítő udvarhozi folyamodás szigorúan véve *nem is rendes jogorvoslat*, mit az érdemlegesen ítéelő bíróságoknál használni szokás; hanem *rendkívüli folyamodás*, méhnek csak akkor van helye, midőn az illető bíróságok előtt a jogorvoslatok különösen a felebbezés is már felhasználtattak.

A semmítő udvarnak teendője ezen kívül több mellékekre is kiterjed; így különösen a jogügyi Miniszterrel ő gyakorolja a *fegyelmi hatalmat* az egész franciaországi bírósági személyzet fölött; határoz *syndicat panaszokban*, a mennyire azok nem tartoznak a felebbviteli törvényszékek eleibe; ő dönti el a különböző felebbviteli törvényszékeknek területén létező első» folyamodást törvényszékek közt támadt *illetőségi kérdéseket*, valamint amaz eseteket is, midőn valamely törvényszék ellen *érdekeltségi* kiogás tétetik. ²⁾

A semmítő udvar a polgári ügyekre nézve áll egy úgynevezett *réquettes* és egy polgári kamarából (osztályból) ³⁾ Semmítés iránti minden folyamodvány előbb *a requettes kamaránál* vétetik vizsgálat alá, és ha az itt elvettetik, további felülvizsgálatnak vagy folyamodásnak nincsen helye, ha pedig a semmi-

¹⁾ A semmítő udvart illetőleg 1. az 1807-i sept. 16-ki törvényt; a VIII. év Frimaire 22-ki alkotni. 65 ik köv. cikkeit; a VIII. év. Ventose 27-ki törv. 58-ik köv. cikk; – Az eljárásra nézve a VIII. év prairial 4-ki rendeletet. *Supplement* zum Gesetzbuche Napoleons I. etc. von Dr. Christian Daniel Erhar J. Dessau u. Leipzig 1809.

²⁾ *Feuerbach* id. m. 94-95-ik 1. *Frey* id. m. 2-ik kiad. 128-ik 1.

³⁾ A büntető ügyekre nézve van a semmítő udvarnak még egy *harmadik kamarája* (tanácsa) VIII-ik évi Ventose 27-ki törv. 60-ik §-a.

ségi folyamodvány a reinettes kamara által elfogadtatik, akkor az, a perrel együtt, a semmitő udvarnak *polgári osztálya* elé hozatik, hol az megvizsgáltván, különösen az iránt hozatik határozat, vajjon az ítélet megsemmítendő-e vagy sem.

Ez eljárásból kitűnik, hogy az, vajjon a semmitő udvar hoz jutott per annak polgári osztálya által *megvizsgáltassék-e* vagy sem, mindig a requêtes kamarának határozatától függ; de a semmitő udvarnak polgári kamarája a requêtes kamara nak engedélye által *nincsen megkötve*, mintha az köteleztetnék, a hozzá juttatott perben mindig az Ítélet semmiséget kimondani; mert a polgári kamara az általa eszközlött behatóbb vizsgálat alapján, *a semmiségi folyamodványt*, a bíróság által hozott ítéletnek érintetlenül hagyása mellett, *vissza is utasít hatja*.

Ez eljárástól kivételnek van helye akkor; midőn a bírósági *hatalomnak túllépése*, vagy annak *visszaélése* által elkövetett büntett miatt kell az ítéletet megsemmíteni; mert ekkor az ítéletnek *semmiségét* mindjárt a semmitő udvarnak requêtes osztálya mondja ki, és az osztán az illető bírónak *megfenyítése* végett a pert a polgári osztályhoz teszi át. Ez (első) osztály határoz mindjárt végkép akkor is, ha az ügy az *illető bírósághoz*, vagy a rendes bíróságtól az egy másikhoz utasítandó. ¹⁾

Figyelmet érdemel az, hogy az ítélet megsemmítésérti folyamodvány Franciaországban nincsen valami meghatározott *összeghez kötve*,²⁾ minélfogva a semmitő udvarhoz intézett semmiségi folyamodvánnyal *lehet élni a békebíróság* vagy a kerületi törvényszék által hozott véglegesen döntő ítéletek ellen is, melyek ellen tehát felebbviteli jogorvoslattal élni nem lehet.

Franciahoiiban az ítélet *megsemmítéseért* folyamodhatni a következő esetekben: 1) ha a perben ítélő bíróság a perlekedőket vagy a pernek tárgyát tekintve *nem illetékes*, és e

¹⁾ A VIII-ik év Ventose 27-ki törv. 60-ik 80-ik §-a *Pansej* (Hoffman) id. m. 81-84-ik 1.

²⁾ *Feuerbach* id. m. 100-ik 1. előadja, miszerint bizonyos Roman nevű protestáns a békebíróság által 3 franknyi rendőri büntetésre ítéltetett azért, mert úrnapi menetkor házát szőnyegekkel díszíteni elmulasztotta; ez megsemmítésért ismételve folyamodott, és végre több ezer franknyi költség mellett, nyertes lett.

tekintetből a peres fél annak idejében kifogást tett; 2) ha a bíróság törvényes *hatóságát túllépte*, például, ha a bíróság a törvényhozás körébe tartozó kérdés felett intézkedett, vagy a békebíró oly ügyben, melyben csak mint első folyamodást bíróság ítélt, végkép, tehát a felelbezés kizárásával ítélt. Itt megjegyzendő, hogy a békebírói ítéletek ellen semmisségi folyamodványt használni *csak e két okból* lehet ¹⁾ 3) ha a bíróság az eljárásban mellőzött *oly alakszerűséget*, melynek elmulasztásával az eljárásnak *semmissége* van összekötve. ²⁾ A Code de proc. civ. 480 cikke. 2-ik pontja szerint azonban; eljárási hibának megszüntetése, és új ítélet hozatala végett *az illető bírósághoz is*, mely t. i. az ily hibát elkövette, folyamodhatni, és csak akkor lehet e tekintetből a semmitő udvarhoz folyamodni, ha az illető bíróság a kérdéses hibát nem javította. 4) ha az ítélet valami érvényes *törvénnyel ellenkezik*, a mennyiben t. i. a fennálló törvény figyelembe nem vétetett, vagy roszul értelmezett, vagy a kérdésben forgó tény más törvény szerint, mint kellett volna, bíráltatott meg; 5) ha hasonló esetekben ugyanama peres felek között több bíróság részéről egymástól *eltérő ítéletek* hozattak. ³⁾ Ezekből kitetszik, hogy a semmitő udvar a jogkérdésébe igen is, de a *tény kérdésébe* soha sem bocsátkozik.

A Code de pro. civ. 480-ik §-ban említett *semmisségi esetek* a következők: 1) ha személyi *csalárdság* fordult elő; 2) ha semmisség büntetése alatt rendelt *alakszerűségek* az ítélet hozatala előtt vagy közben sértettek meg, feltéve, hogy az ily semmisség a felek által meg nem szüntetett; 3) ha *oly tárgyak* felett hozott ítélet, melyek az indítványba nem foglaltattak; 4) ha *több ítéltetett* meg, mint sem indítványoztatott; 5) ha a

¹⁾ L. a VIII-ik évi Ventose 27-ik (1800-ik március 18-ki) 77-ik §; Honrion de *Parmey* (Hoffman) id. m. 72-ik 73-ik 1.

²⁾ Mint *például*: ha a nyilvánosság elegendő ok nélkül mellőzött, *Cod. d. pr. r.* 87-ik §; ha az idézés nem szabályszerűleg történt, *Uo.* 260–262 ik §§; ha a tanú kihallgatás nem szabályszerűleg teljesített, *Uo.* 271. 272-ik §§.

³⁾ *Code d. pr. civ.* 504-ik §. E §. figyelmet érdemel azért is, mert abban meg van említve a Cassatio folyamodványt, és a Cassatio udvar.

kereset valamely *pontja iránt* ítélet nem hozatott; 6) ha ugyanama bíróságok által, ugyanama felek között, s ugyanaz alapkoból, utolsó folyamodásilag hozott *ítéletek között* ellenmondás van; 7) ha ugyanegy Ítéletben *ellenkező intézkedések* foglaltatnak; 8) ha oly esetekben, melyekben a törvény az állam ügyészszeli (per) *közlést* megkívánja, e közlés meg nem történt, és az ítélet az ellen hozatott, kinek javára a közlés elrendelve volt; 9) ha az ítélet oly okiratra alapított, mely ítéletileg *hamisnak* ismertetett; 10) ha az Ítélet után *döntő okmányok* visszanyerettek, melyeket az ellenfél szándékosan visszatartott. Ha az állani, községek, nyilvános intézetek, és kiskorúak a perben épen nem, vagy nem törvényes módon védelmeztettek, Code de. pr. civ. 481-ik §.

Az előadott semmiségi ok valamelyikének jelenlétekor a *peres felek mindegyike* élhet semmiségi panaszszal; sőt semmiségi folyamodással élhet bizonyos esetekben *az államügyészség* is. Különösen: ha a kerületi vagy felebbviteli törvényszéknél létező *államügyész* a semmitő udvarnál alkalmazott *főállamügyésznek* oly esetet jelent fel, melyben vagy az ítélet nem a fennálló törvények szerint hozatott, vagy az eljárásban valami lényeges alakszerűség mellőztetett, akkor ennek mint a törvények örének *joga van*, az ily esetet, ha az illető peres felek semmiségért nem folyamodnának is, a törvény érdekében a semmitő udvar eleibe hozni. A főállamügyésznek ebbeli folyamodványa, és a semmitő udvarnak, ennek folytán keletkezett határozata azonban, a hozott, és a felek között már *érvényessé vált Ítéletre* befolyással nem leend, minthogy abban az illető felek megnyugodtak; hanem az csupán csak az előfordulandó hasonló esetekben fog szabályul szolgálhatni. L. *Feuerbach* id. munka 99-ik 135-ik 1. – *Frey* id. m. 2204k 1. VIII-ik év Ventöse 27-ik 88-ik §. *Mittermaier* id. m. III. köt. 138-9-ik 1. *Völderndorf-Waradein* id. m. 173 ik lap.

A semmitő udvar által megsemmített ítélet elveszti érvényességét, és a per új ítélet hozatala, s illetőleg új eljárás végett más, a megsemmített ítéletet hozott bíróságtól *különböző, de hasonló fokozatú* bírósághoz utasítatik; ez utóbbi bíróság azonban nem köteleztetik a semmitő udvar által kifejtett sem-

mitési okoknak figyelembe vételével, a megsemmített *ítéletől eltérőt hozni*, s így megtörténhetik, hogy az utóbbi bíróság a semmitő udvar által hozzá utasított perben a megsemmített ítélettel *öszhangzó ítéletet* hoz; minek az leendő természetes következménye, hogy a magát jogában sértve érző fél ismét semmitésért fog a semmitő udvarhoz folyamodni, és a semmitő udvar az előbbi, semmiségi okok meg nem szűnván, ismét megfogja az ítéletet semmiteni s a pert egy harmadik bírósághoz megítélés végett elküldeni.

Különös figyelmet érdemelnek ama *változások*, melyek a semmitő udvar körül Franciaországban történtek.

Franciaországban a forradalom előtt a *parlamentek* ítéleteit felebbezni nem, hanem a királyhoz folyamodni lehetett az iránt, hogy a parlamentnek Ítéletében foglalt *hibát* javítsa. E hatalmat a király államtanácsának egyik osztályával, mely conseil privé vagy conseil des parties-nek nevezetett, gyakorolta, hol különösen a parlamentek közti *illetőségi* kérdéseket döntötte el, vagy a hozott ítéleteket *meg semmitette*. A forradalom alatt e tanács megszüntetett, és az 1790-ik törvények által a *semmitő udvar* állítatott fel a végre, hogy a *semmiségi* panaszok felett határozzon, az *illetőségi* összeütközéseket szabályozza, és a *syndicat panaszokat* elintézzze. Az az előtti eljárás későbbi törvények által szabályoztatott.

A semmitő udvarnak főteendője az levén, hogy az oly ítéleteket, melyekben a törvény rosszul alkalmaztatott, *megsemmítse*, és az iránt, hogy az előforduló esetekben a törvényt *míg értelemben* kelljen alkalmazni, a törvényszékeknek utasítást adjon, minthogy joga nem volt arra, hogy a törvényt hitelesen (kötelezőleg) értelmezhesse, már az 1790-ik törvényekben ¹⁾ rendeltetett, hogy ha a törvény *magyarázatának* szüksége forog fenn, akkor e végett a semmitő udvar a *törvényhozó testülethez* folyamodjék; különösen akkor is, ha a *második* vagy *harmadik bíróság* a semmitő udvar által megsemmített ítéletet ismét megállapította; minek következtében osztán a királynak hozzájárultával *törvényt* hozatott.

¹⁾ 1790-ki augusztus 16-24-ki törv. II-ik cím 12-ik §; 1790-ki november 27-ki december – 17-ki törv. 21-ki §.

Az 1791-ki September 3-ki törvény az előbbieket *megváltoztatta* akként, hogy, ha az első megsemmítés után az utasított törvényszék által hozatott ítélet ellen az *előbbi okokból* semmisségi panasz emeltetett, a semmitő udvar a törvény hiteles magyarázatának kieszközlése végett a törvényhozői testülethez folyamodjék; s ez által az eljárás *megrövidítettet*.

A VIII-ik év Ventose 27. év Ventose 27-ki törvény 78. §-a szerint, ha az első ítéletnek megsemmítése után az utasított törvényszék által hozatott ítélet *ugyanama* semmisségi *okok* miatt támadtatott meg, mint első alkalommal, akkor az ügy felett a semmitő udvarnak *mindhárom osztályából* alkotott teljes tanácsban kellett határozni. Az ily határozatnak *oly tekintélye* volt, hogy 1806-ig nem adta magát eset elő, miszerint az utasított törvényszék a semmitő udvarnak határozatával ellenkezőleg ítélt volna; de miután 1806-ban ily eset előfordult, hozatott az 1807-ik September 16-ki törvény, (1-5-ik §§) mely szerint a törvényt hitelesen értelmezési jog *az államtanácsnak* (kormánynak) adatott, és az ez iránti rendeletért a semmitő udvar folyamodhatott már, midőn az ügy *másodszor* hozzá került; ha pedig az *harmadszor* is eleibe jutott, akkor a törvénynek hiteles értelmezéseért a semmitő udvarnak a kormányhoz folyamodnia kellett. Ha a semmitő udvar második alkalommal értelmező kormány rendeletet ki nem eszközölt, akkor annak az ügy felett a *jogügyi Ministernek* elnöklete alatt teljes ülésben kellett határoznia.¹⁾

Az 1828-ki júl. 30-ki törvény szerint, ha a semmités *másodszor* is ugyanamaz okokból, melyekből először, kéretett, és így a per *másod ízben* is a semmitő udvarhoz jutott; ekkor a semmisségi kérdés felett a semmitő udvarnak, *mindhárom kamarája* egyesülten, a jogügyi Minister nélkül határozott, és ha a kérdéses ítélet ekkor is megsemmítettet, a per akármely bíróságtól jött légyen fel a semmitő udvarhoz, mindig valamely *felelbbviteli törvényszékhez* utasítottat., mely osztán az egyesült

¹⁾ *Mittermeier* id. m. III: 134-ik köv. lap; Kr. Zeits. f. Rw, u. G. d. Ausl. *Fölix* értekezése VII-ik köt. 428 köv. lap; *Leonhardt*. Zur Reform des Civilprozesses in Deutschland. 2-ter. Beitr. Hannover 1865. S. 178. folg.

tanácsokból alkotott *teljes ülésben végkép* határozott, a nélkül, hogy többé semmiségi panasznak az előbbi okokból lett volna helye. Hasonló eseteknek szabályozása tekintetéből azonban, a semmitő udvar *a királyhoz jelentést tett* a végett, hogy a legközelebb összeülnendő *törvényhozói testület* eleibe, a kérdéses törvénynek magyarázatát illetőleg, törvényjavaslat terjesztessék.

Az 1837-ki ápril 1-ső napjáróli törvény szerint, ha az egyszer megsemmített ítélet *másodszor* a semmitő udvar eleibe kerül, és ez *teljes* ülésében a felfolyamodott ítéletet ugyanamaz indokokból, melyekből első ízben, ismét megsemmíti; akkor az utasított *felelbiteli vagy kerületi törvényszék*, a minőtől t. i. a per a semmitő udvar eleibe került, köteleztetik a semmitő udvarnak indokolása szerint ítélni. E legutóbbi törvény által tehát az eljárás rövidítettet, mert ugyanegy ítélet ellen ugyanaz indokokból harmadszor semmiségi panaszt emelni nem lehet, és a semmitő udvarnak *törvényt hitelesen* magyarázhatási jog, mit előbb a törvényhozás gyakorlott, adatott s ez által a törvényhozói hatalomnak egy része a semmitő udvarra ruházottat.¹⁾

Az 1837-ik törvény által a törvénykezés körül Franciaországban *lényeges* változás történt annyiban, hogy a bíróságoknak addigi *önállósága* korlátoztatott; mert az előtt a semmitő udvar által hozott határozatnak s indokainak a bíróságokra nézve *kötelező ereje* oly értelemben nem volt, mintha az új ítélet hozatalra utasított bíróság a semmitő udvarnak indokolását elfogadni, és a hozandó ítéletet arra alapítani köteleztetett volna; sőt inkább a bíróságnak önállósága, és függetlensége annyira terjedt, hogy a második, sőt harmadik megsemmítésnek dacára a semmitő udvar általi indokolásnak mellőzésével, meggyőződése szerint tovább is a már *kétszer megsemmített* ítéletet mondhatta ki érvényesnek, és a semmitő udvar által kieszköz-

¹⁾ *Feuerbach* id. m. 94 köv.!. *Frey* id. m. 141. köv. lap. *Purquin* id. m. 56 ik köv. 1. *Krit. Zettschr. f. Rw. und Gesctzg. d. Ausl.*

II. könyv. 259 260; VII. k. 423. köv. 1. IX. k. 204-ik 1. XIV. k. 68-ik köv. 1. *Mittermaier* der gem. deutsche bürg. Prozes. Bonn 1832.

III. R. 134-ik 1. *Rauter* id. m. 47-ik köv. I. *Arch, für die civ, prax.* 1857. 40. köt. 103. köv. I.

lőtt hiteles törvényértelmezésnek csak a *jövő esetekre* lehetett hatása.

Az 1837-ik törvény szerint pedig, ha a semmitő udvar a semmiségi panasz folytán hozzájutott alsó bírósági ítéletet *másod ízben* is ugyanamaz indokokból semmitette meg, melyekből első alkalommal; akkor *köteleztetik* az utasított bíróság a harmadik Ítéletet a semmitő udvar határozata *indokolásának* alapján s azokkal megegyezőleg hozni; miből világos, hogy az illető bíróságnak önálló, és minden más befolyástól független ítélhetési joga *korlátozva* van.

A francia semmitő udvar körül történt változásokból kitűnik, hogy a franciaországi törvényhozásnak gyakorlása körül előfordult *politikai ingadozás*, a francia semmitő udvarnak szabályozására is befolyással volt; mert a törvényt értelmezési jogot majd a *törvényhozói testület*, majd a császár utóbb király *állam tanácsa* által gyakorolta.

Figyelmet érdemel a francia törvénynek amaz intézkedése, mely szerint az, ki ítélet megsemmítésért a semmitő udvarhoz folyamodik, tartozik *450 franknyi díjt* letenni, miből, ha folya modványával elmozdítatik, 300 frankot az *állam*, 150 frankot pedig- az ellenfélkap. Ez intézkedés rosszaltatik; mert a díjnak előleges lefizetése által a *szegényebb sorsú*, különösen oly esetekben, melyekben az alsó bíróság (mint: békebíró vagy kerületi törvényszék) végkép, tehát a felebbezés kirekesztésével ítélte, az egyetlen jogorvoslat használatában akadályozva van; mi okból a francia *semmiségi folyamodványról* mondatik, hogy az egyedül a gazdagoknak használ, és közvetve megsemmíti a törvénykezés körüli *jogegyenlőséget*, mi megkívánja, úgy intézkedni, hogy a jogok biztosítására szolgálható eszközökkel az államban mindenki egyenlőn élhessen, s az ily élhetést gátoló körülmények mellőztessenek. De általában feltűnő valakit azért *büntetni*, mert jogorvoslata nem sikerült, holott gyakran a per kimenetelét előre látni sem lehet. Ily fenytéknek csak *utólagosan* lehetne helye, midőn a felülvizsgáló bíróság a jogorvoslatot használt felet, mint minden jogalap nélkül, tehát makacsul, konokul perlekedőt pénzbírságban marasztalhatná el.¹⁾

¹⁾ Kraewel id. m. 119-ik lap; Arnold id. m. 165-ik lap; Leonhardt id. m. II 187-ik lap; Code de proc. civ. 494-ik §. Feuerbach

A francia semmitő udvar ebbeli rendeltetésének, hogy a *jogegységet* fentartsa, az 1837-ik törvény után jobban megfelel, mint az előtt; mert az előtt az általa, hozott határozatának indokolására, felhasznált netalán *legalaposabb érvek* az alsó bíróságot nem kötelezték, az 1837-ik törvény szerint pedig az alsó bíróság az új Ítéletet azok szerint hozni köteleztetik.

Az 1837-ik törvény szerint az eljárás rövidített ugyan az által, hogy valamely per most *csak kétszer* jöhet a semmitő udvar elé, holott az előtt harmadszor is lehetett az ítélet megsemmítésért folyamodni. Azonban tagadhatatlan, hogy az eljárást még jobban lehetett volna *rövidíteni* egy részt azért, ha a semmitő udvar *első határozatának* mindjárt az alsó bíróságokat kötelező erő tulajdonított volna, mikor osztán a másodszori semmitési folyamodvány feleslegessé vált vala; másrészt az által, ha a *requeues osztálynak* mostani működése megszüntetvén, ennek is ugyanama hatóság adatott volna, mi a második, úgy nevezett polgári osztálynak, t. i. mindjárt a *dolog érdeméhez* szólni. ¹⁾

Mind a mellett, hogy a harmadik semmiségi folyamodás megszüntetett, a francia polgári eljárás mégis igen *hoszadalmas*. Feuerbach ²⁾ annak fokozatait így adja elő 1) a *kerületi törvényszék*, mely a felebbezés fentartása mellett, határoz; 2) a *felebbviteli törvényszék*, mely a közbevetett felebbezés folytán második s utolsó folyamodásilag ítélt; 3) lehet ugyaneme törvényszék előtt a Code de proc. civ. 480-ik §-a szerint az Ítélet megsemmítését *requête civile* által kívánni, mi ha elvetetett, helye van 4) a *semmiségi folyamodványnak*, a semmitő udvarhoz, minek requêtes osztálya annak helyt adván, miután 5) az a semmitő udvarnál felszereltetett, annak *polgári*

id. munk. 114-ik lap, Frey id. munk. 2-ik kiad. 140-ik lap; Miltnermaier id. munk. III. k. 138-ik lap.

¹⁾ A *németalföldi* 1815-ik március 15-én kelt semmiségi rendelet legelső szünteté meg a requêtes kamarát. A német *rajnai* tartományokban is, hol a francia jog érvényes, a requêtes kamara mint felesleges mellőztetett. Az 1848-ik július 5-ki francia törvényjavaslat azt, mint a per gyorsaságát akadályozót meg akarta szüntetni; de c javaslat el nem fogadtatott. Frey id. munk. 2-ik kiad. 151-ik l.

²⁾ id. munk. 111-ik lap.

osztálya által döntenek el, és az így 6) egy más felebbviteli törvényszékhez utasítatik; mely, minthogy őt a semmitő udvarnak határozata nem kötelezi, az első felebbviteli törvényszékkel *egyezőleg* ítél; ez okból 7) a per *ismét semmiségi* folyamodvány útján a semmitő udvarhoz kerül, hol a requêtes osztály annak helyt adván, az 8) a semmitő udvarnak *második* polgári osztályához jő, és ha itt az ítélet ismét megsemmíttetik, a per egy harmadik *felebbviteli* törvényszékhez utasítatván, ez végre 9) fogja semmitő udvarnak határozata szerint *végítéletet* hozni.

A mostani eljárás két fokozattal rövidebb, mert az előtt még 10) a semmitő udvarnak requêtes, és 1) annak polgári osztályához is jöhetett a per. Ha mindezekhez hozzá gondoljuk az időt, mely alatt a per mindenütt, és különösen a semmitő udvarnál vesztegel, mindenki elfogja hinni, hogy a francia polgári törvénykezés, ha az annál megengedett jogorvoslatokkal aperiés fél élni akar, éppen *nem rövid*, nem gyors.¹⁾

Vannak, kik azt javasolják, hogy a semmitő törvényszék legyen egyszersmind *érdemileg határozó* mind oly perekben, melyek, eljárási hiány azokban nem mutatkozván, azonnal érdemileg is eldönthetők, és csak oly pereket utasítson az vissza további tárgyalás végett, melyek még tökéletesen kifejtve nincsenek. De ez által a semmitő udvar elvesztené eredeti rendeltetését, és *felülvizsgáló törvényszékké* válnék, mi, hogy a polgári törvénykezésnek célját, a pontos, gyors és olcsó jogszolgáltatást tekintve, *üdvösebb*, vagy károsabb volna e, azt meghatározni a fenforgó körülményeknek, különösen annak, hogy szó vagy írásbeli eljárás van e elfogadva, figyelembe vétele mellett az értelmes olvasóra bízom.²⁾ Csak azt legyen szabad itt megjegyezni, hogy ha *szóbeli eljárás* van elfogadva, akkor a semmitő udvartól távolabb lakó félnek kevesebb költséget fog okozni, a szükséges szóbeli tárgyalást a közelebb

¹⁾ V *Krit. Zelts*, f. Rw. u. Gesg. d. Ausl. IX-ik köt. 205-ik köt. 1. szerint a semmitő udvarnali eljárás 2-3 évig is eltart. Gyorsítaná az eljárást, ha az időn túl beadott emlékiratért az ügyvéd díjt nem kapna.

²⁾ *Poroszországban* a francia semmitő udvarhoz hasonló törvényszék nincs. *Arch*, für die civ. praxis 1857-ik 40-ik köt. 94-ik l.

levő felebbviteli törvényszéknél még egyszer végezni, s így P tekintetből célszerűbb leendő a szóbeli tárgyalást nem a semmitő udvar, hanem az utasított felebbviteli törvényszék előtt esz közölni.

Mittermaier (id. munk. III: 140-2-ik lap) a francia semmitő udvart a *legtiszteletre méltóbb* törvényszékek közé számitandónak mondja; Henrion de *Pansey* (Hoffmann) id. munka 580-ik 1. úgy nyilatkozik, hogy a *párisi* semmitő udvar szervezeténél fogva oly biztosítékot nyújt, mint más bíróság Euró pában nem; és *Leonhardt* (id. munka II. 187-ik 1.) elismeri, hogy az az emberi szellem egy *legnagyyszerűbb* teremtményé nek tekinthető. A francia semmitő udvarnak határozatait (ar retjeit) minden jogász nagy tisztelettel, és *tanulással* olvassa; több kétes jogtanítmány *kifejlődését* leginkább a semmitő udvarnak köszönheti; az által eszközöltetett, hogy Franciaországban a különféle helybeli szokások ellenére a *jog közös és egyenlő* lett; a törvényhozást az a hiányos törvényeknek pótlásában, a homályosoknak értelmezésében elősegíti.

A semmitő udvart érdemlegesen ítélendő felülvizsgáló bírósággá tenni, *ellenkezést* foglal magában; mert a semmitő udvarnak eljárása, rendeltetése szerint inkább tagadó, miszerint t. i. a hozzá felfolyamodott ítéleteket megsemmíteti; egyedül a jogkérdésére szorítókozó, minél fogva a *ténykérdéseknek* elintézésébe nem is bocsájtkozik, s a mennyiben az a törvényhozói hatalomnak kifolyása, mint a törvény hiányát pótoló, mint a törvényt hitelesen magyarázó, személyzetében *más ismereteket*, más tulajdonokat igényel, mint a csupán csak felülvizsgáló legfelsőbb törvényszék.¹⁾

A semmitő udvart illetőleg a következő *észrevételek* figyelmet érdemelnek: 1) a semmitő udvar csak oly országban működhetik sikerrel, hol egy közös, mindenkit *egyenlőn kötelező* törvényhozás létezik, melyet tehát épségben fentartani az államnak érdekében van, és mely egyszersmind magában foglalja az *elveket*, melyek a semmitő udvart eljárásában szabályozzák. Hol a tartományok szerint különböző jogok (statutu-

¹⁾ *Mitlermaier* id. m. III-ik köv. 140-2-ik lap. *Arnold* id. m. 182-ik köv. lap. *Feuerbach* id. m. 191-ik 1. 16-ik jegyz.

mok) léteznek, ott a semmitő udvarnak hatása: a közös jogot mindenütt érvényesíteni; akadályozva van; mert megtörténhetik, hogy a semmitő udvar tagjainak a külön *helybeli jogról* kellő tudomásuk nincsen.

2) Szinte akadályozva van a semmitő udvarnak hatósága ott, hol a jog nem törvény, hanem *szokás által* van megállapítva; mert a szokás által behozott jogban hiányzanak az állandó jogelvek, melyek szerint a semmitő udvarnak eljárnia kellene; a szokásos jog a fenforgó *történeti* változó viszonyokon alapul, s az oly bíróban, ki a szokásos jog szerint ítélni hivatva van, a helybeli viszonyoknak ismeretét feltételezi, minél fogva a szokásjog mellett sokkal sikeresebben fognak eljárni a helyben létező törvényszékek, mint a *központban levő* semmitő udvar; és ha lehetséges is, hogy a semmitő udvarnál bírák az országnak *minden vidékeiből* alkalmazva legyenek, mégis a semmitő udvarnak határozatai a kellő *tekintéllyel* bírni alig fognak; mert a szokásjog mellett a semmitő udvarnál csak azok fognak tulajdonképen határozni, kik a kérdésben forgó *szokásjogot ismerik*, a többiek pedig ezeknek előadása folytán, a menyiben azoknak *hitelt adnak*, fogják nézeteiket kimondani.

3) A semmitő udvar *nélkülözhetlen* ott, hol a bírósági szervezet szerint némely bíróságok bizonyos perekben *első és utolsó* folyamodásilag, tehát a felebbezés kizárásával ítélnék, mint Franciaországban; mert ily esetekben az ítélet által sértett félnek egyedüli jogorvoslata a semmitő udvarhozi folyamodás.

4) A semmitő udvart *behozni* sikerrel csak ott lehet, hol több felebbviteli törvényszék van; hogy akkép meg legyen a lehetőség az első ítéletnek megsemmítése után a pert egy más felebbviteli törvényszékhez új ítélet hozatala végett utasítani, mi nem történhetik ott, hol csak egy felebbviteli törvényszék létezik. »)

¹⁾ *Staatsl. v. Rotteck u. Welcker* XII: 49-ik I. *Mittermaier* id. munka III. k. 142. köv. I. q. *Völderndorf-Waradein* id. munka 52-ik 169-ik 1. ki szerint ama körülmény, hogy a bajor Pfalzban csak *egy felebbviteli* törvényszék van, adott okot arra, hogy a semmitő udvar ott (Münchenben) egyszersmind a felebbviteli törvényszéket, melyhez t. i. a pert elintézés végett küldeni kellene, helyettesíti, és érdemileg is határoz, mint felülvizsgáló bíróság.

VIII.

Az államügyészség.

Hogy az államnak célját csak megközelítőleg is létesíteni lehessen, a jogoknak biztos, és háborítlan gyakorolhatását valószínűsíteni, legelső feltétel. Az állani tehát célszerűleg cselekszik, oly módokról gondoskodván, melyek alkalmasok a kétségbe vont *jogokat biztosítani*, s azoknak élvezhetését lehetővé tenni. Hogy pedig a kétségbe vont jogokat az állam közegei, különösen a bíróságok által biztosíthassa, megkívántatik, miszerint a kétségbe vont *jog* pontosan *kijelöltessék*, és az ennek igazolására szolgálható *bizonyítékok* felhasználtassanak.

Ha az ezek körüli eljárás egyedül *a perlekedőkre* bízatik, megtörténhetik, hogy azok vagy ferde felfogás vagy indulatoskodás miatt az *ügy állását* nem adják elő annak valószínűségével megegyezőleg, minek következménye az leendő, hogy az *alaki jog* nem fog megegyezni az *anyagival*, vagyis, hogy a bíróság nem azt fogja jogosnak kimondani, mi a dolog valósa *sl el CS el* fenálló törvények szerint jogos. Az alaki jognak az anyagival megegyezését; biztosabban lehet akkor reményleni, ha a *bíróságnak* megadatik a jog, kérdései által arra törekedni, hogy a peres ügynek valódi állása tisztára hozassék, és a perlekedőtől *független közegnek* megengedtetik, hogy a befejezett tárgyalás, valamint a feleknek előadásai után minden alanyi érdekesség nélkül az ügynek tárgyi felfogása szerint a peres jog iránt nyilatkozzék.

Az által, hogy az alaki jog megegyez az anyagival, *eleje vétethetik* további perlekedésnek, a felek az ítéletnek jogosságában megnyugodván; holott ellenkező esetben az anyagi jogosságnak hiánya, a magát jogaiban sértettnek vélő félnek okot fog adni *új perre*, ez által az anyagi jogosságot érvényesíteni óhajtván. Minthogy pedig a perek az állam polgárai közt a gyűlölséget s *ellenségeskedést*, mint szintannyi akadályait az emberiségi célok létesítésének idézik elő, az állam céljával megegyezőleg cselekszik, midőn az említett *eljárási módokat*, min a pereknek akadályozására szolgáló alkalmas eszközöket megállapítja.

Ha valakinek joga megtámadatik, az illetőnek *önkényé-*tol függ, jogának védelme miatt a bírósághoz folyamodni, s annak eljárását igénybe venni. Ily folyamodás nélkül a magán-jogokat sértő *beavatkozásnak* tekinthető, ha a bíróság hivatalból a magán, elidegeníthető jogoknak körébe vág, és azokra nézve magának elintézési jogot tulajdonít. Ez szabályként áll az olanynál, ki jogainak élvezetére és védelmére megkívántató mind természeti, mind törvényes *kellékekkel* bír. De vannak az államban olyak is, kik az ily kellékekkel ellátva nincsenek, mintpéld. a *kiskorúak, pazarlók, távollevők*, és miután az ilyeseknek, és hozzátartozóiknak jogai is az államban biztosítandók: célszerűleg történik, ha azoknak, kik valami természeti vagy törvényes akadály miatt jogaikról *rendelkezni*, s azokat a megtámadók ellen *védetni* nem képesek, *gondnokok* adatnak, kik jogaikról javukra intézkedjenek, és különösen pernek esetében őket a megtámadók ellen védelmezzék. Gondnok általában, vagy bizonyos esetben.

Vannak az államnak tagjai között oly *személyi viszonyok*, melyeket, s az azokból eredő jogokat, és jogkötelezettségeket védelmezni, s épségben fentartani az államnak különös érdekében van. Ilyek a házastársak, szülők és gyermekek, gazda és szolga személyzet közti viszonyok, melyeknek további fenmaradását, s az azokból folyó jogoknak és jogkötelezettségeknek fentartását vagy megszüntetését egyedül az *ily viszonyokban élők*re bízni, közvetlenül a házassági köteléknek fontosságára, a gyermekeknek nevelésére, a házi és családi rendre, közvetve pedig az *állam javára* nézve káros eredményű lehetne.

Vannak továbbá az államban *közcélú intézetek*, mint például, különféle jótékonytársaságokat, köznevelést előmozdító intézetek, miket tehát épségben fentartani, rendeltetésök szerinti működésükben istápolni, jogaiknak gyakorlatában védeni az államnak különös *érdekében* fekszik. – Nem tagadhatni meg tehát az államnak abbéli jogát, miszerint az említett és hasonló személyi viszonyoknak és intézeteknek *védelme tekintetéből*, a mennyiben az ő érdeke is érintetik, célszerűleg intézkedhessek, és a kétségbe vont *illető jogoknak* védelme ne egyedül a közvetlenül érdekeltt perlekedőknek, házastársaknak, szülőknek és gyermekeknek önkényére hagyassék; hauein a közérdeket

illetőleg a perben résztveendő *közvédő* (állam vagy tiszti ügyész) rendeltessék. – Az előadottakon alapszik az *államügyészségnek* polgáriügyek körüli hatósága.

Az államügyészségnek hivatalos hatásköre Franciaországban a polgári ügyeken kívül *egyebekre* is kiterjed, mert az államügyészség franciaországban a legfelsőbb jogügyi igazgatásnak (jogügyi minisztériumnak) közege, és a büntető ügyekre nézve bírósági hatósággal bír. A francia államügyészség mint a jogügyi Ministeriumnak közege *felügyeleti* és fegyelmi *joggal* is bír, miről bővebben alább leendő szó. Az államügyészség *közlekedési közeg* az állam végrehajtó hatalma és a bíróságok között, s ennél fogva, ő általa történnek minden megkeresések.

A francia államügyészségnek, mint *büntető bírósági* hatóságnak köréhez tartozik: büntettek esetében nyilvános vádlóul s üldözőül fellépni, a bűn vizsgálatot indítványozni, és vezetni, a bíróságok által kimondott büntetésnek végrehajtását kieszaközölni.¹⁾

A francia államügyészségnek szervezete röviden a következő: az első folyamodási kerületi törvényszéknél van az *államügyész* (királyi vagy császári ügyész, procureur du roi de l'empereur) több, kevesebb helyettessel. A felelbbviteli törvényszéknél van egy *főállamügyész* (procureur général) több helyettessel, kik avocats generauxnak nevezetnek. A *semmitő* udvarnál van szinte főállamügyész, több helyettessel, avocats generauxval.

A kerületi törvényszékeknél lévő államügyészi helyettesek az itteni államügyésznek, ezek ismét egész személyzetükkel a felelbbviteli törvényszéknél működő főállamügyésznek vannak közvetlenül *alárendelve*. A kerületi törvényszéknél lévő államügyészek tehát a *jogügyi miniszterrel*, kinek az egész államügyészi testület alárendelve van, közvetlenül nem közlekednek; hanem ezzel *közvetlen hivatalos* érintkezésben a felelbbviteli törvényszékeknél főállamügyészei vannak, kik a jogügyi miniszternek teszik jelentéseiket és ők ettől kapják utasításait. Megjegyzendő itt egyébiránt, hogy államügyészi tagok *csak a*

¹⁾ Feuerbach id. munk. 132-ik köv. 1. Frey id. m. 2-ik kiad. 217-ik köv. és 230-ik köv. 1.

rendes bíróságok mellett vannak, a rendkívüli bíróságoknál pedig mint a *békebíróságok* és *kereskedelmi törvényszékek*, államügyészi hivatalnokok alkalmazva nincsenek. A rendkívüli bíróságok tehát ebben is különböznek a rendes bíróságoktól.¹⁾

Az államügyészségek Franciaországban a polgári ügyekben is a rendes bíróságoknak *kiegészítő részeiül* tekintetnek, minden nyilvános ülésben jelen vannak, és azoknak általában joguk és kötelességök: felügyelni, hogy a perekben előforduló jogkérdések a törvény szerint döntsenek el; mi végből az államügyészségnek joga van a nyilvános szóbeli tárgyaláskor a feleknek előadásai után a perről saját *nézetét* a bíróság előtt *indítvány képen* nyilvánítani. Az államügyésznek nézete azonban a bíróságot, és ennek szabad meggyőződése szerinti határozhatását *nem korlátozza*; mi kitűnik abból is, hogy az államügyész a bíróságnak ítélet hozatalkori tanácskozásában nem csak részt nem vesz, hanem annál mint halgató sincs jelen. E szabálytól kivétel van csupán a *semmítő* udvarnál lévő főállamügyészre nézve, ki a tanácskozásoknál *jelen lehet*, és ne taláni észrevételeivel meghalgtandó.²⁾

Az államügyészség a bíróságoktól független, és ha az alsóbb bíróságok az államügyészség felett valami jogot akarnak gyakorolni, azt a felsőbb bíróságok akadályozni szokják. *Krit. Zeits.* f. Kw. u. Gesg. d. Ausl. VI-ik köt. 415-ik lap.

A mai államügyészségnek hatásköre az 1790-ki augusztus 24-ki törvény által szabályoztatott, melynek 18-ik cikkében mondatik: az államügyészség tagjai a végrehajtó hatalomnak tisztviselői a bíróságoknál; az ő hivatalteendői: arra *felügyelni*, hogy a hozandó ítéleteknél a törvények, melyek a közrendre vonatkoznak, megtartassanak, és a hozott ítéletek végrehajtsanak. Ők az időtől fogva *Commissaires du Roi* nevezettek, és ugyanannak 2-ik cikke szerint: a polgári ügyekben a király biztosainak *panaszt (keresetet) támasztani* joguk nincs; hanem a bíróságok eleibe került perekben, csak *indítványokat* tehet-

¹⁾ *Feuerbach* id. munka 130-ik lap; *Frey* id. munka 2-ik kiad. 213-ik lap; *Paraquin* id. munka I. köt. 66 ik lap.

²⁾ *Feuerbach* id. munka 128 -129-ik lap; *Frey* id. munka 2-ik kiad. 211-ik köv. lap.

nek. Ez utóbbi szabály alól azonban a *közérdek* tekintetéből kivételek történtek, miknél fogva jelenleg az államügyészek némely ügyekben a nyilvános szóbeli tárgyaláskor a perlekedő felek előadásai után *csak indítványt* tehetnek, másokban pedig *keresetet is* indíthatnak, tehát felléphetnek mint mellék vagy mint fő peres fél.¹⁾

A Code de proc. civ. 83-ik cikke szerint, működhetik az államügyész mint mellékfél a következő esetekben, melyek tehát *vele* indítvány tétel végett *közlendők*: 1) melyek a *nyilvános rendet*, az államot, államjavarokat, községeket, nyilvános intézeteket, a szegények javára történt ajándékozásokat, hagyományokat illetik; 2) melyek valami személy *állapotára* (status,) és a gyámi ügyekre vonatkoznak; 3) melyekben *illetéktelenség* tekintetéből bíróságot mellőző kérelmek foglaltatnak (exceptiones fori declinatoriae; 4) a bíróságok között az illetékességre nézve támadt *összeütközések* (règlement de juges,) és a bíróságok iránt tett kifogások, mellőzések, rokonság vagy sógorság miatt; 5) bírák elleni panaszok törvénytelen eljárás miatt (*syndicale* panaszok;) 6) oly ügyek, melyekben *a nők* férjeik meghatalmazása nélkül fellépnek, vagy ha azok felhatalmazva vannak is, midőn hozományról van szó (Code civ. 1540-ik 1541-ik §§.) *a kiskoruknak* ügyei és általában mindoly perek, mikben az illető fél gondnok által képviseltetik; 7) oly ügyek, miknél *távollévők* jogai vannak kérdésben; 8) végre az államügyész mindoly ügynek közlését kívánhatja, melybeni befolyását ő szükségesnek tartja; az ily közlést a bíróság hivatalból is elrendelheti.

Ezekon kívül vannak a Code de proc. civ. és a Code civilben *több esetek* megemlítve, melyekben a pert a bírósági eldöntés előtt az államügyészséggel közölni kell. A *Code de proc. civ.* szerint ily esetek: ha oly békebíró, ki ellen *kifogás* tétetett, magát az ítélet hozatalától nem tartóztatja, 47-ik §; ha okmány hamissága kérdésében a bemutatott eredetiről jegyzőkönyv vétetik fel, 227-ik §; ha okmány hamissága esetében *egyesség*

¹⁾ Az államügyészséget szabályozó törvények még az 1791 -ki sept. 29-ki; az 1792-ki octob. 20-ki; VIII-ik év frimaire 22-ki; Ventose 27-ki 1810-ki: april. 20-ki; júl. 6-ki; august. 18-ki; 1808-ki március 30-ki törvény.

kötetik, vagy ítélet hozatik 249-ik 251-ik §§; lia a *szakértők* ellen kifogás tétetik, 311-ik §; ha különös *meghatalmazás* hiánya miatt panasz emeltetik, 359-ik §; ba bírósági tag ellen kifogás tétetik, s e miatt az ügy más bírósághoz áttétetni kéretik, 371-ik §; ha valamely bíró *kifogás* alá esik, és ily esetben a felebbviteli törvényszéknek ítéletet hozni kell, 385-ik 394-ik §§; minden *viszszahelyezési* folyamodvány az államügyésszeggel közlendő, 498-ik §; ha *tömeg hiány* esetében az a hitelezők között aránylag felosztandó, 668-ik §; ha a *végrehajtáskori* eladásnál bejött pénz ítéletileg felosztandó, 782-ik §; ha a fogóságba helyezendő adósnak *szabadságban hagyásáról* van szó oly esetben, midőn az mint tanú idéztetik meg, 782-ik §; ha a *polgári állapot* iránti okmány kijavítva adandó ki, és 858-ik §. szerint ez ügyben felebbezés jelentetett be, 856-ik §; ha *férjezett nőnek* jogai védelme miatt felhatalmazvány adandó, 862-ik 863-ik §§; ha a *családtanácsnak* határozata megerősítendő, 885-ik 886-ik §§; ha valaki *gondnokság* alá helyezendő 891 -ik 892-ik §§; ha az adós *vagyon átengedést* jogkedvezményvel élni akar, 900-ik §.

A *Code civil* szerint az államügyésszel közlendő esetek: ha az első folyamodási vagy felebbviteli bíróság előtt *gyermekké fogadás* esete jó elő, 456-ik 457-ik §§; ha az atya a 1 G-ik évet meghaladott de még *nem nagykorú* fiát rősz viselete miatt elzáratni akarja, (mi legfeljebb hat havi időre történhetik) 377-ik §; ha a *gondnok* mint ilyen, pénzt kölcsönvenni, vagy ingatlan vagyont eladni, vagy ilyet jelzálogul lekötni akar, 458-ik §; ha a gondnok mint olyan *egyességre* lépni akar, 467-ik §; ha a gondnok a kiskorú gondnokoltat rősz viselete miatt *elzáratni* akarja, 368-ik §; ha a gondnokság alattinak gyermeke *házasságra* lép, s ennek hozománya, valamint a házassági szerződésnek egyéb feltételei megállapítandók, 511-ik §; ha az árváknak, vagy a nőnek *biztosítására* szolgálendő jelzálogi bejegyzéseknek, bizonyos ingatlanokra leendő megszorítása iránt a gondnoknak vagy férjnek panasza folytán ítélet hozandó, 2143-ik 2145-ik §§.

Ha az ügy az államügyésszel közlendő, akkor a *Code de proc. civ.* 112-ik cikke szerint, az államügyészt indítványaival *meg is kell halgatni* mi ha nem történik, ez az *ítéletnek sem-*

miségét vonja maga után. Annak biztosításául, hogy az államügyész indítványával meghalgattott, ezt az *ítéletben* különösen *kell kimondani*.

Az említett 8-ik pontra nézve az államügyésznek befolyását illetőleg, e szabály áll: hogy ő törvényes védője *mindoly érdeknek*, melynél az illető személyeknek helyzete miatt elegendő védelmet fel nem tehetni; mint például, a szegények, szolgálatban lévő *katonák*, özszvegyek 5 vagy midőn valami veszélyes befolyástól vagy összejátszástól félhetni.

Az államügyész, mint *főperes* fél, tehát mint fel vagy alperes működik a következő ügyekben: 1) ha *elmeháborodottnak* érdeke forog fenn és más panaszos vagy rokon vagy házastárs, ki annak érdekében felléphetne, nincsen. Cod. civ. 491. 2) ha *házasság* felbontása vagy házastársak szétválásának esete a házassághoz megkívántató életkornak, vagy szülők beleegyezésének, vagy a nyilvánosságnak hiánya, rokonsági vagy sógorsági akadály miatt fordul elő. Code civile 144. 147. 161. 162. 163. 165. 184. 190. és 191 cikk. 3) *fegyelmi* ügyekben jegyzők, avouék, huissiérek, bírák, vagy más polgári hivatalnokok, mint polgármester és segédje ellen; 4) *távollevőknek* bizonyos ügyeiben Cod. civ. 114 cikk; 5) a *kincstár* (fiskus) Ügyeiben, ha az valami különös *avoué* vagy *advocat* által nem képviselteti magát; ha pedig ilyek az ügy védelméül rendeltettek, akkor az államügyész csak mint *mellékfél* működik. Az államjavadat illető ügyekben főperes fél gyanánt eljárni, az államügyésznek tisztje.

Ügyszinte az államügyésznek kötelessége a *polgári állásról vezetett jegyzékekre* felügyelni, és az oly hivatalnok ellen, ki a polgári állásról jegyzékeknek készítése körül törvénytábla kötelességének eleget nem tesz, büntetés kimondása végett vádlóképen fellepni. Cod. civ. 50-ik 53-ik §. ¹⁾

Egyébiránt jól megjegyzendő, hogy az államügyésznek nem a perlekedő feleknek, hanem egyedül a törvénynek érdekét képviseli, miszerint kötelessége felügyelni, hogy a *törvény* az előforduló perekben helyesen alkalmaztassék, s ennél fogva

¹⁾ Frey id. m. 2-ik kiad 225-ik köv. lap; Feuerbach id. munk. 133-ik köv. lap; Völderndorf- Waradein id. m. 173-ik köv. lap, Mittermaier id. m. I. köv. 63-ik köv. lap;

oly esetben is, melyekben fellépni köteleztetik, főteendője, oda működni, hogy a fennforgó esetre a törvény pontosan alkalmaztassék; e szerint tehát az oly intézeteknek vagy személyeknek, melyeknek védőjéül fellép, nem csak javára, hanem, ha a jogosság úgy kívánja, *azok hátrányára is* indítványt tenni kötelessége. Az államügyészség tehát Franciaországban egy főszköz arra, hogy a bíróság ítéleteiben az *anyag jogot* mondja ki érvényesnek.¹⁾

Az államügyészségnek polgári perek körüli eljárását illetőleg röviden megjegyzendő, hogy ha az, mint *fő peres fél* lép fel, akkor ő az illető perben az *avoué* és *advocatok* teendőit teljesíti, tehát a pert felszereli, a nyilvános tárgyaláskor szóbeli előadást tart, és mindenben magát a polgári perrendtartás szabályaihoz alkalmazni tartozik, tehát a törvényes *jog-orvoslatokkal* szinte úgy élhet, mint akármely más peres fél; ha pedig az államügyész, mint *mellékfél* működik, akkor az ő teendője csupán a szóbeli nyilvános tárgyaláskori *indítványtételre* és arra van szorítva, hogy, ha azt tapasztalja, miszerint az ítélet a törvény sérelmével hozatott, ez iránt a fő államügyésznek jelentést tehet a végett, hogy a törvénysérelme a semmitó udvar által orvosoltassék, mi azonban a perlekedő feleknek javára visszahatni nem fog.

Ha valamely perben a szóbeli nyilvános tárgyaláskor a felek előadásai után az államügyész indítványát előadta, a feleknek nincs *joguk többé szólani*, hanem meg van azoknak engedve, az oly pontokra nézve, melyekben az államügyésznek nézete az övékétől eltér, Írásban *észrevételeiket* a törvényszékhez beadni.²⁾

A francia államügyészségnek különösen a polgári ügyekre vonatkozó hatóságát illetőleg, az *ellen és mellett* több érvek hozatnak fel. Az ellen: hogy az államügyészségnek polgári ügyek-

¹⁾ *Feuerbach* id. m. 181-ik lap. *Frey* id. m. 205-ik köv. 220-ik lap. *Paraquin* id. m. I. 62. III. 21-ik köv. I. *Krif. Zeit.* f. E. u. G. d. Ausl. 1834. VI. k. 409-ik köv. lap, *Mitiermaier* id. m. I. 63-ik lap. *Értekezésem* a jogfud. közlöny 1866-ik 41-ik szám 109-ik 110 ik pt. *Banter* id. m. 83-ik köv. lap.

²⁾ *Frey* id. m. 2-ik kiad. 225-ik 226-ik; 228-ik-230-ik lap; *Feuerbach* id. m. 135-6-ik.

bei befolyása, a bírósági ügyekkel foglalkozó tisztviselőknek *számát* tetemesen *szaporítja*, s ez által az azoknak fizetésére s egyéb szükségesekre megkívántató közöltségeket feltűnőleg neveli. Ez kitetszik abból, hogy minden első folyamodási és felelbbviteli törvényszéknél az előforduló ügyeknek és ezek elintézésével foglalkozó tanácsoknak száma szerint több, kevesebb államügyészi hivatalnok működik, kiknek *számát* Feuerbach 969-re, Frey és de Vaulx (a colmári felelbbviteli törvényszéknél első generaladvocat) ezerre teszik.¹⁾ Ezeknek száma sokkal *kevesebb* lehetne, ha az államügyészségnek a polgári ügyekbe befolyás megtagadtnék.

Másik érv az államügyészség ellen e tekintetből az, hogy befolyása által, midőn mint mellék fél működik, az ügynek *gyors elintézését* hátráltatja. Mert ha az elintézendő perben *előadó* rendeltetik, miután ez elkészült, indítvány tehetés végett a perbeli iratokat az államügyészséggel kell közölni; sőt oly esetekben is, midőn a tárgyalás tisztán *szóbeli*, az előkészítő iratokat a tárgyalásra kitűzött határidő előtt *három nappal* előbb az államügyészséggel közölni kell; és gyakran megtörténik, hogy vagy azért, mert az iratok, valamelyik félnek ügyvédjénél levén azok, az államügyészséggel *annak idején* nem közzétethettek, vagy mert az államügyészség sok teendői miatt még *el nem készülhetett*, az államügyészség a végtárgyaláskor 8, vagy 14 napi halasztást kér. Frey szerint az oly per, melyet az államügyész befolyása nélkül három hónap alatt el lehetne végezni, eltart hat hónapig. Az államügyészségnek közbejötté által okozott hátráltatás leginkább feltűnik a semmitő udvarnál, hol az illető *előadón* ténykérdésre nézve elkészülvén, a *jogkérdésnek* kifejtése végett az iratok az államügyészséggel is közlendők.²⁾

Felhozatik továbbá az államügyészség ellen az is, hogy

¹⁾ Feuerbach id. m. 141-ik lap; Frey id. m. 2-ik kiad. 211-ik 288-ik lap; De Vaulx Kr. Zeit. f. Rw. und Gesetzg. d. Ausl. V-ik köt. 47-ik lap. Azoknak száma, kiket a jogügyi ministerium a bíróságokhoz kinevez, meghaladja az ötezerét; a jogügyi ministerium alá tartozó hivatalnokoknak, mint a közjegyzők, avouek, greffierek, hui-sziereknek száma, s kiket szinte a jogügyi ministerium nevez ki, több mint 10,000. *Uo.*

²⁾ Feuerbach id. m. 143 -4-ik 1. Frey id. m. 2-ik kiad. 238-ik köv. lap.

azoknak mint a *törvény őreinek* befolyása a polgári ügyekbe felesleges nem csak. hanem a bíróságot sértő is. Felesleges, mert a törvény felett örködni oly értelemben, hogy az a perbeli esetekben pontosan alkalmaztassák, tehát attól önkény szerinti eltérés ne történjék, *minden bírónak* szigorú kötelessége; és ki azt vitatja, hogy az államügyésznek közbejárása nélkül törvényszerű jogszolgáltatást reményleni nem lehet, azt feltételezi, hogy a bírákban a *kellő törvény tudomány* vagy *lelkiismereteség* hiányzik, mi a bírákra nézve egyszersmind lealacsonyító és sértő is. Ha az államügyészi személyzetben oly kitűnő *mértéklen* megvan a törvénytudomány és részrehajlatlan lelkiismeretesség, mint az feltételeztetik; mert másként nem lehet reményleni, hogy az államügyészség a bíróságok felett üdvös ellenörködést gyakorolhasson; akkor célszerűbb volna az államügyészeket *birákká* nevezni ki, mert így az ügyek elintézésébe, mint az ítélet hozáskori tanácskozásban és szavazásban is részt vevők, nagyobb befolyást gyakorolhatnának. ¹⁾

Az államügyészi ellenörködés sikeretlensége feltűnőbb leend oly esetben, midőn hoszas tanulmány és gyakorlat által képzett bírák előtt *fiatal* és a gyakorlati jogpályán *kezdő* államügyész teszi indítványait. De feleslegesnek látszik az államügyészségnek a polgári ügyek körüli működése azért is, mert az ügynek állását az illető *ügyvédeknek előadásai*, az elnöknek és a bírának kérdésesi joga által tisztára lehet hozni annyira, hogy az államügyészségnek alig marad más teendője; mint az ügyvédek által mondottakat ismételni; mi azt okozza, hogy a bírák az államügyészségnek előadását *ritkán halgatják* figyelemmel, mint ezt *Frey*, ki ily jeleneteknek szemtanúja volt, állítja. ²⁾

Oly esetben, midőn a törvényszék tagjai közül különösen a semmitő udvarnál *előadó* rendeltetik, ez nem csak a *tény*, hanem a *jogkérdés* fölött is előadmányt készíthetne annyival

¹⁾ *Feuerbach* id. ns. 242-3-ik lap; *Frey* id. m. 239-ik köv. lap; *Arnold* id. műnk. 29-ik köv. lap. 38-ik lap; Dr. Robert *Osterloh*: die Reform der Civ. Prozessgesetzgebung in Sachsen und in Deutschland. Leipzig 1865. 24-ik lap.

²⁾ *Frey* id. m. 2-ik kiad. 237-ik lap; de még az ügyvédek előadásait sem (!?) *Uo.* 34-ik l.

is inkább, minthogy a tény és jogkérdés közt lényeges összeköttetés van, és valóban feleslegesnek látszik, ez utóbbit, a bírósági tagnak mellőzésével, az *államügyészre* bízni, mintha a törvényszéki tag arra kellő képességgel nem bírna. Ha az előadó bíró evvel csakugyan nem bír, miként várhatni tőle, hogy az államügyészi előadás folytán képes legyen a jogkérdés felett, *saját* meggyőződése szerinti *véleményre* jutni? ha pedig azzal bír, akkor nincsen ok, a jogkérdés feletti indítványnak készítését államügyészre bízni. ¹⁾

A francia államügyészségnek polgári ügyek körüli hatóságát illetőleg még megjegyeztetik, a) hogy az olyakra is kiterjed, miknél az állam közvetlenül *érdekelve* nincsen, mint például: ha valamely községnek ügye forog fen, ha valakinek polgári állásáról, végrehajtáskori árfelosztásról, csőd esetében a hitelezőknek osztályozásáról van szó stb; b) hogy az nem csak peres, hanem *perenkívüli* mint gyámsági, gondnoksági ügyekre is kiterjed; c) hogy mint fő perlekedő fél oly peres ügyekben jár el, melyekben az illető félnek mint testületeknek, községeknek kiskorúaknak, férjezett nőknek más *törvényes védője* is van; d) hogy az államügyésznek csupán magán természetű Ugyekbei befolyása akkor is, midőn a peres felek a bíróság által hozott ítéletben megnyugosznak, és melynél fogva az államügyész a hozott ítéletnek a semmítő udvar általi megsemmítését kívánhatja, felesleges; és ha a semmítő udvar az ítéletet mégsem - miti, az alsóbb bíróságnak *tekintélyét* csökkenti; e) hogy midőn az államügyészség az *államot* mint fő peres fél védi, ellenkezésbe jöhet önmagával akkor, midőn az államnak *állítólagos joga* alaptalan, és a törvénnyel ellenkezik; mert mint főperes fél az államot, mint a törvény öre pedig a törvényt s az ezzel egyező és az államéval ellenkező valódi jogot védelmezni köteleztetik; f) hogy az államügyészségnek eljárása *korlátozott* és önmeggyőződését az nem követheti, részint azért, mert az hivatalától *elmozdítható* levén, a jogügyi ministeriumnak befolyásától függ; részint azért, mert a felebbviteli törvényszéki *főállamügyésznek* joga van: tetszése szerint az alája rendelt államügyészek helyett fellépni, s így ezeknek, ha már elke-

¹⁾ Feuerlach id. m. 143-ik lap; Frey id. m. 2-ik kiad. 240-ik l.

szülve volnának is, eljárását akadályozni, 1810-ik júl. 6-ki rendelvény 49-ik cikk; g) hogy az államügyészségnek főnökei az *ügyvédek közül* választatnak, mit de *Vaulx* is megró azért, mert ez által az államügyészségi személyzetnél a *vetélkedés* akadályoztatik, és mert az államügyészi hivatal oly ügyészséget kíván, mit az ügyvédnek megszerezni alkalma nem volt, és ki-neveztetése után megszerezni, már késő lehet. ¹⁾

Ezek ellenében *De Vaulx* a francia államügyészségről értekezésében megjegyzi: igaz ugyan, hogy az államügyész a szóbeli tárgyaláskor halasztást kérhet, és így a pernek gyors elintéztetését akadályozza, de ez által, mi egyébként ritkán történik, az ügynek alapos elítélhetését nem lehetetleníti, mert későbbi előadása alkalmával a feleknek ügyvédjei által felhozott *érveket* ismételni szokja.

Az ügyvédek feleiknek érdekéből hajlandók lehetnek a dolog állását nem annak valósága, hanem *saját érdekek* szerint előadni, mi a kivált gyengébb bírót zavarba hozhatja; ²⁾ igen célszerű tehát, ha az államügyész, ki sem az egyik, sem a másik félnek lekötelve nincsen, párt tekintet nélkül az ügynek *tárgyilag* állását kifejti, és az alkalmazandó törvényt kijelöli, mi által a szigorú jogszolgáltatásnak üdvös szolgálatot tehet. ³⁾ S e tekintetből *de Vaulx* az államügyészségnek pol-

¹⁾ *Arnold* id. m. 30-ik köv. lap; *Frey* id. m. 2-ik kiad. 09-ik és 242-ik lap; *Krit. Zeit.* für Rw. und Ggcb. des Auslandes VI. köv. 420–1-ik lap.

²⁾ Példa erre egy eset, melyet mint tényt hallottam; t. i. gazdag búzakereskedőből lett táblabíró a megyei törvényszékhez bíról meghivatván, midőn a felperes előadását (keresetet) hallotta, úgy nyilatkozott, hogy biz annak igaza van; midőn osztán az alperesnek kifogásait (ellenbeszédet) hallotta, ama nyilatkozatra fakadt, hogy bizony ennek van igaza; és mikor ismét a felperesnek előadását (válaszát) hallotta, úgy látszott nekie, mintha mégis a felperesnek volna igaza, s így kellő jogtudomány hiányában, meggyőződésében ingadozván és magát az ítélet hozatalára képtelennek érezvén, minthogy lelkiismeretessége nem engedte, hogy az ítélet hozatalba részt vegyen, még a per előadásának bevégzése előtt, jókor odahagyta a jogtudatlan de becsületes táblabíró a törvényszéket.

³⁾ *Eduard Bomhard*: die Civilrechtspilege in der Bayerischen Pfalz etc. München. 1861-ik 38-ik lap.

gári ügyek iránti hatóságát nem hogy megszorítani nem, Böt inkább azt a kereskedelmi ügyekre is kiterjesztetni óhajtja; minél fogva az államügyésznek alkalom adatnék a *kereskedői osztályból* választott és a jogtudományban kevésbé otthonos bírák előtt az ügyre vonatkozó jogkérdést fejtegetni. Az államügyésznek a polgári ügyek szóbeli tárgyalásánál *jelenléte, és befolyása* továbbá az ügyvédekre nézve hasznos hatású lehet, a mennyiben ezek az által arra indíthatnak, hogy előadásaikban *óvakodóbbak* legyenek, és alaptalan szószaporitástól magukat tartóztassák.

Az államügyésznek a polgári ügyeknek tárgyalásánál jelenléte célszerű azért is, mert a polgári természetűnek látszó ügy *büntetőndőt* foglalhat magában, mit a jelenlevő államügyész észlelvén, ő azonnal, a polgári eljárás megállítása mellett, a büntetőnek megkezdését hozhatja indítványba.

Azonban de *Vuulx* is elismeri, hogy az államügyésznek polgári ügyekre befolyásából eredhető haszon annak *kitűnő képességét* feltételezi, minél fogva az képes legyen bő jogtudománya, és értelmes, alapos előadása által az ügyvédek felett magának *elsőbbséget*, és tekintélyt kivívni. Ahhoz pedig, hogy egyes államügyészek elegendő számmal legyenek, szükséges feltételül tekinti de *Vaulx* is, a *jobb fizetést*, és az első folyamodási törvényszéknél működő államügyésznek fizetését 1875 frankkal, a helyettesét pedig 1250 frankkal kevésnek tartja, s azt óhajtja, hogy az államügyészi helyettesnek jövedelme egy második rangú, az államügyészé pedig egy első rangú ügyvédnek jövedelmével egyenlő legyen. ¹⁾

Az államügyészi személyzet *elmozdíthatósága* mellett felhossa de *Vaulx*, hogy azt az államügyészi személyzetnek szervezete, annak egymásközi, és a jogügyiministerium irányábani *alárendeltsége* és a *központosítási* eszme, melyre az alapítva van, múlhatlanul megkívánja. Ha az államügyészek a jogügyi Ministeriumtól függetlenek és elmozdíthatatlanok volnának, köny-

¹⁾ Az államügyészséget, s annak a polgári ügyekbe befolyását védik: *Roulaud* (főállamügyész, később minister), *Lavielle* (semmitő udvari tanácsnok) *Etude sur la proc civ. Paris. 1862-ik 256-261.-ik lap. L. Arch f. d. civ. Prax. 46-ik köt. 426-7-ik lap.*

nyen megtörténhetnék, hogy a *szabad sajtó* útján nyilvánított nép vélemény által elragadtatva, a központi hatalommal ellenkezőleg járjanak el, mi különösen mozgalmas időkben a *közveszélyt* mozdíthatná elő. A polgári ügyeket tekintve is üdvös lehet az elmozdíthatásról tudat, hogy ez által az államügyésznek *ösztön* adassék, magát a haladó jogtudományosságnak színvonalán fenntartani, és el nem hanyagolni. ¹⁾

Mielőtt az államügyészegrőli előadásomat bevégezném, érdekesnek, és tanulságosnak vélem, valamit közölni abból, mit *Bomhard* főállamügyész; később jogügyi Minister idézett munkájában ²⁾ saját tapasztalata szerint az államügyészégnek működéséről a bajor Pfalzban, hol a francia jog van elfogadva, feljegyzett. Arra nézve, hogy az államügyészég szolgálatkész eszköz a kormány kezében a *bírói függetlenségnek* elnyomására, megjegyzi *Bomhard*, hogy a bírák közt is találkoztak olyak, kik magukat a kormány céljainak elnyerésére eszközül felhasználtni engedték; de azért az egész bírói kart elítélni, még senkinek sem jutott eszébe, és hogy, hogy az államügyészég hatalma határain túlsapni hajlandó, ezt akadályozni amaz alárendeltségnél fogva, mely az államügyészi testületen átszövődik, igen könnyű.

Az államügyészég *gyűlöletes* lett az által, hogy 1848-ban a büntető ügyeknek üldözésével ruháztatott fel. De mind a mellett a nép az államügyészég iránt a polgári ügyekben *bizalommal* viseltetik, mint ki azt jogaiban védi, és kihez az egyszerű polgár és paraszt mint őszinte tanácsadójához járul. Az államügyészek polgári ügyekkel annyira elfoglalvák, hogy csak ritkán és kivételképen foglalkoznak *büntető* ügyekkel. A bírák Franciaországban és Pfalzban *megnyugvást* találnak abban, ha az államügyész a legfontosabb ügyeket átvizsgálja és felvilágosítja. Ez az ügyek folyamát nem hátráltatja, mert az

¹⁾ *Krit. Zeit.* f. d. Rw. u. Ggeb. d. Ausl. V-ik köt. 40-ik köv. lap, és VI ik köt. 409-ik köv. lap. Keserű áldozattal vehetni meg Franciaországban a polgári társaságtól a jogot: nekie szolgálni. Uo. 419-ik l. *Vö. Freg* id. m. 2-ik kiad. 248-ik lap hol az államügyészég elmozdíthatósága, mint hiány adatik elő.

²⁾ *Die Civilrechtspilege in der Bayerischen Pfalz etc.* München 1861-ik 75-ik köv. lap.

államügyész csak *hat egész nyolc* napi határidőt kap, és mind e mellett bajor Pfalzban a *három hónapnál* öregebb perek, már a hátralékhoz számítatnak. Azonban az ily rövid elnapolás is ritkán történik, mert a szóbeli tárgyalásra kitűzött határidő előtt az államügyészek a feleknek *indítványait* meg tekintvén, a szóbeli tárgyaláskor rendszerint azonnal nyilatkoznak. Az államügyészi előadások rövidek, és minthogy azok a feleknek érdeke által nem érintetnek, az ügynek *valódi állását* felderítik; a minnek kitudása végett, a felekkel magán utón értekeznek. Az államügyésznek befolyása a nyilvánossággal és szóbeliséggel kapcsoltan a perbeli eljárást Pfalzban *mély erkölcsiség* jellemében tünteti elő. *Bomhard* az államügyésznek felügyeleti jogát, miről alább leend bővebben szó, mint igen üdvöst tünteti elő.

Üdvös az államügyésznek működése a békebírákra, és közjegyzőkre nézve is, kiket az tanácsaival támogat, sutba igazít. Az államügyészségnek nagy befolyása a polgári ügyekbe kitetszik amaz *adatokból*, melyeket *Bomhard* közöl; különösen 1859–60-ki évben *frankenthali* kerületi törvényszéknél az államügyész részt vett nyilvános tárgyalásnál 817 polgári ügyben, a *laudauinál* 554-ben; ezen felül az előbbi 969, az utóbbi 876 más titkos ülésben elintézett ügyben tett indítványt. Efféle ügyek szinte fontosak, mint: a kiskornak ingatlan javainak eladása, a hagyatéknak az örökösök közti felosztása stb.

Hasznos szolgálatot tesznek az államügyésznek a *szegényjognak* megadása körül, melynél fogva a szegény perlekedőknek ingyen védők rendeltetnek, és a perköltségektől felmentetnek. A szegényjoggal *visszaélés* szokott történni az által, hogy azok, kik azt megnyerik, alaptalan pereknek megindítására hajlandók, és ez által a bíróságokat, valamint a jogos feleket is csak terhelik, bosszantják. E részben az államügyészek hivatalos eljárásuk által sok bajt elhárítanak, mint ezt a *Bomhard* által előadott adatok tanúsítják. Ugyanis ezek szerint a pfalzi négy kerületi törvényszéknél 1851-52-ik évben 586 *szegényjogi* folyamodvány jött elő, melyekből 229-nek hely adatott, 183 elutasított, 129 kiegyenlített; 1853-54-ben 415 folyamodvány adatott be, melyekből 167-nek hely adatott, 139 elutasított, és 77 kiegyenlített; 1859-60-ban 197 ily folyamodvány volt elintézendő, ezek közül 100-nak elégtételt, 63

elutasított, 18 pedig kiegyeztetett. Bomhard id. m. 91-ik lapján megjegyzi, hogy szegényjog mellett kezdett per *igen ritkán* lesz diadalmas. ¹⁾

Bomhard az államügyészségnek polgári ügyek körüli üdvös befolyásárolói előadását azzal végzi, hogy különösen az által is, miszerint a bíróságok közötti *levelezést* és megkereséseket az államügyészség teljesíti, a bírák idegenszerű foglalkozástól megszabadulnak, és magukat egészen főfeladatuknak *tudományos* végzésére szánhatják. Az államügyészek nem testületileg, hanem *egyenként* teljesítik kötelességüket, mi okozza, hogy az ügyeket gyorsabban és kevesebb személyzettel végezhetik, mintha azokat a testületileg működő törvényszékeknek kellene elintézni. ²⁾

Az államügyészségnek tagjai azért, mert a jogügyi minisztérium által nevezetnek, és attól függvén, elmozdíthatók, tehát ennél fogva a minisztérium *közegeinek* tekinthetők, nyilvános minisztériumnak (*ministère publicnak*) nevezetnek. ³⁾

A hivatalos helyiség, hol az államügyészség dolgozik *parket*-nek, s ez okból az államügyészek *parket-hivatalnokok*-nak is nevezetnek, (*gens du parquet*.) ⁴⁾

Nem kell figyelmen kívül hagyni az államügyésznek állását a büntető ügyekben, mely különbözik annak a polgári ügyekhez viszonyától. A büntető ügyekben az államügyész mint az államot képviselő *közvádló* (fő peres fél) jár el oly esetekben is, midőn magán panaszos fél magát nem jelenti. A polgári ügyeknél az államügyész, mint az előadottakból kitéjük,

¹⁾ Arnold id. m. 59-ik lap. Bomhard id. munka 75-94-ik lap;

²⁾ Frey id. m. 2-ik k. 208-ik 214-ik 1! Feuerbach id. m. 129-ik 1. az államügyészségről L. még *Slaatslex.* v. Rotteck u. Welcker XIV. köt. 698-ik köv. lap art. Staatsanwaltschaft; Dr. Adolf Nissen: der Entwurf einer deutsch. Civ. proc. Ordnung in Vergleichung mit dem Saechsischen. Leipzig. 1864 ik 40-2-ik 1. Geib, id. munka 104-ik lap, ki a francia mind polgári, mind büntető eljárást szigorúan bírálja, elismeri, hogy az államügyészség Franciaországban, nem a büntetőkhöz tartozó ügyek körüli üdvös eljárása által közbecsülést és beimerést nyert.

³⁾ *Völderndorf-Waradein*: das Wesentliche des französ. Civ. processen. Nördlingen 1848-ik 175-ik lap. Feuerbach id. m. 131-ik 1. Paraquin id. m. I: 62-ik 1.

⁴⁾ Feuerbach id. m. 128-ik 1. Frey id. m. 2-ik k. 212-ik 1.

rendszerint csak mint mellékfél avatkozik a perbe és kivételkép jár ő el főperes fél gyanánt a törvényben különösen kijelölt esetekben; mindig *kötelessége* levén a valódi, anyagi jogot érvényre juttatni.

IX.

A bírának függetlensége.

A pontos és részrehajlatlan jogszolgáltatás megkívánja, hogy a bírák *függetlenek*, és mi evvel kapcsolatosan jár, hivatuktól *elmozdíthatlanok* legyenek.

Mindenek előtt megkívántatik a bíróban, hogy az *bensőleg független*, vagyis az eldöntendő eseteket illetőleg meggyőződésére nézve önálló és független legyen; mi csak akkor leend, ha bír kellő *tudománynyal*, melynél fogva képes lehessen a fenforgó eseteknek jogossága vagy jogtalansága fölött saját felfogása szerinti önálló véleményre jutni, és oly *szilárd jellemmel*, hogy bátor legyen benső meggyőződését külviszonyokra, és tekintélyrei figyelem nélkül kimondani. Az első, feltételezvé az ahhoz megkívántató természeti tulajdonokat, tanulmány és gyakorlat által szerezhető meg; az utóbbi nagy részt természeti adomány, minek hiányát azonban erkölcsi nevelés, különösen a szigorú *kötelesség-érzetnek* kifejtése által pótolni, meglétét pedig fokozni lehet és kell. A mely bíróban a belfüggetlenség hiányzik, az a külbefolyásnak és tekintélynek hódolni, véleményében ingadozni, belmeggyőződését hivtelenül megtagadni, s ez által a szigorú jogszolgáltatást, mit mégis hivatása szerint tisztán fentartani kötelessége, veszélyeztetni fogja.¹⁾

A bírónak külfüggetlenségét biztosítani lehet *jó anyagi ellátás*, és hivatalátóli *elmozdíthatlanság* által. Ha a bíró anyagilag jól ellátva nincsen, a perlekedő felek önző befolyásának éa a megvesztegetésnek lesz kitéve. Ha pedig a bíró hivatalától önkényt *elmozdítható*, akár bizonyos időszakonként, mint például a bizonyos időben ismételt választásoknál, vagy akár mikor a felsőbbségnek, kormánynak önkénye szerint; akkor attól pontos és részrehajlatlan jogszolgáltatást alig várhatni;

¹⁾ Hogy a bírának függetlenségét az elnök és bírótársak irányában is biztosítani kell. említve volt a 16-ik lapon.

mert a vágy hivatalát megtarthatni, arra fogja őt indítani, hogy a perek elintézésénél részrehajlás által inkább azoknak kegyét és pártolását megérdemelni igyekezzék, kiktől hivatalában megmaradása függ, mintsem hogy a szigorú, de *nem kedvező jogosságot* valaki hatalmasnak, akár magánosnak, akár kormányának irányában kimondani kész legyen.

A bírósági személyzetnek jó ellátását az *eszélyesség* is javasolja; mert természet szerinti vágya az embert oly kereset módhoz vezérli, mely mellett fáradsága után több élvezetet reményi; ha tehát a bírák *rosszul* vannak ellátva, ez azt fogja eredményezni, hogy az ügyesebbek magukat jövedelmesebb életmódra szentelvén, a bíróságra csak a gyengébbek lesznek alkalmazhatók, a jogszolgáltatásnak kétségtelen hátrányával.

Akár választás, akár kinevezés által nyerje tehát hivatalát a bíró, a pontos jogszolgáltatásnak lehetősége megkívánja, hogy az mindenkép *független*, és mindaddig hivatalától *elmozdíthatlan* legyen, míg azt kötelessége szerint teljesíti; és csak akkor, ha törvényes per útján bebizonyítatik, hogy szigorú kötelessége ellenére részrehajlólag járt el, legyen hivatalától elmozdítható.

Ily intézkedés mellett lehet reményleni, hogy a bírák meggyőződésök szerint *lelküismeretesen* teljesítsék kötelességüket; mit minden kétségen túl kevésbé lehet reményleni ott, hol a bíró akár a választóknak, akár pedig a kormánynak *önkényétől függő* és hivatalától minden elegendő alapos ok nélkül elmozdítható. Hogy egyébkint a bíró függetlensége mellett más *csábító ingereknek*, mint jobb állomásrai előléptetés, címosztogatás, ellenállni képes legyen, azt a szigorú kötelességérzet, s *ama tudat* fogja eszközölhetni, hogy a pontos jogszolgáltatás az egyedüli mód az emberiségnek békés együttlétét és haladását lehetségessé tenni, és hogy a szigorú jogszolgáltatás hiánya szabad tért enged az énző szenvedélyeknek, a kölcsönös jogsérelmeknek, s így tárt kaput nyit a minden rendet felbontó féktelenségnek, anarchiának. ¹⁾

¹⁾ L. *Értekezésem a bírósági szervezetről* az 1865-ik sürgönynek 206-ik 207-ik sz. és *igen is tisztázzuk az eszméket*. Jogtudományi Közlöny 1866-ik 16-ik és 17-ik sz.

A jogszolgáltatásnak arra nézve, hogy az mind a kormány, mind a magánosok befolyásától megvédvé, gyakoroltassék, Franciaországban egy főbiztosítéka a *bíráknak függetlensége*, illetőleg hivataltöli *elmozdíthatlansága*, mit Frey idézett munkájának 27-ik lapján az állampolgári jogok paladiumának, a nyilvános biztonság és rend biztosítékának és az alkotmányos államszervezet védvárának, *Gibraltárjának*, nevez. Ez elmozdíthatlanság a franciaországi 1814-ki alkotmányának, 58-ik és 1830-ki alkotmányának 40-ik cikkében van kimondva, melyek szerint a bírák a király (császár) által nevezetvén, elmozdíthatlanok.

Az 1790-ik aug. 16–24-ki törvény szerint a bírákat a nép *választotta*, mi azonban később mint célszerűtlen megszüntetett. A választás előbb hat évre történt; később Napoleon alatt öt év múlva lettek csak a bírák elmozdíthatlanok. A semmitő udvarnak tanácsosai is a nép által utóbb a senatus által választattak, és még később a császár által kinevezettek. *Paraquin* id. m. I-ső köt 18-ik, 33-ik, 34-ik, 58-ik lap.

Az elmozdíthatlanság Franciaországban oly szigorúan vétetik, hogy ott a bírói tagot nem csak törvényes per utón hozott ítélet nélkül hivatalától megfosztani, de még egy törvényszéktől más hasonló folyamodási törvényszékhez akarátja ellenére *áttenni sem lehet*; mi ha máskint volna, a bírának függetlensége a kormánytól csak képzeleti volna, minthogy nem mind egy például: bíró lehetni *Parisban* vagy más nevezetes nagy városban, vagy pedig valami távol eső, sokkal csekélyebb műveltségű kis városban; és a kormány, ha a bírákat egy törvényszéktől a másik hasonló állású törvényszékhez áttenni joga volna, ez által a bírákra káros befolyást gyakorolhatna.

Az elmozdíthatlanság által, a bírák védve vannak egyszersmind ama befolyás ellen, melyet a *perlekedő felek* a bírákra gyakorolhatnak ott, hol azok bizonyos időszakhoz kötött *választásnak* kitevék. A bírói elmozdíthatlanság egy fő ok lehet arra, hogy a bíró állásáról mind a kormány, mind a közönség irányában biztosítva levén, s így a pártokon felül emelkedhetvén, eljárásában irányadóul csupán *csak a törvényt* tekintse, és a szigorú jogosságot minden személy-válogatás vagy más mellékes érdekei tekintés nélkül, legjobb meggyőződése

szerint kiszolgálja; mi által egyszersmind ő lehet mozgalmas időkben a szenvedélyes behatások és pártoskodások által netalán veszélyeztetett *jogállamnak megmentője* és fenntartója.

A bírósági tagoknak e főkellékével, az elmozdíthatatlansággal a *békebíró* azonban nem bír, mi az 1814-ki alkotmány 61-ik és az 1830-ki alkotmány 52-ik cikkeiben van kimondva, melyek szerint a békebírák, a király által neveztetvén, nem elmozdíthatlanok.

Az 1790-ik august. 24-ki törvény szerint a békebírák és annak két ülnöke (prudhommes assesseurs) ¹⁾ a Cantonnak jelesbjei (notablek) közül a Cantonnak választási joggal bíró valamennyi polgárai által két évre *választattak* a nélkül, hogy a kormánynak helybenhagyása megkívántatott volna. E szabad választási jog azonban már a consulság alatt X-ik év, thermidor 16-ik (1804-ik augusztus 4-ki) tanácshatározattal *megszüntetett*. E határozat szerint a Canton polgárai az államfőnek kettőt ajánlottak, ki ezek közül egyet *tíz évre* kinevezett; ez időnek lefolytával az addigi békebíró ismét megválasztathatott, illetőleg kineveztetetett. Az 1828-ik és 1837-ik törvények szerint a *kormány* a békebírókat szabadon kinevezi, s elmozdítja. ²⁾

E biztosítéknak, a függetlenségnek hiánya annál veszélyesebb a magános perlekedőkre nézve, minthogy ezek a békebírárság, mint egyes bíróság irányában meg vannak *fosztva ama biztosítéktól*, mit egy testületi bíróság, már mint ilyen nyújthat. ³⁾ Kivételt képeznek e részben Franciaországban a *kereskedelmi törvényszékeknek* bírái is, kiket a kereskedők jelesbjeinek (notablek) gyülekezete választ; szinte ezek által választatik a kereskedelmi törvényszéknek *elnöke* is, kinél megkívántatik, hogy 40 éves, és már kereskedelmi törvényszéki bíró volt legyen. A kereskedelmi törvényszék tagjai hivatalukat fizetés nélkül *két évig* viselik és ezután csak egy évnek elmúl-

¹⁾ Ezek a IX. év ventose 9-ki (1801. febr. 28-ki) törvény által megszüntettek. *Frey* id. m. 2-ik kiad. 44-ik l.

²⁾ *Frey* id. m. 2-ik k. 46-7-ik l. *Krit. Zeit.* f. d. Rw, u. Ggeb. d. Ausl. VII-ik köt. 416-ik lap.

³⁾ L. fentebb a testületi bíróságról.

tával választhatók meg ismét. Hogy az államügyészek elmozdíthatók, már előadatott. ¹⁾

Nehogy azonban a bírák elmozdíthatatlanságuknál fogva a perlekedőknek kárára *hatalmukkal visszaéljenek*, vagy kötelességeiket hanyagul teljesítsék; ezt akadályozó módokról a francia törvényhozás gondoskodott, a mennyiben a magánosok ártalmára hatalmát túlhaladó, vagy azzal visszaélő bíró, a törvény útján hivatalától nem csak elmozdítható, hanem bűnvádi eljárás folytán fi. a francia büntető eljárás 479-503-ik §§-ait) meg is *büntethető*, a hivatalát hanyagon teljesítő bíró pedig *fegyelmi büntetéssel* illethető.

A francia büntető) törvénykönyvnek III-ik könyv, 3-ik fejezetnek 2-ik osztálya szól a nyilvános tisztviselők által hivataluk teljesítése közben elkövethető *büntettekről* és *vétségekről*; különösen az 1.-ső §. *sikkasztásokról*, miket a nyilvános letétet kezelők vihetnek végbe, 169-173-ik pont, büntetés a fenforgó súlyosító vagy enyhítő körülmények szerint kényszermunka meghatározott időre, vagy fogság 2 évtől 5 évig, és pénzbírság, mi a megtérítendőnek egy negyed-résztől egy tizenketted részéig terjedő lehet; a 2-ik §. a *zsarolásokról*, miket a nyilvános hivatalnokok elkövethetnek, 174-ik pont, büntetés: *fegyház büntetés*, vagy *fogság* két évtől öt évig, és még pénzbírság, mi a megtérítendő kárnak egy tizenketted részétől egy negyed részéig terjedhet; 3-ik §. *vétségekről*, miket oly tisztviselők visznek végbe, kik hivatalaikkal össze nem férő *üzletbe* vagy *kereskedésbe* bocsájtkoznak, 175. 176-ik pont, büntetés: *fogság* hat hónaptól két évig, ezen felül *pénzbírság* a megtérítendőnek tizenketted részétől negyed részéig; s illetőleg élelmi szerekkel való üzletnél *pénzbírság* öt száz franktól tíz ezer frankig, és *elkobzása* az üzlet tárgyának; 4-ik §. a nyilvános tisztviselőnek *megvesztegetéséről* 377-ik-183-ik pont, büntetés: *gyalázó kiállítás és pénzbírság*, az ígértnek vagy kapottnak fele, de legalább *kétszáz frank*; vagy ama büntettnek *szigorúbb* büntetése, mire a megvesztegetés történt; a megvesztegető úgy bűnhődik, mint a megveszte-

¹⁾ Frey id. munka 27-ik köv. lap. 3-ik kiad. 79-80-ik 1, *Paraguin* id. m. I. 33-ik 53-ik lap.

getett, ha a megvesztegetésnek *eredménye* volt; ha nem volt, büntetés: *fogság* három hótól hat hóig és *pénzbírság* száz franktól háromszáz frankig; vagy a 177-ik ptban kimondott pénzbüntetésen felül még fegyház büntetés; vagy ha a megvesztegetés folytán a fegyházbüntetésnél nagyobbra elítélés következett, e *nagyobb büntetés*; vagy az *állampolgári* jogoknak elvesztése; 5-ik §. a hatalommali *visszaélésről*, 184-ik-187-ik pont különösen 1. osztály: magános személyek iránt, büntetés: *pénzbírság* 16–200 frankig; *pénzbírság* 200 frktól 500 frkig, és nyilvános *hivatal viselésétől* eltiltás 5 évtől 20 évig; vagy a körülmények szerint *fegyrendőri*, *fegyházi*, *kényszer munkai* büntetés; 2-ik osztály: az állam iránt, 188–190-ik pont, büntetés: *fegyház* büntetés; vagy *elszállítás* (deportatio); vagy ha *szigorúbb* büntetést okoztak, ezek; 6-ik §. oly vétségekről, melyek a polgári állapotról vezetett jegyzékekre vonatkoznak, 192–195-ik pont, büntetés *-fogság* egy hótól három hóig, és *pénzbírság* 16 frktól 200 frkig; vagy *fogság* 6 hótól 1 évig és *pénzbírság* 16 frktól 300 frkig; vagy *pénzbírság* 16 frktól 300 frkig; fenyhagyatván egyetértés esetében a *szigorúbb* büntetések, és a polgári törvénykönyvnek I-ső könyv 8-ik eimében foglalt egyéb büntető intézkedések, 7-ik §. a nyilvános hatalomnak előleges vagy utólagos *törvénytelen* (megbízás nélküli) gyakorlatáról, 196-197-ik pont, büntetés: *pénzbírság* 16 frktól 150 frankig; *y&gy fogság* 6 hótól 2 évig és *pénzbírság* 100 frktól 500 frankig, va¹ amint nyilvános *hivataloskodástól* eltiltás 5 évtől 10 évig; különös intézkedésekről a 198-ik pt. ¹⁾

E helyütt megemlítést érdemel az, hogy Franciaországban az első folyamodási törvényszéki tagoknak *szavazatai* egyenlők; a szavazattöbbség határoz. Ha a bírák *több mint két részre* oszolvák, akkor új szavazás történik, és ha ekkor is a bírák több véleményűek, akkor a legkisebb számmal levők kötelezettek valamelyik nagyobb számú szavazókhöz csatlakozni. Ha a szavazatok *egyenlőn* vannak megoszolva . akkor ennek megszüntetése végett a kerületi törvényszéknél még egy bíró, vagy helyettes, vagy ügyvéd, vagy prókátor (avoué) használtatik;

¹⁾ Ki az itt megérintettekről bővebb tudomást szerezni kíván, olvassa az idézett törvénycikkeket.

a felebbviteli törvényszéknél pedig rangsorozat szerint egy vagy több bíró, vagy ha valamennyi bíró az ügy eldöntésében máirészt vett volna, három öreg jogtudós hivatik meg; mikor osztán az ügyet még egyszer szóval vagy írásban tárgyalni kell. *Cod. de proc. civ.* 116–118-ik, 467–468-ik §§. Ha a semmitő udvarnál a szavazatok egyenlőn vannak megoszolva, akkor oly öt semmitő udvari bíró alkalmaztatik, kik még az ügy feletti tanácskozásnál jelen nem voltak. ¹⁾

A törvényszékek rendszerint testületileg működnek, ritkán egyenkint mint a törvényszéknek megbízottjai. Az első folyamodási törvényszéki *elnököknek* hatósága nem csak a törvényszéknek belműködésére és a rendnek fenntartására, hanem olyakra is kiterjed, mik a *perbeli eljárással* szorosabb összefüggésben vannak, és ezek körül ők maguk a törvényszéknek befolyása nélkül intézkednek, mint: ha halasztást nem szenvedő esetekben a *határidőt* megrövidíteni, (ordonnances à bref délai) vagy más ideiglenes intézkedést tenni szükséges. Ily intézkedéseket magukban foglaló határozatok *ordonnances sur référéseknek* neveztetnek, és vásár- vagy ünnepnapon is hozhatók. ²⁾

A felebbviteli törvényszékek bírái és elnökeinek teendői az által bővebbülnek, hogy az esküdszékek eleibe tartozó büntetteknek tárgyalásában és ítélésében részt vesznek. ³⁾

Különössége a francia első folyamodási és felebbviteli törvényszékeknek az, hogy mindegyik bíró köteleztetik a nyilvános ülés kezdete előtt nevét egy *jegyzékbe beírni*, s így jelenlétét igazolni; e jegyzékek *le registre de pointe*-nak neveztetnek, és minden ülés előtt az elnök által aláíratván, bezáratnak. A bírának bizonyos *napi díjakhoz* a szerint van joguk, amint az említett jegyzékben beírva előjönnek. ⁴⁾

A francia bírának *anyagi függetlensége*, a mennyiben fizetések utóbbi időben javult, jelenleg jobban van biztosítva,

¹⁾ VIII. év Ventose 27. törv. 64. §-a; *Feuerbachid. m.* 304-7. 1.

²⁾ *Frey id. m.* 2-ik kiad. 179-ik köv. lap; *Feuerbach id. munk.* 125-ik köv. 1.

³⁾ *Frey id. m.* 2-ik kiad. 186-ik köv. lap. *Feuerbach id. munka* 84-ik köv. lap.

⁴⁾ *Frey id. m.* 2-ik kiad. 190-ik lap.

mint azelőtt volt. Különösen a *békebíráknak* fizetése az 1845-ki június 21-ki törvény szerint Parisban 7000 frank, más városokban 4000, 3000, 2500, 2000, 1800, 1500, és legkevesebb 1200 frank. Az említett törvény által azonban a mellékdíjak megszüntettek!)

A *kerületi törvényszéki* bírának fizetése a VIII-ik év ventose 27-ik törvény X, szerint az illető városokhoz alkalmazva volt 2400, 1800, 1500, 1200 és 1000 frank; az elnökök többször kapták felét, az alelnökök pedig egy negyedét a bírák fizetésének. Újabb időben fizetésök *jávitatott* akként, hogy az most 7000 frank (Parisban) és 1800 frank közt van; az *elnökök* fizetései 18,000 franktól 3000 frankig van megállapítva.

A *felelősségi udvaroknál* a fizetés 2000 és 4200 frank közötti volt; 1847-ben az szabályoztatott úgy, hogy Parisban van 10,000 frank, máshol 6000 egész 4000 frankig; az *elnök* Parisban kap 25,003 frankot, máshol 20,000, 18,003, és 15000-et. A *tanácselnökök* Parisban 12,500 frankot, máshol 9000-et, egész 6000 ig.

A *semmitő udvarnál* az első elnök fizetése 30,000 frank, a tanácselnököké 18000 frank, a tanácsosoké 15000 fr. (1837-i nov. 7-i rendelet).

Az *államügyészi* hivatalnok fizetései az illető törvényszéki tagoknak fizetésével egyenlő, úgy hogy a főállamügyész fizetése az elnökével, a főállamügyész helyettesé a felelősségi tanácsoséval, az államügyész és helyettesé ismét az első folyómodási elnökével és bíróival egyenlő. ²⁾

a) A fegyelmi hatalom.

A fegyelmi hatóságot illetőleg: a kerületi törvényszékek *elnökei* a békebírákat és a kerületi törvényszéknek tagjait, hivatalból vagy az államügyésznek szorgalmazása folytán rendre utasíthatják; ha pedig ez nem használna, akkor a kerületi *törvényszék* az említett bírákat egyszerűen vagy szigorú-

¹⁾ Vö. az előbbi fizetést a 32. lapon. Hogy a békebírák fizetésének javítása folytán az, mi a bíróságról annak csekélyebb fizetését illetőleg megjegyeztetett, az előbbi időre alkalmazható, magából érthető.

²⁾ *Paraquin* id. munka 1. köt. 38-ik, 44-5-ik, 51-2-ik, 59-ik, 65-ik lap.

abban megróhatja, vagy hivataluktól ideiglenesen fel is függesztheti; ez utóbbi fenyítéssel a *fizetés* beállítása van kapcsolatban. A kerületi törvényszék által tanácsülésében hozott fegyelmi ítélet azonban *megerősítés* végett mindig a felebbviteli törvényszékkel közlendő.

Felebbviteli törvényszéki tag ellen a fegyelmi hatalmat. az előadott fenyítékek alkalmazásával, a *felebbviteli törvényszék* tanácsülésében gyakorolja. Ha a kerületi törvényszék fegyelmi hatóságát a békebírák vagy saját törvényszéki tagjai irányában kellőleg nem alkalmazza; akkor az ily, köteleességét mulasztó törvényszéknek rendre utasítása mellett a *fegyelmi hatalmat* szinte a felebbviteli törvényszék gyakorolja. Ha pedig valamely felebbviteli törvényszék fegyelmi hatalmának kellő használatát elmulasztaná, vagy fegyelmi hatóságot a felebbviteli törvényszék ellen kellene gyakorolni, ekkor a *jogügyi minister* a semmitő udvarral együtt, ennek teljes ülésében járna el.¹⁾

Megjegyzendő azonban, hogy fegyelmi büntetést nem lehet kimondani, az illető *fenyítendőnek és az államügyész ségnek* kihallgatása nélkül; és hogy minden fegyelmi ítéletet, annak végrehajtása előtt, helybenhagyás végett a *jogügyi ministerrel* kell közölni. A jogügyi minister egyébiránt a kerületi és felebbviteli törvényszékek tagjait maguk igazolása végett maga eleibe is idézheti.²⁾

b) Az államügyészségnek felügyeleti joga.

Arra, hogy a bírák elmozdíthatlansága mellett a jogszolgáltatás hátrányt ne szenvedjen, közreműködik az *államügyészség felügyeleti jogával*, melynél fogva az államügyészségnek kötelessége felvigyázni, hogy az illető törvényszéknél a törvényes alakszerűségek, a belső szolgálatot és fegyelmet illető rendeletek pontosan megtartassanak; ez okból az államügyész a törvényszéknek *oly értekezleteire*, melyek a belső szolgálatra és ügyrendre vonatkoznak, meghívandó. Ha az államügyész

¹⁾ 1810-ik ápril 20-ki törvény 10-ik, 50-ik, 56-ik cik. *Feuerbach* id. munka 94-ik lap.

²⁾ *Frey* id. munka 198-ik 1. 225-ik 1. 2-ik kiad. 141-ik 191-ik *Paraquin* id. m. I. k. 27., 89., 43., 44., 61., lap. IV. k. 43-46. lap.

valami rendellenest tapasztal, azt mindenek előtt az illető törvényszéki elnöknek tudtára adni tartozik; mi ha siker nélkül maradna, az államügyész felsőbb hatóságához tehet jelentést.

Az államügyészeknek köteleességek egyszersmind, minden évben *kétszer* (april és September havakban) az illető törvényszéknek eljárásáról, különösen az elintézett vagy hátralékban maradt ügyekről *jelentést tenni*] és pedig a kerületi törvényszék mellett lévő államügyész az illető felebbviteli törvényszéknél lévő főállamügyészhez, ez pedig közvetlenül a jogügyi ministerhez. ¹⁾ Az említett fél évi jelentések, az elfogadott nyilvánossági elvhez képest, kinyomatni szoknak.

Az államügyészség felügyeleti jogának kifolyása az is, hogy, mint a 46-ik lapon említve volt, a jogszolgáltatási évnek elején a felebbviteli törvényszéknél levő főállamügyész teljes ülésben, melynek összehívását az a szükség szerint az illető elnöknel más időben is szorgalmazhatja, és melyre az avouek és advocatok (prókátorok, ügyvédek) is meghivatnak, a bírósági és törvénykezési személyzetre nézve helyeslő vagy megrovó észrevételeket is tehet.

Az államügyészség bír joggal, fegyelmi *vizsgálatot* indítványozni a bírák, ügyvédek és közjegyzők ellen, s ezeknek megfenyítését az illető törvényszék, vagy ügyvédi, közjegyzői *kamara előtt szorgalmazni*. Felügyel továbbá az államügyészség a törvényszéki rendészet hivatalnokaira, mint: a *békebíró*, *vizsgálóbíró* a csendőrség tisztjei, a rendészet biztosai, polgármesterek és segédjei, mező és erdő csőszök.

Felügyeleti s egyszersmind fegyelmi hatalommal bír végre az úgynevezett *ministerialis hivatalnokok* fölött, mint az *avouek*, (prókátorok,) *huiszierek*, (végrehajtók) és *greffierek* (írnokok,) kikre nézve az államügyészségnek hatósága nagyobb, mint a bírák, ügyvédek és közjegyzők felett, kik irányában az fegyelmi hatalmat közvetlenül nem gyakorol. ²⁾

Arnold (bajor államtanácsos és nyugalmazott felebbviteli törvényszéki elnök) az államügyészségnek a bíróságok

¹⁾ *Paraquin* id. m. III-ik k. 22-ik lap; *Feuerlach* id. munka 132–3-ik lap; *Frey* id. munka 2-ik kiad. 219-ik köv. lap.

²⁾ *Frey* id. munka 2-ik kiad. 194-ik 219-ik köv. lap. *Paraquin* id. m. I. 49-ik 1. III. 21-ik köv. lap.

iránti felügyeleti jogáról megjegyzi, ¹⁾ hogy ez ellenkezik a *bírói függetlenséggel*, a mennyiben a bíróságok az államügyész irányában is szigorú jogosságot szolgáltatni hivatvák, és az államügyész felügyeleti jogánál fogva *erkölcsi nyomást* gyakorolhat a törvényszéki tagokra, a neki kedvező, az ő véleményével megegyező Ítéletnek hozatala végett. Az államügyész, ha őt minden személyeskedéstől mentnek gondoljuk is, saját *meggyőződése* szerint, mit leghelyesebbnek tart, fog jelentéseiben a bírákról nyilatkozni, s annak alig kedvezni, ki az ügyeket ámbár legtárgyilagosabban, de az ő *nézetétől eltérőleg* szokta felfogni. Fog-e és mennyi hitelt érdemelni jelentéseiben az oly államügyész, ki *alanyi nézetektől* és befolyásoktól vezetetik, kiki megítélheti. Ezekből kitűnik, hogy az államügyész a bírói önállóságra veszélyes befolyást gyakorolhat kivált a gyengébb jellemű bíráknál; kik, hogy az államügyésznek hajlamát, és kedvező jelentését megnyerjék, hajlandók leendnek, az államügyészi véleményt a pereknek eldöntésénél vakon követni, és meggyőződésök ellen is sajátjukképen nyilvánítani.

Arnold azt véli, hogy az elnökségek, és ezek által teendő jelentések, kimutatások és a törvényszékeknek vizsgálatai elegendő *ellenőrködésül* szolgálhatnak a bírák irányában, és nem oly lealacsonyítók, mint ha ez ellenőrséget egy különálló a bíróságtól független testület gyakorolja.

Az első megjegyzésre nézve amaz észrevételt tehetni, hogy az államügyészi jelentések körüli hiányok lehetségesek akkor is, ha azokat mások például: a törvényszéki *elnökök* készítik; mert ezek is gyarló emberek levén megtörténhetik, hogy mellétekintetek által indíttatnak a jelentések készítésénél, s ennél fogva a tárgyilagos jogosságtól eltérőleg nyilatkoznak.

Mi pedig a törvényszéknek vizsgálatait illeti, ezektől üdvös sikert a már megtörtént hibának javítására nézve *Feuerbach*, ki maga is bíró, és felébbviteli törvényszéki elnök volt, nem reményi, mert azok rendszerint *előre tudva* levén, a vizsgálók elkészültén fogadtatnak, és az ily kiküldetések inkább látogatásokká, mint szigorú vizsgálatokká, a miknek mégis lenniök kellene, válnak. *Visitációk* – *visiták*.

¹⁾ *Arnold* id. munk. 40-ik köv. lap.

Az elnökök által készítendő *jelentésekre* nézve megjegyeztetik, hogy az elnökök, mint a törvényszékeknek tagjai, s így érdekeltek, alig fognak hű jelentéseket készíteni. ¹⁾

Bomhard az államügyésznek felügyeleti jogát a jogszolgáltatás *mellékszemélyeire* nézve üdvösnek tartja, mert ennél fogva megtörténhetik, hogy ha az államügyész azt tapasztalja, miszerint a per folyama alatt valami *hiba* történt, ennek orvoslása, illetőleg megfenyítése, az okozott költségek megtérítése végett azonnal *indítványt* tehet, mit a törvényszék, miután már érdemleg ítélt, elmulasztani hajlandó.

Az államügyész felügyeleti joga nem veszedelmes, mert annak joga mindenek előtt a fegyelmi vád *adatainak gyűjtésére*, és ha ezek alaposak a megszabandó fenyítékeknek *indítványozására* terjed. A fegyelmi eljárást mindig megelőzi az intés, rendreutasítás, és az illető vádlottnak elegendő módja van, magát igazolni. ²⁾

Megjegyzendő e helyütt, hogy az államügyészi személyzet felett fegyelmi hatalmat *nem a bíróságok*, hanem az alsóbb fokú államügyészi hivatalnokok felett a *felsőbb fokú államügyészek* gyakorolnak; így különösen a kerületi törvényszéknél lévő, valamint a felebbviteli államügyészi alsóbb hivatalnokok fölött a felebbviteli törvényszék melletti *főállamügyész*; e fölött pedig részint a semmitő udvarnál lévő főállamügyész, részint közvetlenül a *jogügyi minister* gyakorolja a *fegyelmi hatalmat*. ¹⁾

X.

A nyilvánosság.

Nyilvános az eljárás ott, hol a bírák nem zárt ajtóknál, mindazoknak, kik nem a bírósághoz tartoznak, kirekesztésével,

¹⁾ *Feuerbach* id. m. 138-ik köv. lap azt állítja, hogy az államügyészi-felügyeletet a francia bírák nem tartják becsületsértőnek; és megjegyzi, hogy a kinek nincs mit titkolnia, az nem fél a felügyelttől; ki pedig attól fél, igyekezni fog azon, hogy ne legyen titkolni valója. *Frey*: id. m. 2-ik kiad. 135-ik köv. lap.

²⁾ *Bomhard* id. m. 83-ik köv. lap.

³⁾ *Frey* id. m. 2-ik kiad. 216-ik 271-ik; *Paraquin* id. munka I. köt. 64-5-ik lap.

hanem *nyílt ajtóknál*, miszerint a bírósághoz nem tartozó más személyek is jelen lehetnek, végzik teendőiket. A nyilvánosság lehet *korlátlan* vagy *korlátozott*, és pedig mind a perre, mind a személyekre nézve. A *perre* nézve, a mint t. i. az kiterjed, az egész bírói eljárásra, vagy csak annak némely részeire, különösen: a pernek felszerelésére, annak az ítélendő bírák előtti előadására, a hozandó Ítélet fölötti tanácskozáásra, szavazásra, s az ítéletnek kihirdetésére; a *személyekre* nézve, a mint t. i. mindenkinek vagy csak bizonyos személyeknek, például a peres feleknek, azok ügyvédjeinek, rokonainak, barátjainak, férfiaknak vagy nőknek is minden megszorítás nélkül megengedtetik a bírói eljárásnál jelenlét. Nyilvános eljárásnak a *titkos* eljárás az ellenkezője.

A perlekedő feleknek érdekében van tudni, vajjon peröknek tárgyalásakor a törvényszék úgy volt-e *összeállítva*, mint annak a törvény szerint lennie kell; a per *előadása*, kifejtése hü, a dolog valódi állásával megegyező, s kimerítő volt-e; a bírák a per előadásánál kellő figyelemmel voltak-e, szerezhetek-e maguknak a per mibenlétéről elegendő *tudomást*, és szabadon, minden külnyomás nélkül ítélték-e; s végre mely érveknél fogva hozatott az ítélet. A *nyertes fél* minden további vizsgálat nélkül meg fog a neki kedvező ítéletben nyugodni, és az egész eljárást helyeslenni; de a *peresztett fél*, minthogy alig lesz hajlandó elismerni, hogy ügyének jogtalansága miatt vesztette el a pert. az *ügyvédeket, bírákat*, és az eljárást fogja pereszténe okául tekinteni és hirdetni; vagyis: az ügyvédeket, bírákat mint tudatlanokat, részrehajlókat, s az eljárást, mint a perrendtartás szabályaival meg nem egyezőt fogja *gyanusítani*. S miután a peresztők száma napról napra szaporodik, szaporodni fog azoknak száma is, kik az ügyvédeket, bírákat s az eljárást gyanúsítják; mi végre a törvényszékek és a törvénykezési eljárás iránti bizalmatlanságot szülheti, mit akadályozni, vagy teljesen megszüntetni a *titkos eljárás* mellett nem lehet, habár az ügyvédek, bírák kellő tulajdonokkal ellátvák, és minden tekintetben kifogás nélkül jártak el.

Az ilyféle gyanúsításoknak megszüntetésére legalkalmasb eszköz a *nyilvánosság*, mely mellett a perlekedő fél magának saját tapasztalata szerint tudomást szerezhet arról, hogy a

törvényszék miként volt alkotva, a pernek előadásánál az ügyvédek, bírák *híven* és *komolyan* teljesítették-e kötelességeiket, és megtörtént-e minden, minek a törvények szerint megtörténnie kell. Ebbeli tapasztalata a peres félnek, őt a hozott ítéletnek jogossága iránt megnyugtadni, és a bíróságot, ha talán vesztesége fájdalomban nem is *magasztalni*, de azt valami hiány vagy elkövetett hiba miatt gyanúsítani sem fogja. S eképp kevesbedvén, vagy talán végkép megfogyván az ügyvédeket, bíróságokat gyanúsítóknak száma, ezeknek *becsülete*, tekintélye gyarapodni, s az irántoki *bizalom*, mi a sikeres bírászkodhatásnak egyik főalapja, növekedni fog.

Szabályként állítható, hogy a fondorkodás, pártoskodás, hanyag, vigyázatlan eljárás, szóval, minden tökéletlenség és hiány, hogy ne mondjam, midőn a bírászkodásról szólok, gonoszság a *titkosságot* keresi, a nyilvánosságtól pedig óvakodik; mert mindenki jönnek, becsületesnek hibanélkülínek tartatni óhajt, és *hiányait* színleléssel, titkolódzással palástolni hajlandó, minél fogva a nyilvánosság, a mennyiben rendszerint az reménylhető, alkalmas óvoszer a végre, hogy a perbeli eljárásnál hamisság, részrehajlás, üldözés gátoltassék. Különösen:

A nyilvános eljárás eszközölheti, hogy valaki *felperes* gyanánt alaptalan vagy épen csalárd követeléssel fel ne lépjen, és ha keresete jogos, annak igazolásául *hamis* állításokat, tanukat és bizonyítványokat (esküt) ne használjon, a pernek befejezését ok nélkül ne gátolja; hogy a perben használt tanú, szakértő igazat váljon; mert ellenkező esetben attól tarthat, miszerint a jelenlevők, a kérdéses ügynek állapotáról tudomással bírván, őt hazugnak nyilvánítani, és nyilvánosan megszégyeníteni fogják. A nyilvánosság *akadályozni* fog oly pereket, melyek rokonok közt gyűlöletből, aljas haszonvágyból vagy pazarlásból, vagy más valami *erkölcstelen* tettből erednek.

A nyilvánosság eszközölheti, hogy ha az eljárás írásbeli, az előadó bíró a pert az ítéendő bírának híven és kimerítőleg adja elő; ha pedig szóbeli eljárás van elfogadva, hogy az ügyvédek az ügynek tényálladékát igazán, értelmesen, kimerítőleg minden álfogás, fondorkodás és hamisság nélkül adják elő, a jogkérdést is alaposan tudományosan kifejtsék, és kötelességök

szerint mindent lelkiismeretesen megtegyenek, mi az igaz ügynek tisztába hozatalára és diadalára szolgálhat. Mert bizonyosan az *előadó* bíró nem fogja magát ama nyilvános veszélynek kitenni, hogy tudatlannak, fondorkodónak, részrehajlónak, az *ügyvéd* még e felett haszontalan szószaporitónak, a jogtalanságot makacsul védőnek és törvény csavarónak tartassék.

A nyilvánosság eszközölheti, hogy az *ítélendő bíró* akár a bírótársnak, akár pedig az ügyvédnek előadását figyelemmel kísérje, magát a nyilvános tárgyalásnál illendően, komolyan viselje, mással például: csevegéssel, hírlap olvasással ne foglalkozzék; hanem magát hivatása szerint egészen a fenforgó *ügynek szentelje*, azt tökéletesen minden egyes körülményeivel együtt felfogni, és a törvények szerint szigorúan elítélni törekedjék. Mert alig hihető, hogy a bíró *közönyös* legyen a róla képezendő nyilvános vélemény iránt; hanem inkább az illetőknek jelenléte által arra fog ösztönöztetni, hogy híven megfelelően kötelességének, az ügyes, értelmes, részrehajlatlan s *igazságos bírónak* hírét és nevét érdemelhesse meg.

A bíróságra nézve a nyilvánosság ama jót is eszközölheti, hogy a bírák között leginkább a tanácskozáskor és szavazáskor magának *felsőbbséget* és döntő hatalmat *igénylő* bírótárs ebbeli törekvésében akadályoztassék; hogy a tudatlan, hanyag bíró tanulmányozásra, szorgalomra buzdítottassék; hogy a fondorkodásra és részrehajlásra kész bíró az *igaz útoni* maradásra szorítottassék; ama természeti ösztönnél fogva, mely szerint mindenki, ha hibákkal és gonosszággal elárasztva van is, *jónak* s ártatlannak tartatni óhajt, és hiányait a nyilvánosság előtt titkolni igyekszik.

A hozandó ítélet fölötti *tanácskozásnál* a nyilvánosság óhajtható azért, mert így láthatni, hogy mily okoknál fogva hozatik, miként képződik az ítélet; mert a tanácskozásnál tűnik ki leginkább, vajjon a bíró a kérdéses ügyet *kellően ismeri-e*, vagy sem, miből osztán annál a kellő tudomány, felfogás, vagy figyelem hiányára lehet következtetni.

A tanácskozásnak nyilvánosság *ellen* felhozatik, hogy a hallgatóknak jelenléte által *mezavartatik* ama nyugalom és elfogulatlanság, melyei a bírácoknak, a fenforgó ügy fölött nyilatkozniuk kell; ez különösen megtörténhetik az oly bírácnál,

kik minden bírói kellékekkel bírnak ugyan, de *félénk* természetűek, vagy elegendő tehetséggel véleményök előadására nem bírnak; mert a nyilvános tanácskozástól alig lehet ama jó eredményt várni, mit a titkostól, minthogy a titkos tanácskozásnál inkább lehetséges, hogy a bírák, itt kölcsönös engedékenységre hajlandóbbak lévén, az ügy állásáról egymást kitanítsák, és a döntő okok iránt *közmegegyőződésre* jussanak; a nyilvános tanácskozásnál pedig megtörténhetik, hogy miután valamely bíró hibás véleményét kimondotta, attól többé elállani nem fog, ha talán belsőleg a tanácskozás folytán jobb véleményről győződött is meg, nehogy az előbbi véleménytől elállás által gyenge felfogásúnak és ingadozónak látszassék; mert a bíróságnak *tekintélye* csökken, ha a tanácskozásoknál közbejönni szokott netalán hevesebb vitatkozások és kifakadások köztudomásra jutnak. Ez utóbbi évrre nézve megjegyezhető, miszerint éppen a nyilvánosság okozhatja, hogy mindegyik törvényszéki tag *indulatjait fěkezze*, másoknak véleményeit nyugodtan hallgassa meg, és netalán saját eltérő véleményét komolyan, és sértegetések nélkül adja elő, s ellenkező modor által a törvényszéknek becsületét, tekintélyét, ne veszélyeztesse. ¹⁾

Mely okokból hozatott legyen az Ítélet, megtudhatni a nyilvános *szavazásból*, vagy az Ítéletnek indokolásából; mint-hogy tehát a nyilvános szavazás nem az egyedüli mód az ítéletnek indokait megtudni, kérdés támadhat az iránt, vájjon a szavazás *nyilvános* vagy titkos legyen-e? A nyilvános szavazás az ítélet iránti *bizalmat*, s az abban megnyugvást csökkentheti, midőn az nem egyhangúlag, nem is nagy, hanem csak egy szótöbbséggel hozatik, kivált ha még a kisebbséggel

¹⁾ Angolhonban és Éjszak-Amerikában a tanácskozás is minden hátrány nélkül nyilvánosan történik. *Mittermaier* id munka. I. 126-ik l. Érdekes a következő közlemény *Gverdney* szigetéről: miután az ügyvédek védelmeiket előadták, és az elnök a tárgyalás eredményét röviden ismételte, az esküdt nyilvánosan mondja ki véleményét. A legutóbb kinevezett kezdi, s így megyén az elnökig. Igei ritkán történik, hogy az elnök az ajtót bezáratni rendeli, még ritkábban, hogy a törvényszék a tanácskozási terembe visszavonul; de ekkor is mindegyik esküdt a tárgyalási terembei kijövetelnél nézetét hangosan mondja ki. *Krit. Zeit.*, für Ilw. und Gesetzg. des Ausland. 16-ik kot. 156-ik lap.

szavazók olyanok, kik a közvélemény szerint *jelesebb* bírácoknak tartatnak. Ott, hol a bírác választatnak, a nyilvános szavazás *erkölcsi nyomást* gyakorolhat a bíróra oly esetben, midőn meggyőződése szerint a választásra nagy befolyással bíró ellen kell szavaznia; mert kedvezőtlen szavazata folytán *üldözéseknek* és hivatalvesztésnek teszi ki magát, Ellenben a testületi bíróságnáli titkos szavazás alkalmat nyújthat arra, hogy a bíró belmeggyőződése ellen ne az anyagi jogosság szerint, hanem *részrehajlólag* szavazzon; mert az ítélet csak mint az egész törvényszéknek kimondata fog nyilvánulni, és az egyes netalán fondorkodó, részrehajló bíró biztosan fog az egész testületnek palástja alatt rejleni. ¹⁾

Egyébiránt figyelembe veendő, hogy az, mikép képződik az egyes törvényszéki tagban a kérdéses pernek jogosságáróli *meggyőződés*, mely indokok, és mikép hatottak reá, mint belső működés a jelenlevők előtt titok marad annál is inkább, mint-hogy a bíró ellenkező véleményéhez ragaszkodását szinlett benső meggyőződésével palástolhatja, mit könnyebben tehet ott, hol *nem indokolva* kell szavazni, hanem szabad csak egyszerű igent, vagy nemet mondani; s az okul szolgálhat arra, hogy döntő szavazattal ellátott minden bíró köteleztessék szavazatát indokolni, mi ha *nyilvánosan* történendik, az őt inkább mint a titkos szavazás fogja tartóztatni, hogy véleményének indokolásánál oly érveket ne használjon, melyek szembetünőleg alaptalanok.

A nyilvános indokolt szavazásnak az is lehet üdvös eredménye, hogy a perlekedők az ítéletnek *alaposságáról* meggyőződven, abban megnyugosznak, és a pert felebbezni nem fogják.

A polgári törvénykezésnél nyilvános eljárást a *közönségnek érdeke* is megkívánja; mert, miután pere mindenkinek lehet, a közönségre nézve nem közönyös dolog az, hogy a jogszolgáltatás miként és mely törvényes elvek szerint történik. A nyilvános eljárás terjeszti a *törvényeknek ismeretét*, minek csak üdvös hatása lehet részint azért, mert mindenki megtanulhatja,

A II-ik év 3-ki brumairei (1793-ik Oct. 24-ki) törvény szerint Franciaországban a tanácskozás titkos lehetett, de a szavazásnak nyilvánosnak kellett lenni, *Militermaier* id, m, I, k, 58-9 ki l.

miként járjon el dolgaiban, hogy minden *jogsérelemtől* megóvatassék; részint azért, mert észlelvén, hogy végre is az anyagi jogosság diadalmaskodik, a *csalárdság* és egyéb erkölcstelen szerzési módok pedig napvilágra jönnek, tartózkodni fog mind oly könyelmű és erkölcstelen cselekvényektől, mik neki perlekedés esetében csak haszontalan költséget, nyilvános *megszégyenítést* és megvetést okozhatnak. Ezekből látszik, hogy a polgári ügyekbeni nyilvánosság előmozdítja a *közerkölcsiséget*.¹⁾

Hol a bírák bizonyos időszakonként választatnak, ott a nyilvánosság alkalmas eszköz arra, hogy a választók saját tapasztalatuk által maguknak tudomást szerezzenek a bíráknak *készültségéről* s igazság szeretetéről, mely tudomás osztán az ismétlődő választásoknál irányul szolgálhat a bíráknak hivatalukbani meghagyására vagy elmozdítására nézve.

Általában: a *jogosan* perlekedőknek, a kötelességét híven teljesítő igaz bírónak s ügyvédnek *nincs mit félniök* a nyilvánosságtól, sőt inkább óhajtaniok kell azt, mint alkalmas módot arra, hogy ügyességek, tudományuk, igazság szeretetök, a törvénykezés körüli buzgalomuk, és részrehajlatlanságuk a nyilvános eljárás által közelismerést nyerjenek.

A nyilvánosság tehát alkalmas eszköz a pontos jogszolgáltatásnak, s egyéb üdvös céloknak létesítésére, s ennél fogva óhajtható, hogy a törvénykezés körüli nyilvánosság *a sajtóra* is kiterjesztessék, miszerint szabad legyen a törvényes korlátok között a perbeli eseteket bíráló észrevételekkel a sajtó útján közölni, mi igen hathatós mód lehetend nem csak a törvények ismeretét terjeszteni, azoknak értelmét, szellemét kifejteni, hanem mind az anyagi, mind pedig az alaki jogbani *hiányokat* kimutatni, az ezeknek eltávolítási módját, különösen a hozandó *törvényeket javaslatba* hozni, és ez által a törvényhozásnak teendőit kijelölni, s elősegíteni.

A nyilvánosság *ellen* felhozatni szokott, a) hogy minden-

¹⁾ *Büntető* ügyeknél a nyilvánosságnak ama jó hatása lehet, hogy látván, miként a büntettet bizonyosan és gyorsan *követi a büntetés*, büntettek elkövetésétől mindenki tartózkodni fog; *political* büntetteknel pedig e nyilvánosság fék lehetend a hatalom által netalán szándékolt túlszigor, és jogtalan üldözés ellen. — A büntető ügyek tárgyalásának nyilvánosság az osztrák törvények uralma alatt nálunk is be volt hozva, s annak káros hatását aligha tapasztalta valaki.

kinek joga van, magán és családi *ügyeit titokban* tartani, és per esetében is csak annyira felfedezni, a mennyire az a peres ügynek tisztába hozatalára szükséges. Azonban, mint már fentebb megemlítve volt, minden *állampolgárnak* joga van, a törvénykezésnek mikénti folyamáról magának tudomást szerezni annál is inkább, inerte mindenki *adófizetés* által hozzájárul a törvénykezés költségeinek fedezéséhez.

b) Hogy a nyilvánosság a magános perlekedőknek valóságos *kárt okozhat*, például: a kereskedőknél de más magánosoknál is a vagyoni állapotnak felfedezése által megronthatja a *hitelt*; találmányok körüli perek a *találmánynak* köztudomásra jutása által megkárosíthatja a szerencsés felfedezőt; családi viszonyokból támadott perek megzavarhatják a *házi békét*, stb. A hitel veszélyeztetésére nézve figyelembe veendő, hogy az olyan, ki *könyelműsége*, pazarlása által veszélyezteteti hitelét, kíméletet nem érdemel, és a nyilvánosság más vigyázatlanokat és tapasztalatlanokat ő irányában óvó szer lesz; ha pedig a hitel ingadozásának bűne nélküli körülmények, vagy alaptalan *rágalmazások* okai, az illető a nyilvános eljárás által büntelen eljárását igazolhatja, a rágalmakat megcáfolhatja s veszélyeztetett hitelét biztosíthatja. Tehát ily esetekben is a nyilvánosság a *hibást* fogja csak sújtani, az igaz utón jár, szorgalmas, de szerencsétlen iparost és magányzót védeni. Hogy a szorgalmas felfedező, találmányának megérdemelt hasznát élvezze, azt peren kívüli más intézkedések által lehet eszközölni. Ha pedig a per nyilvánossága által a családi béke veszélyeztetnék, vagy az erkölcsökre roszul ható *botrány* okoztathatnék, azt a nyilvánosságnak egyes esetekbeni *korlátozása* által akadályozni lehet.

Ne hogy azonban a nyilvánosság mellett az ügynek *háborítlan* előadása, s a bírának független eljárása akadályoztassék, megkívántatik, hogy a nyilvános tárgyaláskor megkérdezés nélkül *közbeszólani*, helyeslés vagy helytelenítési jelek által a közcsendet és rendet háborítani senkinek szabad ne legyen. S e tekintetből a törvényszéki *elnöknek* kellő hatalom adandó. A mely hallgatónak a törvényszéki eljárást illetőleg észrevételei vannak, szabadságában álljon, azokat a sajtó útján közölni.

A nyilvánosságot s annak üdvös hatását illetőleg egyébkint megjegyzendő, hogy ez üdvös hatást csak ott reménylhetni, hol a *közerkölcsiség* még jó alapokon nyugszik, hol a tiszta részrehajlatlan *jogérzet* még épségében fenáll; hol ellenben a közerkölcsiség megromlott, hol az emberi cselekvények *anyagi haszon* és érdek által vezéreltetnek, hol a jogosságnak és mélytányosságnak megvetésével a megvesztegetés és *pártoskodás* uralkodnak, s ezeknek engedni az ügyvédek is eléggengék: ott a nyilvános eljárás sem lesz elégséges a szigorú jogszolgáltatást kieszközölni, hacsak a bírák nem szintannyi szigorú Aristidések, Brutusok, Catók, kik a közerkölcstelenységnek féktelenkedései közben is *eltökélhettek*, a szigorú s pártatlan jogosságot, mint minden emberi együttlehetésnek és boldogulhatásnak nélkülözhetlen alapját fentartani.

A nyilvánosság nem kirekesztő tulajdona a szóbeli eljárásnak, mert az az *írásbeli eljárásnál* is lehetséges. ¹⁾ Különösen nem ellenkezik az írásbeli eljárással, hogy a peres felek, ügyvédjeik, sőt mások is a pernek előadásánál, a tanuk kihallgatásánál, a hozandó Ítélet fölötti tanácskozásnál, szavazásnál s az ítélet kihirdetésénél hallgatók gyanánt jelen legyenek, s az egész eljárásnak helyes és törvényes, vagy helytelen és törvénytelen voltáról maguknak tudomást szerezzenek. ²⁾ Az írásbeli eljárás melletti nyilvánosság is alkalmas eszköz lehet a pontos, törvényes jogszolgáltatás iránt közbizalmat gerjeszteni. – A *titkos* törvényszéki eljárás csak írásbeli lehet.

¹⁾ *Geib* id. m. 67-ik lap. *Mittermaier* id. m. I. k. 127-ik lap.

²⁾ Hogy az írásbeli eljárás *nem* lehet *nyilvánossággal* kapcsolt, arról tanúságot tesznek az 1848 előtti törvényszékek Magyarországon, mert a megyei törvényszékeknél a joggyakornokok, a magyar királyi Curiánál a kir. ítélő táblának hites jegyzői (a hires *juratusok*,) és pedig a pernek előadásától kezdve, a tanácskozásnál, szavazásnál s az ítélet kihirdetésénél jelen lehettek. E nyilvánosság azonban hiányos volt nem csak azért, mert a hivatali titkot (tanácskozás, szavazás miként történtét) felfedezni nem volt szabad, hanem azért is, mert az illető peres felek és ügyvédjeik a törvényszéktől kizárva maradtak, kiknek pedig leginkább van érdekökben meggyőző lést szerezni arról, vajjon perők híven és kimerítőleg adatolt-e elő, és hogy semmi elhallgatva nem lett, mi a pernek jogos eldöntésére befolyással lehetett.

A nyilvánosság egyébiránt nem kívánja, hogy a törvényzéki eljárásnál több hallgatók *valóban jelen legyenek*, mert ezeknek tetszésétől függ, akarnak-e ott jelen lenni vagy sem; elég, ha megvan adva a lehetőség, jeleni ehetni, mi köztudomásra van hozva, és mit tenni, az el *nem zárt* törvényzéki *ajtóknál* mindenkinek hatalmában van. ¹⁾

A pernek *felszerelése* körüli nyilvánosságról vitatkozni nem látszik szükségesnek, miután a per felszerelése szorosan véve nem is bírósági cselekvény és a nyilvános szóbeli eljárásnál a bíróságnak közbejötté nélkül eszközöltetni szokott.

A francia törvénykezésnek egy főalapja a *nyilvánosság*, mely szerint a pernek tárgyalása a feleknek, ügyvédjeiknek és a közönségnek korra, vagy nemre vonatkozó minden megszorítás nélküli jelenlétében az Ítélendő bíróság előtt történik.

Nem elkerülhetlenül szükséges azonban, hogy a perlekedő felek minden bírói cselekvénynél jelen legyenek, mert vannak oly cselekvények, melyeknél azoknak jelenléte *megengedtetik*, de olyak is, melyeknél az *megkívántatik* úgy, hogy ha valamely fél meg nem jelenik, az mint *makacs* elítéltethetik. *Sommás perekben* a tanúk kihallgatása, *semmitő udvarnál* az ügy előadása a felek jelenléte nélkül is történhetik.

A békebíróságoknál, kereskedelmi törvényszékeknél és a kerületi törvényszékek előtti *sommás eljárásnál* Franciaország ■ ban a nyilvánosság az egész perbeli eljárásra kiterjed. Másként áll a dolog a rendes bíróságoknál és *rendes perbeli eljárásnál*, hol a nyilvánosság korlátozva van; különösen mindaz, mi a keresetnek beadására, annak megállapítására, a kifogások megtéte-

¹⁾ Az eljárásnál nyilvánosság védelme a bírónak (minden gyanúsítás ellen,) védelme a perlekedőnek (minden elnyomás ellen,) és a jogbiztonságnak nélkülözhetlen feltétele. *Paraquin* id. m. III. köt. 22-ik lap. *L. Feuerbach*. Betrachtungen über die Oeffentl. u. Mündl. der Gerichtspflege. Giessen 1821-ik és Ua. 11-ik R. 194-ik köv. lap; *Mittermaier* id. m. I. 123 ik köv. lap; *Völdendorf- Waradein* id. m. 26-ik köv. lap; *Arnold* id. m. 67-ik köv. lap; *Bomhard* id. m. 28-ik köv. 46-ik köv. lap; *Dresch* Natur-Recht.. Tübingen 1822-ik 293 ik lap. *Zachariae* Vierzig Bücher vom Staats. III-ik köt. Heidelberg, 286-ik lap. *Osterloh* id. m. 85-ik köv. lap. *Koczynski* Versuch einer System-Darstellung der Gerichtsverfassung und der französischen Civil-Prozess-Ordnung in Krakau 1855-ik 46-ik köv. lap.

lére, a bizonyítások felhozatalára, szóval a pernek kezdetére, folyamára, annak teljes felszereléséig, vonatkozik, az ítéendő törvényszéknek hivatalos közbenjövete és tudta nélkül a *huissières* és *avoués* között a közönségnek mellőzésével, tehát a nyilvánosságnak kizárásával történik. Szinte így történik a pernek, a felebbviteli törvényszékek és a semmitő udvar előtti szóbeli előadásrai írásos felszerelése.

Rendes eljárásnál szinte nem a törvényszék előtt és nem a közönség jelenlétében, hanem egy kiküldött *törvényszéki megbizott* előtt eszközöltetnek a tanuknak és szakértőknek kihallgatásai, melyeknél azonban az illető felek jelen lehetnek.¹⁾

E kivételtől ismét kivételnek van helye akkor, mikor egyes *ténykörülmények* iránt történik a kihallgatás, s ekkor annak, ki ellenfelének ily féle kihallgatását kieszközölte, jelen lenni nem szabad.²⁾

Az ítélet hozatalt megelőzni szokott *tanácskozás*, valamint az ítélet hozatalkori *szavazás*, szinte nem történik nyilvánosan, ámbár gyakran a tárgyalási teremben a bírák közt csendesen.

Nyilvánosan, vagyis az ítéendő törvényszéki tagok, valamint a felek, ügyvédjeik és a közönség jelenlétében megy végbe, a *pernek szóbeli főtárgyalása* az audienceben, minek akkor van helye, midőn a per az írásbeli és bíróságon kívüli eljárás által már felszereltetett, és a törvényszéknél bejelentetvén, a persorozatba felvétellett, s annak szóbeli nyilvános és kimerítő, körülmenyes tárgyalására határidő kitűzetett. A titkosan hozatni szokott Ítéletnek *kihirdetése* szintén nyilvánosan történik.

A rendes eljárásnál is, ámbár itt a per a szóbeli nyilvános tárgyalás előtt írásban előkészítettetni szokott, *szabályként* áll az, hogy a törvényszék által hozandó *ítéletnek alapjául* csak az szolgálhat, mi a szóbeli nyilvános tárgyalásnál a felek, ügyvédjeik és netalán az államügyész részéről szóval és nyilvánosan előadatott, és a törvényszék előtt igazoltatott. A nyilvánosság a francia törvénykezésnél a főtárgyalásra (audience)

¹⁾ Code de proc. civ. 261. 262. 307. §§.

²⁾ *Feuerbach* id. ni. II-ik köt. 196-7-ik 272-ik köv. 1. *Koczynski* id. m. 109-ik 1. *Völderdorf-Waradein* id. m. 95-ik köv. 105-ik köv. 120-ik köv. 1, *Paraquin* id. m. III-ik köt. 88-ik köv. 1.

nézve oly *lényeges kellék*, hogy annak mellőzése a hozott ítéletnek semmisségét vonja maga után.

E szabály alól azonban a Code de proc. civ. 87-ik cikke szerint kivételnek lehet helye, ha a nyilvánosságnak mellőzését valami *botrány* vagy *illetlenség* eltávolítása megkívánja. Nehogy azonban a törvényszék vagy annak elnöke botrány vagy illetlenség *ürügye alatt* a nyilvános eljárást alaptalanul korlátozza megkívántatik, hogy a nyilvánosságnak kizárása, tehát a közönségnek eltávolítása *törvényszéki határozat* által mondassék ki. Kötelezetik továbbá a kerületi törvényszék ebbeli határozatát a felebbviteli törvényszéknél lévő *főállamügyésznek*, a felebbviteli törvényszék pedig a jogügyi miniszternek *bejelenteni*. A nyilvános tárgyalás kizárása előfordulni szokott *házassági és gyermek igazolási* (atyasági) pereknél.

A szóbeli főtárgyalás oknak nyilvánossága Franciaországban biztosítva van az 1814-ki *alkotmány* 64-ik és 1830-ki alkotmány 55-ik cikkei és több törvények által. Code de proc. civ. 8-ik, 87-ik, Illik stb. §§. ¹⁾

Azok, kik a bírósági tárgyalásnál jelen vannak, tartoznak ott fedetlen fővel lenni, és magukat tiszteletteljesen és *csendesesen* viselni. Mit az *elnök* a rend fentartása végett parancsol, azt pontosan s azonnal teljesíteni kell. Ezt mindenütt meg kell tartani, hol a bíró vagy az állam- (császári) ügyész hivatalosan működik. Ha valaki a csendet *megzavarja*, és a bírósági szolgának figyelmeztetésére le nem csendesedik, *kiutasítatik*, és ha ellenkezik, azonnal huszonnégy órára *elzáratik*. Ha oly valaki okozta a rendetlenséget, ki a bíróságnál *hivataloskodik*, az az említett büntetésen kívül hivatalától felfüggesztethetik, először csak legfőbb három hónapra. Code de proc. civ. 88-90. §§. A nyilvános eljárást illetőleg figyelmet érdemel a

¹⁾ *Feuerbach* id. munka 194-ik köv. lap. *Frey* id. m. 32-ik lap. *Paraquin* III. 10-ik lap. *MUermaier* id. m. I. 68-ik lip. *V'olderdorf-Waradem* id. munka 26-ik köv. I. A Code de proc. civ. 87-ik §-nak rendeletéhez hasonló a büntető ügyekre nézve nem létezett, míg az az 1814-ki alkotm. 64-ki és az 1830-ik alkotm. 55-ik cikke által általában be nem hozatott, és miután ez alkotmányozó törvények a rajnai német tartományokban kötelező erővel nem bírtak, itt *Feuerbach* szerint megtörtént, hogy botrányos büntető ügyek nyilvánosan tárgyalattak, id. m. II-ik köt. 202-3-ik lap.

hires *Feuerbachnak* saját észlelete szerinti nyilatkozata. Mint: hogy ő Francia- és Németországban a nyilvános eljárás körül mit sem tapasztalt olyat, mi meggyőződését a törvénykezés *nyilvánosságnak szükségességéről* és érdeméről legkevesébbé is megingatta volna. Hogy nyilvános tárgyalásnál, a *nők* is ha már megesküdtek; bátran tanúskodnak; és hogy a *gyanús* tanuk ott könnyen felismertetnek; hogy a tanú annak, ki ellen tanúskodik, *bosszújától* a titkos eljárásnál is félhet, mert azt az illető fél itt is megtudhatja.

A francia nyilvános eljárásra nézve nem helyesli *Feuerbach* hogy a bírának öltözetében, fellépésében és viseletében, sok *szinpadiasság* van. Ő azt tapasztalta, hogy a békebíróságok és első folyamodási törvényszékek előtti nyilvános tárgyalásnál *kevés a hallgató*; több a felebbviteli udvaroknál, hol az ügyek érdekessége, a működő jeles ügyvédeknek szónoklatai, és a külszín a közönségnek kíváncsiságát ingerlik. A *semmitő udvarnak* első (requettes) és polgári osztálya előtti tárgyalásoknál alig van hallgató. Átalában több hallgató van a nyilvános tárgyalásoknál *télen*, mint *nyáron*; mert télen a szegényebb sorsuak a hideg elől a meleg törvényszéki teremekbe menekülnek; ¹⁾ jobb sorsuak csak különösen *érdekes* eseteknél jelennek meg. ²⁾ *Feuerbach* úgy tapasztalta, hogy Franciaországban a hallgatók *illendően* viselik magukat. Óhajtása az, hogy *nőknek* teljes kirekesztésével a nyilvános tárgyalásokhoz szabályként bocsájtassanak csupán tiszteletre méltó vagyonos, hivatalt viselő, ipart, kereskedést űző egyének, kik az *állampolgári esküt* letették, mikor osztán a nyilvánosságnak további megszorítása nem volna szükséges az okból, hogy a nyilvánosság erkölcsi romlásra vezető ne legyen.

Botrányt okoz az, hogy a francia bírák a nyilvános tárgyaláskor figyelmetlenek, *aluszhatnak* és mégis az előttök ismeretlen tárgy felett ítélnék; s ezt *Feuerbach* nem csak első folyamodási, hanem felebbviteli törvényszékeknél is tapasztalta;

¹⁾ *Krit. Zeit.* f. R. u. G. d. Ausl. 1844-ik 172-ik 1.

²⁾ Az osztrák törvények uralma alatt a büntető ügyek nyilvános tárgyalásánál nálunk is rendszerint kevesen jelentek meg, és csak érdekesebb nyilvános tárgyalásoknál, mint péld. *Rózsa Sándorral*nál többen.

a bírák a conclusion motivéésekre, mik a tárgyat az okok és ellenokokkal előtűntetik, bízzák magukat.

Mindezek nem gyengítik a nyilvánosság mellett harcoló okokat, mert avval nem *szükségkép* kapcsolvák, a bírák személyében rejtőző okokból származnak, és amaz alapos *megjegyzésre* adnak okot, hogy ily bírák mellett a törvénykezés a titkos eljárásnál még rosszabb volna. Hogy ily példák a nyilvánosság dacára Franciaországban előjönnek, azt a francia *könyvelműség*ből, és felületességéből magyarázhatni meg; ilyesmit sem *Feuerbach*, sem *Frey* a nyilvános eljárásnál Némethonban nem tapasztalt, mit a német nemzet komolysága és alapossága meg sem enged. *Frey* saját tapasztalata folytán megjegyzi a francia *ügyvédeknek* ama rossz szokását, hogy a közönséges, csekély érdekű ügyeknél is *nagy lármával* szónokolnak, és csodálkozik, hogy a bírák mind a mellett édesdeden alusznak, minek *Frey* pajkos megjegyzése szerint talán az az oka, hogy az ügyvédek nagy lármája a bírákat elkábítja. ¹⁾

A nyilvánosságnak üdvös hatását a *bajor Pfalzban*, hol a francia nyilvános szóbeli eljárás van elfogadva, *húsz évi* gyakorlat folytán tett tapasztalat alapján érdekesen adja elő *Bomhard*, ki szerint a nyilvánosság sok alakszerűséget és pedanteriát akadályoz, s az csak becsületes lehet; ismételve mondja *Bomhard*, hogy a *nyilvánosság a szóbeliséggel*, a pernek a felek általi felszerelése a bíróságnak befolyása nélkül, s az államügyészségnek polgári ügyeknél közreműködése adnak a pfalzi törvénykezésnek *nagy becsét*, s annak nélkülözhetlen alaposzlopai; hivatkozik ő egyszersmind *Boucennere*, ki azt állítja, hog) a *nyilvánosság maga* annyit ér, mint a többi intézmények együtt véve. A nyilvánosságtól félelem sok *rosztól tartóztat*, s így nem utolsó tényezője az a Pfalzban létező, kedvező házias és erkölcsi állapotnak. *Bomhard* szerint a nyilvánosságnak közbotrány miatti kizárása a Code d. proc. civ. 87-ik §-a értelmében *tizenkilenc év* alatt nem adta magát elő.

Nyilvános tárgyalásoknál az *ügyvédek* számosan jelennek meg, s ezeknek valamint a perlekedőknek, ezek rokonainak,

¹⁾ *Feuerbach* id. m. II-ik köt. 204-224-ik 1. *Frey* id. m, 2-ik kiad. 294-ik köv. lap.

szomszédjainak, barátjainak jelenléte az alap, melyre polgári törvénykezésben az igazság ingadatlan trónját felállította. A nyilvánosság a bíróságok előtti *egyezkedéseket* előmozdítja. A pfalzi *ügyvédek* a jó hírt, mely szerint az igazságért igaz utón harcolnak, fentartani igyekeznek, s ámbár azok pénzt tekintetben hátrább állanak, minnek oka a *pereknek rövideége*, egyszerűsége és olcsósága is, mégis a közvélemény szerint a néposztályok között a *legfőbb állást* foglalják el; és ezt a rajnáninni ügyvédek is megfogják maguknak szerezhetni, ha ott a pfalci eljárásnak elvein alapuló törvénykezés fog behozatni. A nyilvánosság okozza, hogy az ügyvédek sok mellék-kifogás nélkül azonnal a *dolog érdemébe* bocsátkoznak, és hogy ha fiatal ügyvédek mellék-kifogásokat s alapszerűségekre vonatkozó kérdéseket feszegetnek, e miatt az öregebb ügyvédektől *roszalást* tűrni kénytelenek; hogy az ügyvédek az ügyek iránt érdeklődéssel viseltetnek a fondorkodást, törvénycsavarást nyilvánított *helytelenítés által* akadályozzák. Figyelmet érdemel az, hogy *Bomhard* szerint Pfalzban több év lefolyása alatt polgári perben elkövetett *hamis eskü* miatt tárgyalás nem jött elő, és tíz évet egybevéve, közép számmal csak egy, két ily eset adta magát évenként elő. ¹⁾

XI.

A szóbeliség.

A bíróság jogos ítéletet csak úgy hozhat, ha a pert annak minden körülményeivel ismeri; ily ismeretségbe pedig úgy juthat, ha a pert az illető felek s ügyvédjeik körülményesen előadják. Ez előadás történhetik: szóval, vagy Írásban, vagy részint szóval, részint Írásban; eszerint a perbeli eljárás tisztán *szóbeli*, vagy tisztán *írásbeli*, vagy *vegyes*, azaz: mindkettőből összetett.

A *tisztán szóbeli* eljárásnál az egész per, annak kezdetétől bevégezteig (a kereset előadásától az ítéletig), az ítélendő bíróság előtt közvetlenül minden *másnak mellőzése mellett* szóval adatnék

¹⁾ *Bomhard*; die Civilrechtspflege in der Bayerischen Pfalz. München 1861. 21–23-ik, 27–36-ik, 49-ik 1. A bajor rajnai ügyvédek, kik egyszersmind a francia avouek (prókátorok) teendőit is végzik, mint becsületes és lelkiismeretes egyéneket említi. *Paraquin* id. munka III-ik köt. 16-ik 1.

elő. Tisztán szóbeli eljárás mellett egyszerű, könnyen felfogható eseteknél, és a bírói tagoknak rendkívüli tehetségeinél lehet csak a jogszolgáltatásra nézve jó eredményt reményleni; mint-hogy tehát naponként jönnek elő bonyolodottabb ügyek, és rendkívüli tehetségek a bírósági személyzetben is inkább kivételt, mint szabályt képeznek, következik, hogy a tisztán szóbeli eljárást *szabálykénti* perbeli eljárás gyanánt már az előadotknál fogva sem lehet elfogadni. De még azért sem, mert, miután nem az ítélő bíró szokja a hozott ítéletet *végrehajtani*, azt írásba foglalni, és minta végrehajtásnál szabályul szolgálándót, az illető végrehajtónak kiadni kell.

Ha a törvénykezési rendszerben a *felebbezés* lehetősége van elfogadva, akkor legalább a *keresetet* s az *ítéletet* indokaival együtt írásba foglalni kell; mert a nélkül a felebbviteli törvényszék előtti eljárás, nem felülvizsgálatnak, hanem inkább egészen új pernek és tárgyalásnak színét öltene magára.

Oly esetben, midőn a pert *egyszeri tárgyalás* által tisztára hozni nem lehet, nehogy a megtörtént tárgyalás az arra fordított idővel és fáradsággal semmivé váljék, a volt tárgyalásnak eredményét feljegyezni, s így írásra lesz szükség. A tisztán szóbeli eljárás tehát *nem, gyakorlati* valami, és nincsen is sehol.¹⁾

Tisztán írásbeli az eljárás, ha az egész per a feleknek, tanuknak, szakértőknek nyilatkozataival együtt a nélkül, hogy azokat az ítélendő bírák látták vagy hallották volna, írásba foglaltatik, és ez osztán vagy *egész terjedelmében* a törvényszék előtt felolvastatik, vagy pedig *kivonatilag* előadatik. A pernek írásba foglalása vagy úgy történik, hogy a periratokat (keresetet, ellenbeszédet, választ, viszonzválaszt sat.) az illető felek s *ügyvédjeik készítik*, vagy a felek a keresetet, ellenbeszédet sat. szóval valami bírósági megbízott előtt előadják, s ez az előadóitokat írásba (jegyzőkönyvbe) foglalja; ez az ügynevezett *jegyzőkönyvi* eljárás. A feleket, tanukat, szakértőket pedig mindkét

¹⁾ *Mittermaier* id. munka I. köt. 188-dik lap. A francia nagy forradalom idejekor a perbeli eljárásra nézve is ugrást követtek el, és minden írásosságot, s alakszerűséget megszüntetni szándékoztak, de csakhamar e túlságtól is visszaléptek. *Mittermajer* id. m. 1-ső k. 197-dik I. *Paraquin* id. m. III-ik köt. 17-ik l.

esetben bírói *megbízott*, és nem az egész törvényszék hallgatja ki. A tisztán írásbeli eljárás lehetséges, és nálunk is elfogadva van. Megjegyzendő egyébkint, hogy az említett jegyzőkönyvi eljárás, *szóbelinek*, minek lényeges kelléke a bíróság előtti közvetlen előadás, nem nevezhető.

Vegyes eljárás az, melynél az írás a szóbeliséggel van kapcsolva oly módon, hogy bizonyos perbeli nyilatkozatok *írásba* foglaltatnak, mások pedig közvetlenül a bíróság előtt *szóval* adatnak elő. A vegyes eljárásnál különféle módosulások lehetségesek, a mint t. i. a perben az írásnak, vagy a közvetlen szóbeli előadásnak nagyobb kisebb tér engedtetik. Valamint azonban a perbeli eljárásnak lényeges és döntő befolyással bíró része, a pernek az ítélandó bírák előtti előadása, úgy a vegyes perbeli eljárás a szerint fogja kapni *elnevezését*, a mint az ítélandó bíróság előtt a pernek előadása a perbeli iratok alapján előadó által *írásban*, vagy a felek s ügyvédjeik által közvetlenül *szóval* adatik elő.

Azt, hogy mit kelljen a vegyes eljárásnál az írásbeli, mit pedig a szóbeli előadásnak átengedni, megállapítani, az *eszélyesség* dolga; s itt figyelembe kell venni, hogy mi célszerűbb tekintve *általában* a polgári törvénykezésnek célját: a pontos, gyors és olcsó jogszolgáltatást, vagy *különösen* az előforduló egyes pereknek minőségét: bonyolodottabb voltát, s ennél fogva nehezebb felfoghatását.

Tagadhatatlan, hogy az írásbeli eljárásnak lényegét tekintve, az a polgári törvénykezésnek célját különösen a *pontos jog szolgáltatást*, *nem* lehetetleníti, sőt feltéve, hogy az *ügyvédek* hajlandók a kérdéses ügyet minden bebonyolítás, minden *fondorkodás*, és *szószaporítás* nélkül a lehető legrövidebben és gyorsabban előadni; hogy a *bírák* hajlandók az ekkép előadott ügyeket halogatás és részrehajlás nélkül elintézni, s erre különösen a gyors és alapos elintézésre ezeknek az által, hogy a perek számához kellő arányban vannak alkalmazva, a physical lehetőség is meg van adva; az írásbeli eljárásnál is gyors és így olcsó jogszolgáltatást méltán lehet reményleni. De miután az említett feltételek ritkán vannak jelen, sőt inkább a tapasztalat gyakran az *ellenkezőről* tesz tanúságot, ez okozza, hogy az Írásbeli eljárás hiányos és a törvénykezés céljának rit-

kán felel meg tökéletesen. Melyek különösen *e hiányok*, és mutatkoznak e azok szinte a szóbeli eljárásnál is és ha igen, mily mértékben, a következőkből fog kitűnni.

Miután az Írásbeli eljárásnál a periratok elkészítésénél s a pernek egész *felszerelésénél* az *ügyvédek*, a feleknek közvetlen befolyása nélkül járnak el, ezek egészen az ügyvédeknek hatalmában vannak, és így megtörténhetik, hogy az ügyvédek az ügyet elferdítik, haszontalan és netalán fondorkodó szószaporitással bebonyolítják, a felek által kijelölt bizonyítékokat vagy éppen nem, vagy nem kellően használják, mit kivált az *írástudatlan*, vagy a törvényben járattan fél valódilig soha sem tud meg. E szerint megtörténhetik, hogy a per egészen *más alakot* ölt magára, mint az ügy valósága szerint lehetne és kellene, és a fél álmétkodva hallja végre, jogosnak vélt követelésének elvesztet.

A perbeli iratoknak elkészítése, s a pernek kellő felszerelése *sok időbe* fog kerülni az ügyvédek legjobb szándéka mellett is, ha az a nyert közbizalomnál fogja több perrel van elfoglalva; de még azért is, mert az ellenfélnek periratát tanulmányoznia, és az ő előiratával, minek tartalmát talán már az idő folyta miatt elfelejtette, összevetnie keilend. Ha pedig az illető ügyvédeknel *hanyagságot* vagy éppen a fél iránti *rész szándékot* feltételezünk, például: hogy az ügynek hevertetése által a féltől pénzt zsarolhassanak ki; az ügyvédek a köztök elharapódzott hanyagság iránt engedékenyek, és rossz célzataiknak létesítésében *egymást segíteni* készek, akkor a periratoknak elkészítése, s a pernek kellő felszerelése közvetlenül az illető feleknek, közvetve pedig a köz jogszolgáltatásnak hátrányával évekre íog kinyúl.

Ha az írásbeli eljárásnál a per kellőleg felszereltetett, az rendszerint *előadónak* adatik ki a végett, hogy az a perbeli iratokat tanulmányozván, írott *kivonatot*, mely szerint a pert az ítéendő bírának előadja, készítsen. Miután ugyanegy ügyet különféle szempontból lehet tekinteni, tagadhatatlan, hogy megtörténhetik, miszerint az előadó legjobb szándoka s igyekezete mellett is *hamis szempontból* fogja fel az ügyet, és e fel fogása szerint teljesíti az előadást; mi a perlekedőknek világos veszélyével jár, minthogy a bírák az előadás alapján hozzák

az ítéletet, és az előadó irányában a szükséges ellenőrzés hiányzik. E hiány miatt a veszély még nagyobb, ha az előadóban valami értelmi vagy akaratbeli *fogyatkozás* létezik. Ide járul ama hátrány is, hogy a pernek tanulmányozása s a perkivonat készítés, mi fáradságos, szellemet ölő munka, *sok időbe* kerül, kiváltképen ha az ügyvédek a dolog lényegéhez nem tartozó szöszaporításra hajlandók, mikor a haszontalan *szóhalmazból* az előadónak keilend a döntő hatással bíró körülményeket nagy fáradsággal kiszemelni. Ellenőrzésképen lehet ugyan az előadó mellé *segédelőadót* rendelni, mi által nagyobb biztosíték nyújtatik ugyan arra nézve, hogy a per helyesen fog előadatni, de ily intézkedés mellett még tovább fog az előadás halasztatni.

Ha az elfogadott eljárás szerint az ítélendő bírák előtt a perbeli iratok *egész terjedelmükben* felolvastatnak, ez igen fogja a perek elintézését hátráltatni, valamint szinte amaz intézkedés is, mely szerint az előadás előtt a periratok hivatal helyiségben *több napra* kitétetnek, hogy így az ítélendő bírának alkalom adassék a pert előlegesen megtekinteni.

Ha a pernek a törvényszék előtti előterjesztésére *előadó* használtatik, könnyen megeshetik, hogy az előadó a periratoknak olvasása közben a pernek mikénti eldöntése iránt valami *véleményre* jut, mit az hihetőleg a törvényszéknél, ha az talán hibás volna is, érvényre hozni, igyekezni fog. Ily elővélemény a szóbeli tárgyalásnál nem lehetséges, mert itt a bíró még nem tudja, hogy miként fog a pernek valódi állása kifejtetni.

A felek bizalmát csökkentő hiánya az írásbeli eljárásnak az is, hogy az előadót nem a peres fél bizalma szerint *választja*, hanem az elnök nevezi azt belátása és tetszése szerint, kit meg tudni, némely ügy rendtartások szerint tiltva is van. A szóbeli eljárásnál a fél az *ügyvédet*, ki ügyét a bíróság előtt szóval előadandja, szabadon, bizodalma szerint *választja*, azt kellőleg kitaníthatja, és miután a szóbeliség a nyilvánossággal van kapcsolva, jelenléte által ellenőrizheti is.

Az írásbeli eljárásnál az előadóra nézve a többi bírótársak részéről elegendő *ellenőrzést* alig reménylhetni; mert miután ezek is pereket előadni szoknak, az illető előadók irányában *engedékenységre* hajlandók lesznek az okból, hogy azok is ő irántuk, midőn előadandók lesznek, hasonló engedékenységgel

legyenek. A kivonat szerinti előadásnál legtöbb függ az előadó iránti *bizalomtól*, mivel ha a bírótársak az előadót s egymást megajándékozzák, a perek *gyorsabban* fognak ugyan elintéztetni, de vajjon *alaposabban-e?* méltán kételkedhetni.

Felhozatik, mint az írásbeli eljárásnak előnye az, hogy írásban jobban, *alaposabban* lehet a pert kifejtteni, mint a szóbeli eljárásnál, mit azonban mint az írásbeli eljárásnak *kirekesztő előnyét* alig lehet elfogadni; mert a feleknek s ügyvédeknek a szóbeli eljárásnál is van *alkalom* adva arra, hogy a pert minden körülményeivel, és felhozható minden bizonyítványokkal együtt a bíróság előtt közvetlenül előadhassák, és ha ezt egy tárgyalási napon nem tehetik, új tárgyalási napnak kitűzését kívánhatják. E felett a bíróságnak joga van, teendő *kérdései* által a homályosoknak felvilágítását kívánni, és az ítélet hozatalát mindaddig elhalasztani, míg az ügy egészen tisztára hozva nincsen. És minthogy az ügyvédeknek szóbeli előadása a feleknek, tanuknak, szakértőknek közvetlen kihallgatása eleve több s ébresztőbb mint a kivonat, vagy a hosszas periratok szerinti előadás; bátran állíthatni, hogy a peres ügy kevesebb fáradsággal s idővesztéssel, és nagyobb bizonyossággal kifejtethető és *tisztára hozható* a szóbeli, mint az írásbeli eljárás által.

Minthogy a szóbeliség a nyilvánossággal kapcsolatos szokott elfogadva lenni, a peres fél az ügyvédnek szóbeli előadásánál jelen lehet; és minthogy a szóbeli előadást még az írástudatlan is *könnyebben megértheti*: a szóbeli tárgyalásnál jelenlevő felek, kik a közöttök fenforgó ügyet ismerik, megtudhatják, vajjon az ügyvédek a kérdéses ügyet *híven és kimerítőleg* adták-e elő, vagy sem. Az írásbeli eljárásnál, mert az *titkos* szokott lenni, a felek az előadó irányában ily meggyőződést maguknak nem szerezhetnek.

Mindegyik ügyvédnek közvetlen érdekében fekszik, hogy *győztes* az ő fele legyen, minél fogva minden tehetségét fel fogja használni a végre, hogy a bíróságot az ő állításainak igazságáról meggyőzze. Ily érdek hogy t. i. az egyik vagy másik perlekedő fél legyen nyertes, az előadóban nem működik, kinek az anyagi jogosságot kell pártolni s érvényre juttatni, mi nemes és *dicső hivatás* ugyan, de alig fog az a bíróra úgy

hatni, mint a fentbrogó *anyagi haszon*, mi az ügyvédet a per megnyerésének dicsősége mellett, kecsegteti. Ez okokból az *előadónak* előterjesztése nyugodtabb, komolyabb, és talán unalmasabb, az *ügyvédeké* ellenben elevenebb, hangosabb és hatásosabb leend.

Felhozatik az írásbeliség mellett, hogy ha valamelyik fél a periratban *hibát* követett el, azt könnyebben lehet javítani itt, mint a szóbeli eljárásnál. Azonban az írásbeliségnek is vannak korlátjai, és ha az ügyvéd az utolsó periratban követett el valami hibát, alig lehet többé alkalma azt javítani; a *szóbeli* eljárásnál a netalán hibás nyilatkozatot a jelenlevő félnek *figyelmeztetése* folytán azonnal, vagy halasztást kérve lehet helyrehozni; mert a szóbeli eljárásnak sem célja a dolgot *elhamarkodni*, hanem azt kifejteni és tisztára hozni, az összezavarást s az erre törekvő igyekezetet pedig akadályozni.

Az írásbeli eljárás lehet *kutató*, mely szerint a bíróság, talán az ügyvédeknek kizárásával, maga állapítja meg a keresetet; szereli fel a pert, szerzi meg a szükséges bizonyítványokat; lehet *tárgyaló*, mely szerint a peres felekre hagyatik, a keresetnek minőségre és mennyiségre nézve megállapítása, a bizonyítékoknak felhozatala és mikénti használata, szóval az egész pernek felszerelése. A *szóbeli* eljárás mindkét féle eljárást *egyesíteni* igyekszik, a mennyiben a felekre hagyatik ugyan kérelmeket, kifogásaikat előadni, a használandó bizonyítékokat felemlíteni, de a bíróságnak befolyása a végre, hogy a felek közt fenforgó peres ügyben az *anyagi jogosság* tisztára hoztassék, kirekesztve nincsen; s e tekintetből is a szóbeliség az írásbeliség fölött elsőbbséget érdemel. Az *írásbeli* eljárás továbbá szabályként *titkos*, a szóbeli ellenben, ha talán nem is az egész közönségre korlátlanul kiterjesztett, de mégis legalább a fplekre s ügyvédjeikre nézve *nyilvános*, s ennél fogva a szóbeli eljárás az írásbeli fölött mindamaz előnyökkel, melyekkel a nyilvános eljárás a titkos fölött, bír.

Igaz, hogy a jó *szóbeli előadásra* nem mindenki alkalmas, és valamint e tekintetből általában az emberek, vagy különösen az *ügyvédek közt* nagy különség mutatkozik; de az *írásbeli fogalmazásra* sem mindenki egyformán készült; és a szóbeli eljárásnál sem annyira szükséges a *fényes szónoki* tehetség

mint inkább a tényeknek egyszerű, értelmes előadása; mihez hozzájárulván, a bíróságnak *kérdezési* joga, az ügyet a gyengébb ügyvédnek közbejárása mellett is tisztára fogja a bíróság hozhatni, és így a szónoki tehetségre nézve az ügyvédek között mutatkozó különséget ártalmatlanná tenni. ¹⁾

Feltéve azt, hogy az *ügyvédek* saját érdekek tekintetéből a fondorkodásra s a pernek *huzavonására* hajlandók, ezt könnyebben tehetik az Írásbeli mint a szóbeli eljárásnál; mert az *lassú és titkos* levén, időt enged az ügyvédeknek arra, hogy a per mikénti vitele iránt *összeszólalkozzanak*, s így előre kicsinált terv szerint lassú léptekkel, ál- és szándékosan *tévesztett utakon* más cél felé törekedjenek, mintsem az ügy természete szerint tenniök kellene, s a perrel neu és hivatásukkal ellenkező gonosz játékot üzzenek. A szóbeli eljárásnál, mely egyszersmind *nyilvános* az ügyvédek közti összebeszélés a peres ügynek elcsavarására, ha létre jönne is, valószínűleg *eredmény* nélkül maradna, részint azért, mert könnyen megtörténhetik, hogy a szóbeli előadás közben, mi nem oly fontolva haladé mint az iras, az ellenfél ügyvédje *oly valamit* mond, mi a kicsinált tervbe nem illik; minek következménye az leend, hogy az ellenügyvéd ez által a kijelölt vágásból kisodortatik, mindkettő zavarba jövend, és hogy magukat *el ne árulják*, kénytelenek lesznek szorososan a dolog valóságához ragaszkodni.

Alkotmányos országban különösen kívánatos a pereknek nyilvános szóbeli tárgyalása; mert így alkalom adatik a szónoki tehetségnek kifejtésére, minek alkotmányos országban az egyéb közérdekű ügyeknek, mint: közigazgatásiaknak, törvényhozásiaknak elintézésénél is nagy befolyása, tagadhatatlan.

A szóbeliség mellett harcol az is, hogy az mint az ügyvédek, mint pedig a bírák részéről *kevesebb időt* igényel, mint az írásbeliség. Az ügyvédnek akár szóbeli akár írásbeli legyen az eljárás, mindenek előtt az *ügy állásáról*, s a használható bizonyítékokról magának tudomást kell szereznie, mit az illető

¹⁾ Figyelmet érdemel, hogy a híres *Mittermayer* az elbeszélő szóbeli előadást a legnehezebbnek mondja. Der gemeine deutsche bürgl. Prozess in Vergleichung mit dem Preusisch. und Französch. Civ. Verfahren etc. Bonn 1838. I-ső köt. 191-ik lap.

télnék szóbeli előadásából és a bizonyítékoknak előmutatásából meríthet. E tudomással bírván az ügyvéd, mindkét eljárásnál megfontolandja, vajjon az ügy *jogosnak* látszik e, s azt a felmutatott bizonyítékokkal s mikép mely törvények szerint igazolhatja-e? Ha már e kérdésekre nézve magával tisztában van, és írásbeli az eljárás, akkor az ügyet *írásba foglalnia* kell oly módon, hogy abból az Ítéleendő bíró az ügynek teljes ismeretébe juthasson. Ha pedig szóbeli az eljárás, a hosszas iratoknak s okoskodásoknak mellőzésével a tárgyalási határnapon szóval fogja az ügyet minden körülményeivel együtt előadni, mi bizonyára *kevesebb időbe* fog kerülni, mint a perbeli iratoknak elkészítése, miknek hosszabb vagy rövidebb tartalma gyakran nem az ügynek természete, hanem az ellenfélnek talán alaptalan nyilatkozatai által feltételeztetik.

A bíróság a szóbeli eljárásnál csak akkor jő a pernek tudomásába, midőn az a szóbeli tárgyalás elrendelése végett nála bejelentetik, és egész *teendője* arra van szorítva, hogy a nyilvános tárgyalásnál az ügyvédeknek előadásait figyelemmel halgassa, az ügynek mivoltáról magának alapos tudomást szerezni igyekezzék, s osztán a törvényszéki tanácskozásban és szavazásban részt vegyen. Az *írásbeli* eljárásnál a bíróság rendszerint el van foglalva a pernek *felszerelésénél*, a perbeli iratoknak tanulmányozásánál, a kivonat készítésénél, s még osztán az előadásnál, tanácskozásnál, szavazásnál és ítélet elkészítésnél. Mennyivel több a bírának teendője az írásbeli mint a szóbeli eljárásnál! A szóbeli eljárásnál a *délutáni és esti idő* rendszerint a bírának szabad rendelkezésére marad; marad tehát idejük a közműveltségben hasznos olvasmány által haladni, maguknak elvekre és nem pusztán hasonló esetekre épített alapos jogtudományt szerezni, mi hogy az ügyek elintézésére is üdvös hatást fog gyakorolni, kétségtelen.

Minthogy az írásbeli eljárás az ügyvédek részéről *több fáradságot* és munkát követel, tagadhatatlan, miszerint az a perlekedőnek *több költségébe* fog kerülni; de feltéve, hogy a szóbeli eljárás szintoly költséges, mint az írásbeli, az mégis ajánlatosb, mert kétségtelenül *gyorsabb*, mint ez.

Mint már fent előadva volt, a *tisztán szóbeli* eljárás azért sem lehetséges, mert az ügyek a jelenlegi viszonyok közt bo-

nyolodottak, s alig reménylhető, hogy a bírák az ügyeket egyszerű hallás után kellőleg felfogni, és jogosan megbírálni képesek legyenek. írásbeli *előkészület* tehát a szóbeli eljárásnál is szükséges, és a kérdés csak az lehet, hogy *mily kiterjedésben?* Miután a szóbeli eljárásnál csak az dönt, mi a bíróság előtt közvetlenül szóval előadatik, világos, hogy az itteni iratoknak *rendeltetése* nem az, miszerint a kérdésben forgó ügyet teljesen kimerítsék, hanem csak az, hogy mint a *bírákat*, mintáz *ellen félt* a nyilvános tárgyalásnak sikeres megtarthatására képessé tegyék, és minden ottani meglepetést, valami új körülménynek vagy bizonyítéknak felemlítése által, mi a tárgyalásnak elhatalasztására adhatna okot, mellőzzenek. S e végre elégségesnek látszik, ha *felperes* a lehető *legrövidebben* Írásban előadja a tényt, melyen a kérdéses jog alapszik, az ennek igazolására szolgálható bizonyítékokat, és a kérelmet; az *alperes* szinte legrövidebben felemlíti a felperes kérelme elleni kifogásait, a tényeket, melyeken kifogásai alapulnak, és az ezek igazolására használható bizonyítékokat; és ha még ezután felperesnek megengedtetik röviden megtenni észrevételeit, akkor úgy látszik *elegendő eszköz* nyújtatott a végre, hogy mind a bírák, mind pedig az illető ügyvédek tudhassák, mi leendő *tárgya* a szóbeli tárgyalásnak, mik a körül a lényeges körülmények; tehát mire legyen leginkább mind a bírónak mind az ügyvédnek figyelme kiterjesztve. Az előír átokban röviden körülírt ügynek *bővebb kifejtése*, a jogkérdésnek alapos megvitatása a *szóbeli* előadásra tartandó fel. S ha feltesszük, hogy az ügyvédek hivatásuk szerint mint *jogvédők* kivannak eljárni, az emiitett előiratok mellett alig fogja a bírának kérdezési jogánál fogva az ügy jogos elítélése körül magát valami nehézség előadni.

Igen helyeslendő ama gyakorlat, mely szerint a *bírák* tájékozás végett a szóbeli előadásoknak lényeges pontjait maguknak feljegyzik, és jegyző által a lényegeseket magában foglaló, *tárgyalási jegyzőkönyv* vezetetik; az *ítéletet* pedig nem csak szóval kihirdetni, hanem *írásba* is foglalni és indokolni, már a felülvizsgálhatóság végett is szükséges.

Ezekből kitettzik, hogy a *szóbeli* eljárás, ha célszerű ki van lenni, minden *írást* ki nem rekeszthet, hanem azt csak a

legszükségesebbre szorítja; a fő súlyt azonban a *nyilvános szóbeli* előadásra, s arra fekteti, mi e közben, ha talán az előiratokkal ellenkezőleg is, előadatott, és bizonyított. Ha valamelyik fél olyan, mik az előiratokban nem foglaltattak, felhozatala által *okot* adott arra, hogy az ellenfélnek válaszolhatás végett halasztást adni kellett, az a vétke miatt meghíúsult tárgyalásnak *költségeit* viselje.

Vannak, kik a szabály alól, mely szerint nyilvános szóbeli eljárás van elfogadva, a bonyolódottabb ügyeket kivenni, és írásbelileg tárgyalatni kívánják. Azonban itt megjegyzendő, miszerint általános, minden esetben döntő *jegyvet* arra nézve, hogy mely ügyek bonyolódottak, felállítani alig lehet, mert a tapasztalat tanúsága szerint a kezdetkor bonyolódottnak látszó per *egyszerűvé*, az egyszerűnek látszó pedig *bonyolódottá* válhatik, például: ha az előbbi esetben az alperes kötelezettségét *elismeri*, az utóbbiban pedig *makacsul* tagadja. A per tárgyának *értéke* e tekintetben szinte nem általánosan döntő körülmény, mert csekély tárgyú per lehet bonyolódott, és nagy érték körüli per lehet egyszerű. Ha az *ügyvédek* az ügyet az előiratokban tisztára hozni igyekeznek, a döntő körülmények és bizonyítékok előre kijelöltetnek, ha a *törvényszéknek* tagjai az előiratok nyomán kellőleg elkészülve jönnek a tárgyalásra, s itt a szóbeli előadásokat figyelemmel kísérvén, alkalmas kérdések által maguknak az ügy állásáról tiszta fogalmat szerezni igyekeznek: alig fogja magát előadni oly eset, melyet nyilvános szóbeli tárgyalás útján elintézni nem lehetne; mert végre is csak a *ténykérdés* legyen tiszta, a jogkérdés egyszerű szokott lenni. Da mihi factum, dabo tibi jus.

A nyilvános szóbeli eljárásnak *előnyei* közé számítatik különösen az, hogy a felek a szabályszerű eljárásról saját tapasztalatuk által meggyőződven, s ennél fogva a bíróság irányában *bizalommal* viseltetven, a hozott ítéletben megnyugosznak, és felebezési jogorvoslattal nem élnek.

Az előadottak szerint a szóbeliség nagyobb biztosítékot nyújt a perlekedő feleknek mint a nyilvánosság, mert a perlekedőknek, ügyvédeknek és a közönségnek néma jelenléte mellett megtörténhetik, hogy az előadó az írott pernek tartalmát nem híven adja elő, és a nyilvánosság csak a szóbeliséggel

kapcsolva képes a perlekedőknek a perhív és kimerítő előadás iránt megnyugtató biztosítékot adni. ¹⁾

Franciaországban szabályként a *szóbeli* eljárás van elfogadva, de nem oly értelemben, mint ha ott a perbeli eljárásnál minden írás ki volna rekesztve, hanem olyban, hogy minden peres ügy a bíróság előtt *közvetlenül szóval* adatik elő, és a hozandó ítéletnek alapjául csak az vétethetik, mi a bíróság előtt szóbeli tárgyalás közben előadatott. Az *írásnak használata* azonban a perek körül franciahonban különféleképen van szabályozva, s a szerint a mint az írás nagyobb vagy kisebb terjedelemben használtatik, van az eljárás Franciaországban *osztályozva*, mely a) szóbeli sommás, b) szóbeli rendes, vagy c) írásbeli.

A *szóbeli sommás* eljárásnak lényege abban áll, hogy a felek például: a békebíró előtt kereset beadása és megidézés nélkül is megjelenhetnek, s itt az ügyet *szóval előadják*, a tanukat, szakértőket a békebíró maga hallgatja ki, a netalán szükséges szemlét maga végezi, s ezek alapján Ítéletet hoz. Ha az illető per *fellebbezhető*, akkor a bizonyítási eljárás írásba foglaltatik; ha pedig nem, akkor a tanuknak nevei, vallomásai stb. az ítéletnek indokolásában említetnek csak meg. *Prókátorok* (avoué), ügyvédek, mint ilyenek a békebíró előtt nem, hanem csak mint *meghatalmazottak* működhetnek. Az első folyamodási törvényszékek előtti szóbeli sommás eljárásnál a

¹⁾ *Feuerbach* id. munka I-ső köt. 195-ik köv. lap. *Mittermayer* id. m. I-ső köt. 70-ik 152 ik 187 ik köv. lap. *Breach* Natur-Recht. 95-ik §. *Paraquin* id. munka III-ik köt. 15 ik lap. *Völderndorf-Waradein* id. m. 3-26 ik lap. *Bomhard* id. m. 36-ik köv. lap. *Arnold* id. m. 61-ik köv. lap. *Feder* id. m. 30-ik köv. lap. *Preussens* Rechts- und Gerichts-Verfassung mit Vorschlägen ihrer Reform etc. Erfurt. Im Anhang. Dr. Robert *Osterloh*: die Reform der Civil-Process-Gesetzgebung in Sachsen, und in Deutschland Leipzig. 1865. 90-ik köv. 1. A több jeles munkájáról ismeretes író azt mondja, hogy alig van szükség a *szóbeliségnek* különös ajánlatára és annak kimutatására, hogy az írásbeliség fölött elsőséget érdemel, mert ez iránt mindenki egyetért. – Itt megjegyzendő, hogy Osterloh ezt a német olvasókról mondja. Nálunk még igen célszerű a szóbeliségről bővebben szólni, és az arról fogalmakat tisztázni.

kereset írásban adatik be, megidézés történik, prókátorok is közbejárhatnak.¹⁾

A szóbeli sommás eljárás használtatik a *békebíróságoknál* (Code de proc. civ. 8-ik köv. §§.), a kereskedelmi (Code de proc. civile 422-ik 428-ik cikk) – és a többi első folyamodási törvényszékeknél, de itt *csak sommás eljárásnak* tárgyát képező ügyekben. Ilyek a code de proc. civile 404-ik cikke szerint 1) a békebírószági határozatok elleni felebbezések; 2) a csupán személyi panaszok megszorítás nélkül a tárgy értékére, ha azok *okiratra alapítanak* és ennek valódisága ellen kifogás nem tétetik; 3) oly panaszok, melyek nem okiraton alapulnak ugyan, de 1000 franknyi értéket meg nem haladnak; 4) ellátásra, például: tartásra vonatkozó és gyors eljárást igénylő perek; 5) bérletdíjt, vagy lejárt kamatokat illető perek.

A negyedik pontban említett gyors eljárás tekintetéből több perek sorolhatók a sommás eljárásúak közé, melyek különösen a Cod. civ. és Cod. d. proc. §§-iban kijelölve vannak.²⁾

A *szóbeli rendes* eljárás a rendes perekben a rendes bíróságok (első folyamodási törvényszékek és felebbviteli udvarok) előtt szabályszerinti, és itt a kereset beadása, a felek megidézése s az egész pernek írásbeli felszerelése a *bíróságnak befolyása* nélkül az avouek (prókátorok) és huissierek által történik; a tanuknak és szakértőknek kihallgatása szinte bíróságon kívül kiküldött bírósági tag által eszközöltetik; az *államiügyész* ség is a perbeli iratoknak közlése után indítványait írásban adja be. A per ily írásbeli *előkészület* mellett az illető törvényszék előtt, törvényszéki *előadónak* közbejötté nélkül nyilvánosan és szóval tárgyalatik; tárgyalás közben az elnöknek és a többi bírácoknak, valamint az ügyvédeknek az elnök által az ügy felvilágosítására szolgáló *kérdéseket* a tanukhoz tenni sza-

¹⁾ Code de proc. civ. 1–47-ik §§ és 405-ik köv. §§ *Feuerbach* id. m. II-ik köt. 229-ik köv. I. *Paraquin* id. m. III. köt. 18-Sk 76-ik köv. I. *Völderndorf-Waradein* id. m. 52 ik köv. I. 64-ik kW. I.

²⁾ *Feuerbach* id. m. 226-ik h öv. 235-ik lap *Paraquin* id. munka III-ik köt. 19-ik 20-ik lap. Az utóbbi szerint kétség forog fenn több esetre nézve az iránt, vajjon árok a sommás, vagy rendfs szóbeli eljárás alá tartoznak-e? Az avouek hajlandók az ügyet rendes szóbeli eljárás szerint tárgyalni, mert a munkadíj nagyobb a rendes, mint sommás szóbeli eljárásnál.

bad. Az ítélet színe szóval kihirdettetik. Kivételkép megtörténik, hogy a törvényszék a megtartott nyilvános szóbeli tárgyalást a pernek alapos elítélhetésére elegendőnek nem találván, nyereendő bővebb felvilágosítás végett az előiratok alapján készitendő *előadás* tekintetéből törvényszéki tagot előadóul kijelöl. ¹⁾

Az ily előadó a fenforgó tényeket és bizonyítékokat előadja véleményének nyilvánítása nélkül. Az előadás után az *ügyvédeknek* szólni nem szabad ugyan, de írásba foglalt *észrevételeiket* az elnöknek azonnal benyújthatják, melyekben kijelölik ama tényeket, mikre nézve ők az előadást tökéletlennek, vagy valótlanak tartják. Code de proc. civ. III-ik §.

Írásbeli eljárásnak az első folyamodási törvényszékeknél van helye akkor; ha a már bíróságon kívül felszerelt *ügy* a nyilvános szóbeli tárgyaláskor nem látszik alkalmazatosnak arra, hogy azt csupán *szóbeli előadás* utáni tanácskozás által elintézni lehessen; mikor a bíróság annak *írásbeli tárgyalását* rendeli meg, melynek alapján a kinevezett bíró az ügyet előadja, és a törvényszék eldönti Code de pr. civ. 95-ik §.

A *semmitő udvar* előtti eljárás is *írásbelinek* neveztetik, mert ott az elintézendő *ügy* a semmitő udvarnál működő *ügyvédek* részéről aláírott folyamodványok (requêtes) által szereltetik fel; az államügyészség indítványát szinte írásban adja be. Ezek alapján az *előadó* az ügyet előterjeszti; a feleknek meg van ugyan engedve, jelen lenni és szólni, mi azonban a jogos elintézhetésre nem lényeges kellék. A semmitő udvar előtti eljárást csak annyiban mondhatni *szóbelinek*, a mennyiben a feleknek meg van engedve, *ügyöket* szóval is kifejthetni. ²⁾

Feuerbach az első folyamodási törvényszék előtti *szóbeli sommás* eljárást hiányosnak találja azért, a) mert az *avouek* közbezárása megengedtetik, minek káros hatása abban mutatkozik, hogy az *avouek* a Code de proc. civille 404-ik §-sa 2-ik ptnak végszavait felhasználván, a bizonyítékul felhozott *okmányoknak valóságát* tagadják, s ez által okot szolgáltatnak a szóbeli sommás pernek *rendesrei* átváltoztatására, mint

¹⁾ Code de proc. civ. 93-ik §.

²⁾ *Feuerbach* id. m. 228-ik 277-ik 281-ik köv. 3. *Paraquin* id. munka III-ik köt, 74-ik 87-ik köv. lap. *Völderndorf-Waradein*: id. munka 171-S-ik lip.

jövedelmesebbre, b) mert a *szakértők* nem közvetlenül szóval, hanem írásban adják véleményüket, és a szemléket a bírósági kiküldött jegyzőkönyv felvétele mellett teljesíti. A békebírótság előtti szóbeli sommás eljárásnak *előnyéül* tekintti Feuerbach azt; hogy itt az államügyésznek nincsen befolyása.

A *szóbeli rendes* eljárásnál *hiány* az, hogy az írásbeli felszerelés bírósági befolyás nélkül egészen a *prókátoroknak* és *huissiereknek* hatalmában van, kik a keresetet magában foglaló idézetet is készítik, és kik az avouekkel egyetértve a felek kárára és saját hasznukra fondorkodnak, a határidőket kijátsszák, az iratokat haszontalanul szaporítják olyakat is írásba foglalván, mi az ügyvédeknek szóbeli előadására van szabályszerűleg fentartva. ¹⁾ Hogy a prókátorok haszontalanságokat írnak össze, kitetszik abból, miszerint az *ügyvédek* az írott előkészületet nem is veszik figyelembe; hogy a törvényszék a gyakran hosszadalmas *előírások* dacára az ügynek új írásbeli kifejtését rendeli el. E hiányok azonban nem lényeges tulajdonai, hanem csak kárhozandó *kinövései* a francia szóbeliségnek, mik máshol már mellőzve vannak. ²⁾

Hiányos a francia szóbeliség abban is, hogy a tanúk, szakértők nem a törvényszék előtt közvetlenül, hanem a *törvényszéken kiviül* megbízott által titkosan halgattatnak ki, és a tárgyalás alkalmával írásba foglalt nyilatkozatai olvastat-

¹⁾ Ennek egyik oka az, hogy a prókátorok ezek szerint számítják fel díjaikat; hogy az avouek és huissierek hivatala Franciaországban adásvevésnek tárgya, az 1816-ik ápril 28-ki törvény 91-ik cikkének értelmében, mely szerint bizonyos nyilvános tisztviselőknek joguk van, utódjajaikat megerősítés végeit az államfőnöknek ajánlani és az nagy áron szerezhető meg. Például Parisban egy prókátori irodának ára 100-300,000 frank. Érdekes olvasni, miként nyilatkozik több jeles író a francia avouek kapzsiságáról és fondorlatairól. L. *Feuerbach* id. m. 176-ik 316-ik lap. *Faraquin* id. m. III-ik köv. 16-ik lap. *Frey* id. m. 2-ik kiad. 800-ik köv. 346-ik lap. *Krit. Zeit.* f. Bw. u. Ggeb. d. Ausl. 28-ki köt. 1856-ik 315-6-ik lap.

²⁾ Például: a rajnai tartományokban, hol az avoue és advocat teendői jó sikerrel egy személyben vannak egyesítve. *Krit. Zeits.* für Rw. u. Ggebung. des Ausl. 1855-ik 28-ik köt. 316-ik 1. *Westphaliában* és *Hannoverában* a francia Code szerint készített perrendtartás az alperessel közlendő keresetnek beadását rendeli. Uo. 319-ik lap.

nak fel. Hogy az *ügyvédek* nem híven készítik, és közlik indítványait az ellenféllel, mi okból ez a tárgyalásnál az új előhozottak által meglepetik, és felelhetésre halasztást kérni kénytelen. ¹⁾

Bomhard a bajor rajnai tartományban gyakorlatban levő szóbeli eljárásról hosszú tapasztalás folytán úgy nyilatkozik, hogy az *ügyvédek* indítványait röviden és velősen készítik, a haszontalan szószaporítást mellőzik a nyilvánosság és a miatt, hogy a felszámított díjak bíróság általi leszállításának ki ne tegyék magukat. Az *eliratokat* a bírák olvassák, mit a német bírák alapossága és lelkiismeretessége mellett másként feltenni sem lehet. Az *ügyvédek becsületbeli* dolognak tartják a törvényszék előtt oly iratot nem használni, mely az ellenféllel előlegesen közölve nem lett volna. Érdekesen adja elő *Bomhard*, miként használtatik a bajor Pfalzban a *közvetlen szóbeliség* a kérdéses ügynek felderítésére, a fondorkodásnak, a hamis eskünek akadályozására; miként lehet az által a bonnyolódott örökösödési, *számadási*, hitelezők-osztályozási stb. pereket is tisztára hozni, s alaposan eldönteni; miként szoknak a bajor pfalzi bírák a szóbeli tárgyaláskor jegyezgetni, és ha az ügynek későbbi előadására előadó rendeltetik, evvel együtt a törvényszéki *könyvtárban*, mi minden törvényszéknél van, a vitás kérdések fölött tanácskozni, az utasítást nyújtható munkákat olvasni, minek üdvös következménye az, hogy mielőtt a per ismét a törvényszék eleibe kerül, mindenkinek arról tiszta fogalma van, és többnyire *egyhangúlag* szavaznak. Ebbeli eljárás lehetséges ott, mert a bírák a per felszerelése körül el nem foglalják, és ha reggel ülésben vannak is, mi nem mindennap történik, a délutáni idővel szabadon *rendelkeznek*, és azt a könyvtárban olvasásra, s értekezletre használhatják. ¹⁾

¹⁾ *Feuerbach* id. m. 260-ik köv. lap. *Mittermaier* id m. I. köt. 198-ik köv. lap.

2) *Bomhard* id. m. 12 14-ik, 16-ik, 36-38-ik, 46-ik, 49-ik, 65-ik köv. lap. Érdemes megemlíteni, hogy a párisi semmitő udvarnál a könyvtárral felügyelettel egy e végre választott tagja annak van megbízva, és a kiadó a könyvtárnál is alkalmazva. VIII-ik év prairial 4-ik törv. 37-ik §-a.

XII.

Anyagi és alaki jogegyenlőség.

Nagy jelentőségű és tévfelfogásra alkalmat adó szavak. Anyagi és alaki jogegyenlőség! Hiszen már természetünk szerint testi szellemi s akaratbeli tulajdonainkra nézve *egyenlőtlenek* vagyunk. Az egyik beteges, gyenge, a másik egészséges és erős testalkatú; az egyik tompa elméjű, nehéz felfogású, lassú gondolkozású, a másik nyílt eszű, sebes felfogású, gyorsan s alaposan ítélő; az egyik félénk, nyugalomra hajlandó, a másik bátor, tette, dicsőségre vágyó; mindannyi *forrásai* az egyenlőtlenségnek, a minthogy azoknak különböző hatásai a gyakorlati életben mutatkoznak is. Ki az emberek közt valóban létező egyenlőtlenséget gátolni akarná, annak a természettől adatott testi és szellemi tulajdonoknak kifejlődését s az emberiségi *haladást* akadályozni kellene; és hogy ezt tehesse, mindezek előtt az emberi természetet kellene valóságában megváltoztatnia. Míg az ember mostani természetével bír, addig *teljes egyenlőség* hiu s alaptalan óhajtas.

De éppen a természeti tulajdonok kifejlődésének, és az emberi haladásnak lehetősége megkívánja, hogy mindenki természeti tehetségeivel *szabadon* élhessen és mi ennek következménye, jogokat *szerezhessen*; szerzett jogait pedig biztosan élvezhesse. Nehogy azonban a jogszerzés s élvezés közben az emberek cselekvősége között *összeütközések* támadjanak: anyagi és alaki törvények szükségesek, melyek a jogok szerzése körtili emberi cselekvőséget szabályozzák, és a jogok élvezhetése körül támadható akadályokat mellőzzék.¹⁾

A jogegyenlőség azt kívánja, hogy ugyanama feltételek, és körülmények közt a törvény mindenkit *egyiránt* kötelezzen, jogsérelem esetében a jogosság mindenkinek egyenlően szolgáltsék ki. Nem egyeznék meg tehát a jogegyenlőséggel, ha a birtok vagy hivatal-képesség nem a *természeti képességtől*, és cselekvőségtől, hanem más önkényti, nem a dolog lényegével

¹⁾ L. *Értekezésemet* az 1866-ik Jogtudományi Közlöny 30-ik sr, 24-ik köt. pt.

kapcsolt körülményektől, születéstől, vagy vallástól feltételezhetnék; ha jogsérelem esetében az *elégtétel* egyiknek gyorsan szigorúan, a másíknak pedig nem színtúgy, vagy éppen nem adatnék.

A francia törvénykezésnek egyik fő alapelvét képezi; a mindenkire kiterjesztett anyagi és alaki *jogegyenlőség*. Az *anyagi*, mely szerint Franciaországban minden lakót ugyan - amaz anyagi törvények kötelezik, és mindenkinek jogai és jog kötelezettségei a fennforgó viszonyok és feltételek szerint, minden osztály különség nélkül *egyenlőn vannak* az anyagi törvények által meghatározva, és minden különjogok; kiváltóságok megszüntetve.

Az *alaki*, a mennyiben franciát illetőleg előforduló hasonló ügyekre nézve, mindenütt az egész birodalomban *hasonló bíróságok hasonló eljárás* szerint Ítélnék. így például: mert a békebírósnak illetősége alá tartozó ügyek mindenütt előfordulnak, az nem csak a vidéken és kisebb városokban, hanem nagyobbakban és *Parisban* is fel van állítva; úgy szinte a kerületi törvényszéknek illetősége alá tartozó ügyekre nézve, minthogy ezek is mindenütt előadhatják magukat, vannak azok az egész birodalomban és *Parisban* is; és különösen itt, az illető ügyek nagyobb száma miatt, nagyobb számú bírakkal felállítva.

Az alaki jogegyenlőségénél fogva, a jog hasonló *eljárás* és alakszerűségek mellett szolgáltatik ki a legtávolabbi határvárosban vagy kerületben úgy, mint *Parisban*; és mint *Frey* idézett munkájának 31-ik lapján megjegyzi: a gazdag bankár, a magas államhivatalnok, ugyanama módon idéztetik meg, mint a csavargó vagy haláruszó.¹⁾

Az (anyagi és alaki törvény szerinti) jogegyenlőség Franciaországban az 1814-ik alkotm. 1-ső és az 1830-ikalkotm. 1-ső §-ában mindenkinek biztosítva van.

E jogegyenlőségnek folytán az *algiri* tartományban a bíróságok úgy vannak szervezve, mint Franciaország többi

¹⁾ *Frey* id. m. 31-ik köv. lap 2-ik kiad. 28-ik köv. lap. *Feuerbach* id. m. 30-ik köv. kp. *Paraquin* id. m. III-ik k. 11 ik 58-ik lap. *Értekezésem* a Jogtud. Közlöny. 1866 ik 39-ik sz. 85-ik pt. *Ranter* id. m. 38-ik 29-ik lap.

részeiben, különösen van: egy felebbviteli udvar Algírban, hat 1-ső folyamodás) kerületi törvényszék, Algírban, Blidahban, Oranban, Constantineban, Bonéban, Philippevillebeu és huszonöt békebíróság. ¹⁾

A jogegyenlőséget az egész francia birodalomban háborítlanul fenntartani, mint már említve volt, különösen a *semmitő udvarnak* rendeltetése. ²⁾

Az előadottakban foglaltatnak az alapelvek, melyeken a francia polgári törvénykezés mint erős oszlopokon nyugszik; melyek magukban jók és ajánlhatók, mert azok a polgári törvénykezés céljának elnyerhetésére szolgáló szintannyi *biztosi-tékok*. Az említett alapelveknek üdvös hatása azonban azoknak a törvénykezésben mikénti alkalmazásától és különösen az azoknak gyakorlati alkalmazásával megbízott személyzettől függ; a minthogy Franciaországban a polgári törvénykezésre vonatkozó panaszokra is az adott okot, hogy a törvényben vitákra alkalmat nyújtó *bizonytalanságok* és hiányok vannak, és hogy a törvénynek alkalmazására meghívott bírák elegendő biztosítékot adó tulajdonokkal nem bírnak. Hol azonban az előadott alapelvek a törvény által tisztán és célszerűleg kifejtettek, s azoknak alkalmazása *igaz lelkületű*, és szakavatott értelmes egyénekre bízatik, ott az üdvös eredmény elmaradni bizonyára nem fog. ³⁾

A francia polgári törvénykezés alapjául szolgáló elveknek helyességét *Regnard* és *Bordeaux Raymond* ⁴⁾ is, kik a francia polgári törvénykezésnek hiányait közhelyesléssel foga

¹⁾ *Krit. Zeits. f. d. gesamte Rw. Heidelberg. 1859-ik V-ik B, 533-ik lap.*

²⁾ Jogegyenlőséget fentartani nem lehet ott, hol többféle anyagi s alaki törvények léteznek, mint például a rajnán inneni Bajorországban, hol *Völderndorf-Varadéin* szerint körülbelül 57, *Arnold* szerint pedig 65. különféle, és gyakran bonyolódott jog uralkodik még. *Völderndorf-Varadéin* id. m. 19-ik lap. *Arnold*, id. m. 57-ik lap.

³⁾ Hogy az illető személyeknek djárása a Code de proe civ. mikénti alkalmazásánál befolyással volt, előadja *Mitlermaier* id. m. Bonn. 1838 I-ső köt 60-ik lap.

⁴⁾ *Krit. Zeits. f. Rw. u. Ggeb. d. Ausl 28-ki köv. 314-ki lap. Heidelberg. 1856. Archiv für die civil, prax. Heidelberg. 1857. 40-ki kot. 432-3 ik lap.*

dott s az utóbbinál a francia Académia által jutalmazott munkáikban előadják, elismerik, s azok megtartása mellett csak a mutatkozó kétségtelen *hiányokat*, mik ember művei és következményei amaz állapotnak, melyben a társadalom létez, mellőzteni kívánják; mely hiányok már máshol, mint: Genfben, Hannoverben, Brunswickben, Oldenburgban, Bádenben részint javitattak is. A francia polgári bírósági szervezetről és eljárásról így nyilatkozik a híres *Mittermayer*: a bírósági szervezet és polgári perrendtartás körüli *francia* törvényhozásnak németországban újabb időben minden tudományos, és törvényhozási munkálatnál befolyása van, s ama kérdésnek eldöntésénél, mely mértékben vétessék az a német bírósági szervezet és polgári perrendtartás átalakítása mellett nem ugyan vak utánzás-sal, de annak *alapelveiben mintaképül*, fontos. ¹⁾

A francia jogszolgáltatásra nézve megjegyzendő, hogy a jogügyi ministerium Franciaországban a jogszolgáltatásról 1826. óta évenként *kimutást* szokott közzé tenni ily cím alatt: *Compte général de l'administration de la justice civile et commerciale en France*; és *Compte général de l'administration de la justice criminelle en France*, melyeket *Mittermaier* nem minden hiány nélkülieknek, *Triest* pedig a porosz ily féle kimutatóknál jobbaknak nyilvánít. Tanulságos kivonatot közöl a francia 1854-ik kimutatókból *Triest*, az 1856-ki és 1857-ki évekből pedig *Mittermaier*. ²⁾ Ezekből csak a következőket emelem ki:

1856-ban a *semmitő udvarnak requête* osztályához jött semmiségi folyamodvány 558; ezek közül elintéztetett 491, és pedig különösen elfogadtatott 215, már itt elvetetett 276. A semmitő udvar *polgári* osztályánál semmités kimondatott 107. ügyben, 93-ban pedig megtagadtatott. *Első folyamodást* törvényszék előtt 1836-ik volt összesen 156,342 per; elintéztetett 124,295; egyesség és lemondás által megszűnt 32,047; 1000 per közül felebbvitetett 137. Legtöbb per *elintéztetett* 3 hó alatt

¹⁾ *Arch. f. d. civ. Prax. Heidelberg. 1860-ik 43-ik köt. 109-ik 1.*

²⁾ *L. Krit. Zeitz für die gesamte Rechtswissenschaft. Redigirt von Prof. Dr. Dernburg stb. Heidelberg 1859-ik 5 ik köt 516 ik köv. 1. Archiv für die civil. Praxis. Herausgeb. von Franke stb. Heidelberg. 1860-ik 43-ik B. 109-ik köv. lap.*

t. i. 55,671; 3-6 hó alatt 19,332; 1 év alatt 38,320; két éves volt 5,741. – 38 esetben rendeltetett a Code d. proc. civ. 95-ik §-a szerinti *írásbeli* eljárás.

A *békebíróágoknál* az első folyamodási törvényszékek eleibe tartozó ügyekben egység végett megidézett 1856-ban 55,115; 9,700 esetben az illető fél nem jelenvén meg, bírságot fizetett; 39,975 esetben *a felek maguk* jelentek meg a békebíróság előtt egyezkedés végett, 5438 esetben pedig meghatalmazottat küldöttek; 45,413 eset közül 18,584 egység által megszüntetett, 26,829 esetben egység létre nem jött. – Az 1838-ik május 25-ki és 1855-ki május 2-ki törvény által rendeltetett, hogy a békebíróság illetősége alá tartozó ügyekben is *kísértessék* meg az egység, de huiszierek általi megidézés és minden költség nélkül. ¹⁾ Ennek folytán egyszerű meghívás történt 3,368,319 esetben, meg nem jelentek 1,389,276 esetben, megjelentek 1,883,510 esetben, és *egység* történt 1,467,578.

A békebíróságok mint *birok* előtt 1856-ban 428,512 eset jött elő, utóbb kiegyeztek 140,891 esetben, 58,782 esetben a pert nem folytatták. ²⁾

Megjegyzésre méltó, hogy 1853-ik július 7-ki törvény szerint gyorsabb eljárás végett rendeltetett, hogy a *semmisségi* folyamodványok oly esetben, melyekben *közhasznosság* tekintetéből kényszerített kisajátítás forog fenn, a requête osztálynak mellőzésével közvetlenül a semmitő udvar *polgári osztálya* által intéztessenek el ³⁾

Az e munkának 42-ik lapján megemlített *Conseils de prouhommes*-ről még megjegyzendő, hogy azok *gyárvarosokban* vannak felállítva. Mindenek előtt *egyeztetés* által igyekeznek a peres ügyet elintézni a bureau particulier-ben, mi áll mindig *két tagból*, egy munkaadóból és egy munkásból; ha az egység nem sikerült, ítélt a bureau général, mi áll *öt egyénből*: 1 elnök, 2 munkaadó, és 2 munkásból. A conseils-ek a munkások felett *fegyelmi* hatalmat is gyakorolnak. Van pedig ily conseils franciáhonban 71; 1854-ben előjött azoknál 42,499

¹⁾ Vö: a 28 ik lapon.

²⁾ *Archiv*, für die civ. Prax. 1860-ik 43-ik köt. 111-ik köv. lap.

³⁾ *Krit. Zeitt.* für d. gesamate Rechtswissenschaft 1859-ik 5 ik köt. 518-19 ik lap.

ügy; *kiegyenlített* 29,721; a bureau général által elintéztett 1843; 10,935 esetben a felek visszaléptek, 398 ítélet közül *felebbvitelt* csak 34. ¹⁾

Említésre méltó, hogy a békebíróóság illetősége 1854-ben *két irányban* tágított, mi a békebíróóság iránti bizalomnak tanúsága. Az egyik tágítás a május 20-ki törvény által eszközöltetett, mely rendeli, hogy a békebíróóságra vonatkozólag 1838-ban hozott törvénynek 3-ik cikkében felhozott esetekben a békebíró 400 frank értékig Ítélhessen *nem csak* Parisban, hanem Lyonban, Marseilleben, Bordeauxban, Eouenben, Nantesben, Lilleben, Saint-Etienben, Nimesben, Reimsban és Saint-Quentinben is. ²⁾

Az 1854-ik június 10-ki törvény-kötelességgé teszi a földtulajdonosoknak a földalatti *csövezéshez* (drainírun,) vagy más módoni kiszáritáshoz szükséges vízvezetések birtokukon megengedni. E törvény 5-ik cikkében különösen mondatik: Az *oly perek*, melyek a szolgalm felállítása vagy gyakorlata, a vízvezetés irányának meghatározása, a csövezési vagy kiszáritási munkák teljesítése, az adandó kártalanításnak, és a fenn tartási költségnek megállapítása által okoztatnak, *első bíróságilag* a békebíróósághoz tartozzanak, ki határozataiban a vállalat érdekét és a tulajdon iránti kíméletet egyesítse. Ha ily perben szakértő szükséges, egy is elegendő.

Ez illetőség a tárgynak *értéke* által korlátozva nincsen. A békebíróósági illetőség ebbeli kiterjesztésének okául az hozatik fel, hogy a *földművelésnél* gyors és olcsó bírói eljárás szükséges, az első folyamodási és felebbviteli törvényszékek előtti pedig lassúbb és drágább, mi által anyagi kárt okozhatnak; hogy a békebírótól, ki a *vidéknek* embere, s egyszersmind békítő is, méltán várhatni, miszerint mindkét perlekedő félnek érdekét figyelembe fogja venni.

Escher zürichi tanár, ki az 1854-ki említett törvények tartalmát közli, csodálkozását nyilvánítja a felett, hogy ámbár a békebíróóságnak hatósága kiterjesztetett, mégis arról szó nem volt, hogy a békebírónak képességéről bizodalmat ger-

¹⁾ *Krit. Zeits.* für die gesamte Rechtswissenschaft. Heidelberg 1859. 5-ik köt. 531-ik lap.

²⁾ Vö: a 26-ik lapon foglaltukat.

jesztő biztosíték a feleknek adatnék, és a *függetlenség*, mivel a többi francia bírák bírnak, a békebírákra is *kiterjeszgetnék*.¹⁾

Hannoverban a francia alapelvek szerinti polgári törvénykezés 1850-ik novemb. 8-kán megerősítetvén életbe lépett 1852-ik October 1-ső napján; miről *Leonhardt* így nyilatkozik: ha a hannoverai polgári perrendtartásnak érdeme van, az lényegesen abból áll, hogy az amaz *elveket*, melyeket a code de proc. civ. korábbi századokból megmentett, teljes következtességgel keresztül vitte, és a közös német perjoggal egyesítette. *Leonhardt* tanúsága szerint félték, hogy a főtörvényszékek *elnökei*, kik hosszú idő alatt az alapos írásbeli eljáráshoz szokták, nem fognak az új eljárással megbarátkozni. E félelem azonban hiu volt; mert éppen az elnökök, a kormánytól nyilatkozatra felszólítatván, jelentéseikben mint az új eljárásnak legbuzgóbb *pártolói* léptek fel, s úgy nyilatkoztak, hogy az új eljárás *gyorsabb*, az alapos elítélhetést nem akadályozza, s az *anyagi jogosságot* az előbbinél jobban előmozdítja, ámbár Hannoverában a szóbeliség tisztábban és határozottabban van behozva, mint máshol.²⁾

A hannoverai új perrendtartásról érdekes *Bobers* főtörvényszéki igazgatónak göttingában nyilatkozata: ő harminc évig szolgált az előbbi Írásbeli eljárás mellett, de *hivatalából* kilépne, ha az előbbihez térnének vissza; az első években mutatkoztak ugyan nehézségek, *de fődolog az*, hogy mindjárt szigorúan kell ragaszkodni az újhoz, és nem kell visszalépést megengedni. Nyolc évi tapasztalat szerint mondhatja, hogy *rep-liká, duplika* nem jó többé elő. Rendes írásbeli *előkészület* a göttingai főtörvényszéknél csak *egyszer* jött elő és később meggyőződtek, hogy ez esetben is a közönséges eljárás jobb lett volna. A legnehezebb esetek, melyek előbb *több évig* tartottak,

¹⁾ *Krit. Zeits. für die Rechtsw. u. Ggebung des Ausl.* 1856-ik 28-ik köt. 119-ik köv. lap. E kötetnek csak akkor jutottam birtokába, midőn munkámnak a békebírásrólí része már nyomtatva volt.

²⁾ *Das Civil- Processverfahren des Königr. Hannover*, von Dr. A. *Leonhardt*. Oberjustizrath. Hannover 1861. 2-3-ik 1. 6-ik 21 22-ik 175-ik lap. E munka előadja az új polg. perrendtartásnak jó eredményét, mit statistikai adatokkal igazol; s miután legújában a hannoverai polg. perrendtartás *magyar* fordításban megjelent, *Leonhardt* említett munkája mint igen tanulságos ajánlható.

most 6-9 ho alatt elintéztetnek. Az *ügyvédek* közül csak azok jutnak valami jelentőségre, kik képesek az ügyet egyszerű, tiszta nézpontokra visszavezetni. Szódagály, álokoskodás nem soká éldegélnek.

Oldenburgi nagy hercegségben a nyilvános szóbeliségre fektetett perrendtartás 1858. november 1-ső napján hozatott be, miről *Büttel* főtörvényszéki elnök úgy nyilatkozik, hogy az igen helyesnek igazolta magát; hogy azzal a bírák, ügyvédek és a közönség meg vannak elégedve, s a régi állapotot nem kívánják vissza. ¹⁾

Büttel, ki szinte 30 évig hivataloskodott, állítja, hogy lehetetlen volna neki az előbbi (írásos) eljárásra *visszatérni*; s alig van ülés, melyben ne csodálkoznék, hogy oly perek, melyek előbb hónapról hónapra *hurcoltattak*, és mindig homályosabbak és zavartabbak lettek, most oly gyorsan s egyszerűen, és mégis *megnyugtatólag* intéztetnek el. Az első bírósági ítéletek többnyire megerősítetnek; kik előbb fondorkodtak, most a nyilvánosság mellett azt tenni nem merik; az *ügyvédeknek* gyanúsításai, mintha ők volnának a pervesztésnek okai, a nyilvánosság által megszüntek, és a bíróság tekintélye is növekedett. ²⁾

Tanulságosnak tartom *Bomhard* szerint a rajnán túli bajor pfälzbani jogszolgáltatásról, hol a francia törvények uralkodnak, a következőket közölni. A kerületi bíróságok ítéletei ellen közbevetett felebbezéseknek száma és eredménye szám szerinti *tanúság* lehet a jogszolgáltatásnak alaposágáról.

A *frankenthali* kerületi törvényszéktől, mely évenként ezer polgári ítéletnél többet hoz nyilvános ülésben, volt 1856-7-ben huszonöt felebbezés, 18 ítélet helyben hagyatott, és csak 3 változtatott meg egészen; 1857/8-ban volt 18 felebbezés, 8 helybenhagyó, 6 egészen megváltoztató ítélettel; 1858/9-ben volt 19 felebbvitel 12 helybenhagyó, és csak 1 egészen megváltoztató ítélettel. – A *landau*i kerületi törvényszéktől, mely nyilvános ülésben 700-800 polgári ítéletet hoz évenként, volt 1856/7-ben 14. felebbvitel 9 helybenhagyó és 3 egészben megváltoztató ítélettel; 1857/8-ban 10 felebbvitel 7 helybenhagyó,

¹⁾ *Archiv*, für. d. civ. Prax. 1860. 43-ik köt. 86-7-ik 1.

²⁾ *L. Archiv* für die civilist Praxis. Heidelberg 1869. 43-ik köt. 86-ik köv. 1.

és 3 megváltoztatott ítélettel; 1858/9-ben volt 11 felebbezés 8 helybenhagyó és 3 csak részben megváltoztató Ítélettel.

A mennyiségi eredményt, mit csak azért állít *Bomhard* lehetségesnek, mert a bírák felmentvék a *perfelszerelésétől*, a végrehajtástól s ilyesektől, így adja elő. A *frankenthali* kerületi törvényszék, melynek bírói hatósága kerekszámban 160,000 lélekre kiterjed, 185⁶/₇-ben *nyilvános* ülésben 1050 polgári ítéletet hozott, ezek között közbeszóló csak 178 volt; azonkívül *titkos* ülésben gyámsági és hasonló ügyekben ítéletet és végzést hozott 896-ot; sorozati eljárásban (pénz felosztásoknál) 55, szegénység-folyamodványok iránt 55 határozatot. Akkor a jogév végén *elintézetlenül* csak 71 per maradt s ezek közt csak 31 volt 3 *hónál* öregebb; itt t. i. 3 hónál öregebb per a régibb hátralékhoz számítatik!

Ezenkívül ugyanama törvényszék nyilvános ülésben *fenyítő* ügyekben hozott 1116 Ítéletet, és titkos ülésben bizonyosan *néhány száz* elutasító és megszüntető határozatot.

1857/8-ban ugyanama törvényszék *nyilvános* ülésben hozott 1240 polg. ítéletet, mik közt 218 közbeszóló volt; 908 határozatot gyámsági és hasonló ügyekben, s elintézett 35 sorozati ügyet, 50 szegény jogfolyamodványt. Csak 81 per maradt *elintézetlenül* s ezek közt csak 35 *öregebb* 3 hónál. Ezen felül hozott a nyilvános ülésben 1000 *fenyítő* Ítéletet, és titkos ülésben aránylagos számú elutasító és megszüntető határozatokat.

1858/9-ben a kerületi törvényszék *nyilvános* ülésben hozott 1156. polg. ítéletet, mik közt 208 volt közbeszóló; *titkos* ülésben 967 polg. határozatot, elintézett 32 sorozati és 68 szegényjogi ügyet. Csak 94 per maradt *elintézetlenül*, s ezek közt 50 volt *három hónál* régibb. E felett nyilvános ülésben hozott 84 & *fenyítő* ítéletet, és megfelelő számmal elutasító és megszüntető *határozatot* titkos ülésben.

Hasonlóképen előadja *Bomhard* a 162,000 lélekre kiterjedő hatósággal bíró landaui kerületi törvényszék eljárásának eredményét az említett években.

Nem érdeknélküli tudni, hogy a kimutatott eredményt mindegyik törvényszéknél csak *öt bíró* eszközölte. Pfalzban mindegyik kerületi törvényszéknél van 1 elnök, 4 bíró, kik

közül egyik vizsgáló bíró, s egy ülnök; s így a pfalzi négy kerületi törvényszéknél együtt véve *nincs annyi bíró*, mint a rajnán-inneni augsburgi, norimbergai, würzburgi törvényszéknél egyenkint véve; a *müncheni* kerületi törvényszéknél kétszer annyi van, mint az *egész Pfalzban*. Hitelesen állítatik, hogy a müncheni Isar baloldali törvényszék *annyiba kerül*, mint a Pfalzban levő valamennyi bíró.

A *békebíróságok* (most Landgerichtek) mik állnak 1 bíróból, s 1 írnból, az egész (pfalzi) kerületben van 31, kik 1859/60-ban nyilvános ülésben 8399 Ítéletet hoztak, ezek közül folyamatban volt *egy napig* 7103; nyolc napig 1768; tizennégy napig és tovább csak 988. *Ügyvéd SLZ* egész Pfalzban van csak 25; egy rajnán inneni 130,000 leieknél kevesebb népességgel bíró kerületben 6 ügyvéddel több van. A *huiszierek* száma körülbelül 60, kiket azonban nem az állam, hanem az illető felek fizetnek.

A becsülő hivatalnokok, irattárnokok, napidíjasok, s a hivatalszolgák egész serege Pfalzban *ismeretlen*.

Egy *felebbviteli* törvényszéknél Pfalzban van 1 elnök, 1 igazgató, 10 tanácsnok, 1 főírnok, 1 alírnökkel, és 2-3 a főírnok által fizetett segéddel, 1 házmester, ki egyszersmind iroda szolgál. A *kerületi* törvényszékeknél van még 1 főírnok, 1 alírnok, 2 írnok segéd, és házmester.

A pfalzi bírósági intézetnek *áldását* leginkább kitünteti az, hogy valamennyi kerületi törvényszéknél 1856/7-ben 179; 1857/8-ban 185; 1858/9-ben 206 *elintézetlen* per volt csak; ezek közül *három hónál* öregebb volt csak 102; 91; és illetőleg 116; s ezek is *nem a bíróságok* hibájából, hanem mert az illető fél nem volt oly helyzetben, hogy a pert folytathatta volna, vagy mert halasztási idő folyt.

Hol a polgári jogszolgáltatásnak *ily eredménye* mutatkozik, mondja *Bomhard*, ott a nép bírait úgy tekinti és becsüli, mint a gyors és alapos jogszolgáltatásnak, a felek és végrehajtási fondorlatok felett álló, közegeit. *Bomhard* előadásához ama legbensőbb óhajlás csatolható, hogy legyen úgy minél előbb nálunk is! ¹⁾

¹⁾ *Bomhard* die Civilrechtspflege in der Bayerischen Pfalz, München 1861. 69-74-ik l.

TARTALOM.

I. A közigazgatási ügyeknek a bíróságiaktóli különválasztása	4.
II. Törvényszéki és közigazgatási jogszolgáltatás.....	9.
III. Peres és perenkívüli ügyek	11.
IV. Testületi bíróság.....	15.
V. Két fokozatú bíróságok egyszeri felebbezéssel.....	20.
VI. A francia bíróságok illetősége, s alárendeltsége.....	24.
a) a békebíróságok	24.
b) a kerületi törvényszékek	37.
c) kereskedelmi törvényszékek	40.
d) felebbviteli törvényszékek	44.
e) a választott bíróságok	48.
VII. A semmítő udvar	51.
VIII. Az államügyészség.....	66.
IX. A bírának függetlensége	82.
a) a fegyelmi hatalom.....	89.
b) az államügyészségnek felügyeleti joga	90.
X. A nyilvánosság	93.
XI. A szóbeliség.....	107.
XII. Az anyagi s alaki jogegyenlőség	123.
Adatok	126.